

SOSYOLOJİK TARTIŞMALAR
özel sayı 1

Araştırmacı Özgürlüğü İçin...

İÇİNDEKİLER

- 5 **Dr. İsmail Beşikçi:**
Bilim-Resmi İdeoloji İlişkileri
- 19 **Doç. Dr. Zeynep Gambetti:**
Makul Akademisyen Üretimi
- 26 **Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu:**
Araştırma ve Araştırmacı Özgürlüğü
- 37 **Kiraz Özdoğan (SOMDER):**
Araştırma Özgürlüğü, Araştırmacı Dokunulmazlığı
- 48 **Hülya Mete (SOMDER):**
Deklarasyonlarda Araştırma Özgürlüğü
- 51 **Selda Tunç (SOMDER):**
Anayasa Taslaklarında Bilim ve Araştırma Özgürlüğü
- 69 **Pınar Selek ile röportaj**
- 72 **Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu ile röportaj**
- 87 **Müge Tuzcuoğlu ile röportaj**
- 92 **Aslı Odman ile röportaj**
- 103 **Tutuklu Öğrencilerle Dayanışma İnisyatifi:**
Tutuklu Öğrenciler Özelinde Türkiye’de Özgürlükler Problemi

SOSYOLOJİK TARTIŞMALAR
Üç Aylık Dergi

Özel Sayı 1: Şubat 2013
ISSN: 2146-7714

Sosyoloji Mezunları Derneği adına Sahibi: Ünal Özen
Yazışleri Müdürü: Esra Kaya Erdoğan
Sayı Editörleri: Suna Yılmaz Açık, H. Kiraz Özdoğan Badem, Mustafa Eren,
Tayfun Koç, Hülya Mete, Selda Tunç

Son Okuma: Tayfun Koç, Mustafa Eren
Kapak ve Grafik Uygulama: Tayfun Koç

Adres: Sosyoloji Mezunları Derneği, Rasim Paşa Mh., Karakolhane Cd.,
Güneşli Apt., No:7/2, Kadıköy/İstanbul
Tel - Faks: 0216 347 2007
www.sosyolojimezunlari.org

e-posta: sosyolojiktartismalar@gmail.com info@sosyolojimezunlari.org

Baskı: Basımevi Matbaacılık, Tahtakale Mh., Akasya Sk. No:2, Küçükçekmece / İstanbul

Herkes İçin Bilim ve Araştırma Özgürlüğü

KİRAZ ÖZDOĞAN

SOMDER Araştırma Komisyonu

Her çalışmanın bir başlangıç hikayesi vardır, elinizde tuttuğunuz kitabın hikayesi de bir yıl öncesine Tayfun Koç, Suna Yılmaz ile SOMDER'in organize etmeye çalıştığı konferans için hazırlık toplantılarının bir tanesinde artık bu konferansı bu yıl gerçekleştiremeyeceğimizi anladığımız bir aşamada konferans konulardan birini, araştırma ve araştırma özgürlüğü ertelene-meyecek bir konu olduğu için gündemleştirmek istememizle başladı. Araştırma özgürlüğü derneğimizin gündemine ilk olarak Pınar Selek'in davasının yeniden görülmeye başlandığı dönemlerde Gamze Toksoy'un önerisiyle girmişti. Pınar Selek araştırma özgürlüğü engellenen ilk kişi değildi ve son olmayacaktı. Sadece bir olay üzerinden değil bütün müdahalelere karşı durabilecek için ortak bir çalışma yürütmek gerekli olduğunu düşünüyorduk. Bunun için Pınar Selek'e destek için organize ettiğimiz basın açıklamasında imzacı olan kurumlarla birlikte ortak bir çalışma yürütmek istemiştik. Ne yazık ki bu çalışma sonuca bağlanamadı.

Ancak başlangıç engellendiği veya gerçekleşemediği durumda bile her zaman peşinden başka bir şeylerin geldiği bir ilk adımdır.¹ Nitekim araştırmacılara dokunan ellerin açtığı yaralar derinleştikçe bizdeki huzursuzluk da bir çok kesimde olduğu gibi arttı. Bu alanda örgütlülükler kuruldu, biz çoğuna dışardan destek olabildik. Ama bu çalışmalarda bizi şaşırtan bir kaç nokta vardı: Bunlardan ilki araştırmacının tanımlamasıyla ilgiliydi, sadece akademisyenleri ve öğrencileri kapsayan dolayısıyla akademik alana sıkıştırılmış bir dil hissediyorduk; bu, meslek elemanlarının da temsil edildiği bir dernek için rahatsız ediciydi. Akademik alan dışında çalışan araştırmacıların durumu ne olacaktı. Diğerleri aynı dönemde gerçekleşen anayasa tartışmalarında bu konunun hiç ele alınmamasıydı. Anayasa konunun bir boyutuydu, ama araştırma özgürlüğünün gündeme gelmesi için bir fırsat haline dönüştürülemez miydi. Bu yüzden bu konuya daha kapsamlı bakabileceğimiz ve sonunda araştırmacı ve araştırma özgürlüğünü ilgili yeni bir anayasa maddesi hazırlamayı hedeflediğimiz bir panel organize etmeye karar verdik.

1 Edward Said, Başlangıçlar Niyet ve Yöntem, 2009, Metis Yayınları, İstanbul, s.16.

Aynı dönemde derneğimizin yeni yönetim kurulu seçildi ve derneğe yeni katılan arkadaşlar oldu. Böylece komisyonumuz da genişledi: Kiraz Özdoğan, Hülya Mete, Selda Tunç, Suna Yılmaz, Mustafa Eren, Tayfun Koç komisyonun aktif çalışanlarıydı. Gencer Çakır makale incelemeleriyle komisyonumuza dışarıdan destek verdi. Anlaşılacağı üzere aslında bu komisyon SOMDER'in bütün çalışanlarının ve destekçilerinin bir mevsiydi.

Komisyon toplantılarımız son derece keyifli ve verimli geçen tartışmalara sahne oldu. Uluslararası deklarasyonları, mevcut anayasa taslaklarını ve örnek olayları inceledik. Bazı konularda fikir ayrılıkları oluştu, tartıştık. Kitapta yer alan ve benim imzama taşıyan yazının panelde sunulan hali aslında, her ne kadar benim kalemimden çıksa da o tartışmalarla oluştu ve metin üzerine hep konuştuk. Nihayetinde 2 Haziran'da Muammer Karaca'da yaptığımız panelde de bu metni sunduk. Sonrasında Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu ve Av. Seyda Selek'in desteğiyle yeni bir anayasa maddesi oluşturduk.

Panel düzenlediğimiz, derginin de hazırlıkları sürdüğü zaman diliminde Büşra Ersanlı, Müge Tuzcuoğlu gibi simgeleşmiş isimler cezaevinden çıktı ancak bu araştırma özgürlüğü ortamı halen oluşabilmiş değil, biliyoruz ki araştırmacılara ve araştırmalara yönelik eller hâlâ işbaşında. Ve hâlâ yeni bir anayasa yok. Anayasa maddesi tabii ki özgürlüğü tek başına sağlamıyor ama anayasanın hazırlanması sürecinde tartıştıklarımız, ürettiklerimiz, yarattığımız bilinç önemli. Belki yeni bir anayasa oluşmayacak, oluşsa bile bizim önerdiğimiz madde kabul edilmeyecek; ama biz araştırma ve araştırmacı özgürlüğün herkes için mümkün kılınabileceğine dair sınırlı da olsa bir dil kurduğumuza, bir birikim yarattığımıza inanıyoruz.

Yazılar yaşar, biz de panelimizi yazı aracılığıyla yaşatabilmek için kitaba dönüştürmeye karar verdik. Öncelikle paneldeki konuşmaların konuşmacılar tarafından revize edilmiş halini bu kitapta ulaşabilirsiniz. Ortak metni biraz daha derinleştirmeye çalıştım. Yayınlanan metin,² bu yüzden panelde sunulan hali değil. Panelde yer almayan ancak komisyonumuzda tartıştığımız konulardan biri bilim ve araştırma özgürlüğü hakkındaki uluslararası deklarasyonlardı. Bu deklarasyonları Hülya Mete inceledi. Panelin kısıtlı imkânları dolayısıyla bu tartışmalara yeterince yer verememiştik. Kitapta bu eksikliği gidermeye çalıştık. Mevcut anayasa taslaklarını Selda Tunç inceledi. Burada bu incelemenin ayrıntılarını bulacaksınız. Kitapta ayrıca engellenen araştırmacılarla yapılmış olan bilim ve araştırma özgürlüğü hakkındaki düşüncelerini, bunlar için verdikleri mücadele deneyimlerini içeren röportajlara yer verdik.

Önsöz de adettendir, teşekkürle biter... SOMDER'in bütün aktif çalışanlarına komisyon adına öncelikle teşekkür etmek istiyorum. Bizi kırmayıp röportaj için zaman ayıran Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'na, Pınar Selek'e, Müge Tuzcuoğlu'na, Aslı Odman'a ve çalışmalarımıza destek veren tüm kişi ve kuruluşlara ve araştırma, araştırmacı özgürlüğü için çalışan herkese ayrıca teşekkür ediyorum.

2 Bkz. s. 37.

Türk Siyasal Sistemi Karşısında Bilim-Resmi İdeoloji İlişkileri¹

İSMAİL BEŞİKÇİ
Dr., İsmail Beşikçi Vakfı

Bilim, evreni ve evrende olup bitenleri anlama çabasıdır. Bilim bu yolda gözlemsel olguları betimler, olguları ve olgular arasındaki ilişkileri açıklayıcı hipotezler kurar, bu hipotezleri tekrar olgulara dönerek test etmeye çalışır.

Bilimin temel koşulu ifade özgürlüğüdür. Bilim yönteminde ifade özgürlüğü hem gerekli hem de yeterli bir koşuldur. Özgür düşünce, özgür eleştiri olmadan, bilimsel bilginin üretilmesi mümkün değildir. Akademik özgürlük, bilimin gerekli ve yeterli bir koşulu değildir.

İfade özgürlüğü olmadan akademik özgürlük olmaz. Akademik özgürlük ancak ifade özgürlüğü ortamında, özgür eleştirinin dinamik bir şekilde yaşandığı, düşüncenin özgürce geliştiği bir ortamda oluşur.

İdeoloji eylemle, inançla ilgili bir kategoridir. İnanç, sorgulanmadan kabul edilen bir düşüncedir. İdeolojiler, din gibi kategorilerdir. İnançla ve eylemle ilgili olmaları vurgulanması gereken bir durumdur. İdeolojileri “sosyal, ekonomik ve politik konularda üretilen ve kendi içinde tutarlı olan öğretiler bütünüdür” diye tarif etmek doğru değildir. Bu tarif ide-

¹ Bu metin, İsmail Beşikçi'nin “Araştırmacı Özgürlüğü İçin” panelinde yaptığı konuşmanın, İsmail Beşikçi tarafından genişleterek 4 Haziran 2012 tarihinde SOMDER'e gönderilmiş halidir.

olojilerdeki inanç ve eylem boyutlarını gizlemektedir. İdeolojiler kitleleri eyleme seferber etmekte kullanılan bir kategoridir. Sloganlar ve ideolojiler birbirlerini bütünleyen kategorilerdir. Halbuki bilim, sloganları her zaman dışlayan bir düşün yöntemidir.

Bilgi nedir? Bilgi, yeterince doğrulanmış olgusal bir önermenin dile getirdiğidir. Bilimin önermeleri her zaman bilgiye dayanır. İdeolojinin önermeleri ise, çoğu zaman bilgiye dayanmaz, kanaata, inanca dayanır. Bunu da doğrulamak veya yanlışlamak her zaman mümkün olmaz.

Bu yazıda ideoloji, bilinci çarpıtan, toplumsal ve siyasal gerçeği değiştiren, bazen yok sayan, yanlış bilinç yaratmaya çalışan bir düşün kategorisi olarak ele alınmaktadır. Resmi ideoloji ise devletin idari ve cezai yaptırımlarıyla korunan ve kullanılan bir ideolojidir. Resmi ideolojinin herhangi bir ideoloji olmadığını, devletin, idari ve cezai yaptırımlarıyla korunduğunu ve kullandığını vurgulamak gerekir. İdeolojide “en haklı olan, en doğru olan biziz...” anlayışı egemendir. Bu sarsılmaz bir inançtır. Sorgulanamaz. Eylemler, bu inanç doğrultusunda, bu inancı yaşama geçirme amacıyla gerçekleşir.

Resmi ideoloji, Türk siyasal sistemi

Türk siyasal sisteminin, Türk siyasal rejiminin en önemli kurumu kamuca resmi ideolojidir. Resmi ideoloji sadece siyaseti belirlememektedir. Düşün hayatını, bilimi ve sanatı da belirlemektedir. Resmi ideolojiye sahip devletler, demokratik devletler değildir. Türkiye de bu yönden demokratik bir devlet değildir. Siyasal partilerin bulunması, parlamentonun bulunması, dört yılda bir seçimlerin yapılması, mahkemelerin olması... demokrat olmak için yeterli değildir. Siyasal içerikli davalarda mahkemelerin resmi ideoloji tarafından yönlendirildiği resmi ideolojinin gereklerin göre mahkumiyet kararları verildiği çok açıktır. Resmi ideolojinin egemen ideoloji olduğu besbellidir. Toplumda, örneğin, burjuvazinin ideolojisi herhangi bir ideolojidir. Örneğin, gelir dağılımındaki dengesizlik açısından, sömürü açısından, burjuvazinin ideolojisini eleştirebilirsiniz. Bu düşüncelerinizden dolayı bir idari, cezai yaptırım söz konusu olmayabilir. Ama Kürt sorunu açısından, Kürtlerin Kürt toplumu olmaktan doğan hakları konusunda burjuvaziye eleştirdiğiniz zaman idari ve cezai yaptırımla karşılaşmak söz konusu olabilir.

Siyasal sistem derken iktidarın oluşumunu, siyasi iktidarı oluşturan güçleri kastediyorum. Siyasi rejim derken de vatandaşların devlet karşısındaki haklarının ve özgürlüklerin neler olduğu konusunu kastediyorum. Bunları belirleyen resmi ideoloji olduğunu vurgulamak gerekiyor. Devlet, resmi ideoloji çerçevesinde, en doğru anlayışın, en doğru bilginin, en doğru hareketin bu olduğunu vurgular. Halkın, yazarların, herkesin... bunlara inanmasını, bu bilgiler doğrultusunda tavır ve davranış sergilenmesini ister.

Anayasa'nın 26. maddesi "Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti"nden, 27. Maddesi ise "Bilim ve Sanat Hürriyeti"nden söz etmektedir. Burada, "Bilim ve Sanat Hürriyeti"nin ayrı bir hürriyet olarak düzenlenmesi dikkat çekicidir. 26. maddede, "Düşünceyi açıklama ve Yayma Hürriyeti"nden söz edilirken "Herkes düşünce ve kanaatlerini, söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir" dedikten sonra "devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü" diyerek bu özgürlüğün kullanılmasını engelleyecek bir yığın unsur sayılmaktadır.

Bilim ve Sanat Hürriyeti'nin ayrı bir hürriyet olarak düzenlenmesi kanımca bir yanılığın içerdiği. Aslında kısıtlamalar, yasaklar 27 maddede de sayılmıştır. Bu yasaklar, kısıtlamalar, "Yüksek Öğretim Kurumları ve Üst Kuruluşları" nı (YÖK) düzenleyen 130. ve 131. maddelerde de yer almaktadır. Bu iki farklı düzenlemede, "ifade özgürlüğü bazı koşullarda kısıtlanabilir; ama bilim ve sanat özgürlüğü kısıtlanamaz" gibi bir izlenim yaratılmaya çalışılmaktadır. Halbuki ifade özgürlüğü tam anlamıyla yaşamaya geçmeden bilim ortamı yaratılmadan, bilim özgürlüğünden söz etmek mümkün değildir. Bilim ortamıysa, ancak, ifade özgürlüğünün özgür eleştirinin eksiksiz, dinamik bir şekilde yaşandığı bir ortamda oluşur.

Sosyoloji Mezunları Derneği araştırma/araştırmacı özgürlüğü

SOMDER'in, 2 Haziran etkinliği için gönderdiği davetiyede şu ifadeler yer almaktadır: "Türkiye'de genel olarak sosyal bilimcilerin özel olarak da sosyologların bilimsel araştırma faaliyetlerinin özgürlüğünü düzenleyen ve onları güvence altına alan kanunlar yoktur. Hatta geçmişte olduğu gibi, günümüzde de akademisyenler ve sosyal bilim öğrencileri *araştırmaları* yüzünden "kurban" edilmektedir. "**Araştırma konusunu özgürce belir-**

leme, araştırma araçlarına özgürce ulaşma ve onları kullanma, araştırma sonuçlarını özgürce paylaşma, yayma ve araştırma öznelinin güvenliği için onlara dair bilgileri saklama özgürlüğüne sahip olma vb.” gibi bilimsel faaliyetlerin sağlıklı yürüyebilmesi için olmazsa olmaz noktalar anayasal güvence altına alınmalıdır. Ayrıca **araştırma özgürlüğü sadece üniversitede çalışanlar için değil çeşitli özel ve kamu kurumlarında çalışanlar ile bağımsız bir şekilde araştırma yapanlar için de anayasal bir hak olmalıdır.** “

Burada, “...sosyal bilimcilerin, özel olarak da sosyologların bilimsel araştırma faaliyetlerinin özgürlüğünü düzenleyen ve onları güvence altına alan kanunlar yoktur...” yakınmasına da bu tür kanunlara da gerek yoktur. Önemli olan ifade özgürlüğünü savunmaktır. Bilim için, araştırma için gerekli olan budur. Bu hem gerekli hem de yeterli bir koşuldur. Akademik özgürlük anlayışının bilimsel araştırma için elverişli bir ortam yaratmadığını yine ifade etmek gerekir.

SOMDER’in, “Araştırma konusunu özgürce belirleme, araştırma araçlarına özgürce ulaşma ve onları kullanma, araştırma sonuçlarını özgürce paylaşma, yayma...” şeklindeki ifadeleri şüphesiz yerindedir.

Sosyal bilimler, ancak, resmi ideolojinin eleştirisiyle mümkün olur

1982 yılı sonlarında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kurulu, Cunta lideri, Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren’e, Hukuk Doktorası payesi veriyor. İstanbul Üniversitesi Senatosu, bu kararı onaylarken Hukuk Doktorası unvanına bir de üniversite profesörlüğü unvanını ekliyor. Üniversitelerarası Kurul ise, bu unvanların, bütün Türk üniversiteleri ve Gülhane Askeri Tıp Akademisi adına verildiğini söylüyor. YÖK Başkanı Prof. Dr. İhsan Doğramacı ve İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Cemi Demiroğlu, İstanbul Üniversitesi Senatosu’nun bir toplantısında, Cunta lideri ve Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren’e üniversite profesörlüğü cüppesini giydiriyor. YÖK üyeleri de bu törende hazır bulunuyor. Yapılan konuşmalarda, Kenan Evren’in bilime yaptığı katkılardan, ahlaki meziyetlerinden uzun uzun, övgülerle söz ediliyor.

Araştırma-inceleme, üniversite, bilim-resmi ideoloji, bilim ahlakı, ifade özgürlüğü, özgür eleştiri gibi konular söz konusu edildiği zaman bu olayın irdelenmesinde yarar vardır.

12 Eylül hakkında, 12 Eylül'ü gerçekleştirenler hakkında dava açıldı. Bu, kişi olarak benim olacağını hiç düşünmediğim, gerçekleşeceğini hiç sanmadığım bir konu: 12 Eylül'den, Cunta Lideri ve Devlet Başkanı Em. Orgeneral Kenan Evren'den, Yedinci Cumhurbaşkanı Kenan Evren'den ve dava arkadaşı Em. Orgeneral Tahsin Şahinkaya hakkında dava açılması, Kenan Evren'den, Tahsin Şahinkaya'dan hesap sorulması. Bu Türk siyasal hayatında, Türk siyasal kültüründe çok önemli bir olay.

12 Eylül'den, Kenan Evren'den hesap soruluyor. Peki, üniversiteyi ne yapacağız? Resmi ideolojiye bu kadar bağlı bir kurum bilimi, hukuku nasıl üretebilir, adaleti nasıl gerçekleştirebilir? Kenan Evren'e doktora payesi verilmesinin, üniversite profesörlüğü unvanı verilmesinin bilimle, bilim zihniyetiyle, bilim ahlakıyla zerre kadar ilişkisi olan bir konu değildir. Siyasal bakımdan güçlü olanı, siyasal gücü elinde tutanı pohpohlamak bilim ahlakıyla, bilim yöntemiyle bağdaşmaz. Bu sürecin bilim yöntemiyle küçük bir bağı bile yoktur. Bu konuda, *Türk Üniversitesi Üzerine Gözlemler*² yazısına da bakılabilir.

Daha sonra, kendisine hukuk doktorası payesi verilmesinin, Kenan Evren'in isteği olduğu, bu konuda, YÖK başkanına emir verildiği de anlaşmıştır. Kenan Evren'in, "bu teklifin benden geldiği anlaşılmasın" diyerek gizli kalmasını istediği de belirtilmiştir.

Bu sürecin, bilim-üniversite açısında sorgulanması gerektiği gibi, Kenan Evren açısından da sorgulanması gerekir. Orgeneral rütbesine kadar yükselmiş. Bütün unvanları, rütbeleri kazanmış bir general. Genelkurmay Başkanı olmuş, bu görevdeyken darbe yapmış bir general. Bütün bu unvanların, siyasal gücün yanında, bir de Hukuk Doktorası payesine neden ihtiyaç duyuyor? Profesörlere, profesörlerin, rektörlerin oluşturduğu kurumlara, YÖK'e direktif verme, emir verme yetkisine haizken, üniversite profesörlüğü unvanına neden ihtiyaç duyuyor? Bu herhalde, bu unvanların sağladığı prestijle, saygınlıkla ilgilidir. Bu unvanları, payeleri edinerek prestij, saygınlık kazanılacağı umulmaktadır. Bugün üniversitenin, bu unvanların, gerçekten böyle bir prestiji, saygınlığı var mıdır?

2 www.kurdistan-post.eu, 13 Ekim 2011.

Türk siyasal sistemi hakkında

Son birkaç yıldır, Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri'nde, Ergenekon davası, Poyraz davası adı altında davalar görülmektedir. Bu davalarda daha çok emekli generaller, emekli subaylar yargılanmaktadır. Henüz görevde olan generaller ve subaylar da yargılanmaktadır. Bu generallerin büyük bir kısmı tutukludur. Emekli veya muvazzaf, orgeneral rütbesinde tutuklu generaller de vardır. Generaller ve subaylar, meşru hükümete karşı darbe planlamaktan yargılanmaktadır.

İddianamelerde, dava dosyalarında bu iddiaları kanıtlayacak birçok belge bulunmaktadır. Evlerde, bürolarda, karargâhlarda yapılan güvenlik aramalarında darbe planlarıyla ilgili çeşitli konuşmalar, yazılı belgeler ele geçirilmiştir. Toprak altında saklanan silahlar ele geçirilmiştir. Generallerin, subayların sorguları sırasında, bu belgelere karşı tutumları dikkat çekmektedir. Hiçbir general “bu imza benimdir” dememektedir. “Bu belgeyi ben hazırladım” veya “hazırlanması için ben emir verdim” dememektedir. Örneğin “ıslak imza” konusunda pek çok bilirkişi incelemesi talep edilmiştir. Generallerin sorguları sırasında, “bunu ben yapmadım falan general yaptı” şeklindeki savunmaları da dikkat çekmektedir. Generaller, subaylar, her şeyi inkâr etmektedirler. Açık, net bir şekilde, “bunu ben yaptım”, “bu belgenin hazırlanması emrini ben verdim” diyen yoktur. Neden? Çünkü generaller, subaylar, yapılan işin yanlış olduğunu bilmektedirler. AKP hükümeti ısrarla bu yanlışın üzerine gitmektedir. Generaller ve subaylar da bu yanlışını savunmamaktadır.

Şöyle de düşünülebilir: Eğer generaller, subaylar, yapıp ettiklerini doğruluğuna kendileri inanıyorlarsa; Anayasa'nın, yasaların, suç demesine rağmen, vicdani olarak yapıp ettiklerinin doğru olduğuna kani iseler yine de yaptıklarını, düşündüklerini savunabilirler. Bunun yapılmamış, yapılmıyor olması, kendileriyle de kendi vicdanlarıyla da barışık olmadıklarını gösterir.

1960'ları, 70'leri, 80'leri, 90'ları düşünelim. Kürtlerden, Kürdistan'dan, Kürtçe'den söz etmek çok ağır idari ve cezai yaptırımlar getiriyordu. Ama, bu ağır yaptırımlara rağmen bazı yazarlar, araştırmacılar, örgütler, ısrarla, Kürtlerden, Kürtçe'den, Kürdistan'dan söz ettiler savunmalarında bunları dile getirdiler. Çünkü somut olgulardan söz etmek, somut olguları inkâr etmemek bilim yönteminin bir gereği idi. Bilim, olgularla ilgilidir. Olguların olduğu gibi, sağlıklı bir şekilde saptanması gerekir. Hipotezler, ancak

bu saptamadan sonra kurulabilir. Olguları yok sayan, inkâr eden bir saptama, elbette bilimsel bir tutum değildir. Bilim anlayışına yaslanarak devletin inkâr ettiği yok saydığı durumlar, ilişkiler savunulabiliyor. Bu elbette yanlış bir tutumdur.

Generallerin, subayların ve Kürtlerle ilgili araştırma inceleme yapanların bu farklı tutumların irdelenmesi önemlidir. Ama saptanması gereken bundan çok daha önemli bir durum daha vardır. O da şudur: Türk devleti bu yanlış üzerine kuruludur. Türk siyasal sistemi, Türk siyasal rejimi, Türk egemenlik sistemi bu yanlış üzerine kuruludur. Bu, sistematik bir durumdur. Düşünelim ki, bu generaller, askeri vesayeti oluşturan kurumların üyeleriydiler; ancak söyledikleri, kararları yaşama geçiriliyordu, onları eleştirmek yasaktı. Bu elbette yeni bir durum değildir. İttihat ve Terakki'den beri, Teşkilat-ı Mahsusadan beri gelmektedir. Kurumlaşmıştır.

Modern devlette, silah tekeli elbette devletindir. Devlet bu hakkını anayasa ve yasalar izin verdiği sürece, hukuka bağlı karararak kullanır. Bu meşru bir durumdur. Türk devleti ise, bunu gayrimeşru bir şekilde kullanmaktadır. Devlet muhaliflere, özellikle Kürtlere karşı meşru olmayan yollarla silah kullanmaktadır. “Faili meçhul” denen binlerce cinayetin failinin devlet olduğu artık besbellidir. Gizli devletin önemli bir mesaisi bu olmuştur. Gizli devlet, derin devlet, gayrimeşru bir şekilde; ama devlet olanaklarını kullanarak “faili meçhul” denen bu cinayetleri gerçekleştirmektedir. Muhafiz örgütlerin kılığına, örneğin PKK kılığına girerek cinayet işlemiştir. JİTEM’in bu çerçevede ele alınması gerekmektedir. Bunu saptamak önemlidir. Ama bunda daha da önemli olan, devlete temel niteliğini veren gizli yönünün saptanmasıdır. Gizli devlet, derin devlet derken Milli İstahbarat Teşkilatı’nı (MİT’i) kastetmediğimiz açıktır. Milli Güvenlik Siyaset Belgesi’nin Anayasa’nın üstünde, fiili olarak Anayasa’nın üstünde bir belge olduğu bilinmektedir.

Türk anayasa hukuku incelemeleri, Türk siyaset bilimi incelemeleri, siyaset sosyolojisi incelemeleri devletin bu gizli yönünü deşifre etmeme konusunda büyük bir duyarlılık sergilemektedir. Resmi ideoloji kurumu, Milli Güvenlik Siyaset Belgesi, Türk siyaset bilimlerinin, Türk toplum bilimlerinin inceleme alanına henüz girmemiştir. Bütün bunların, Kürtlerle, Kürt/Kürdistan sorunuyla organik bir ilişkisi vardır. İfade açıklamalarına karşı kısıtlama, baskı, başta bu ilişkilerin gün ışığına çıkmasını, tartışılmasını ve bilince çıkarılmasını önlemek içindir.

Devletin, 1990'lara kadar üç önemli meşgalesi vardı. Komünizmle, sol akımlarla mücadele, şeriatçılıkla, irtica ile mücadele, Kürtçülükle mücadele. 1980'lerin sonunda, 90'ların başında, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla, komünizmin gerilemesiyle sol artık, devlet tarafından bir tehdit olarak algılanmamaktadır. Bugünkü Adalet ve Kalkınma Partisi ise köken olarak, 1960'larda, 70'lerde, 80'lerde ve 90'larda, askeri vesayet kurumlarının mücadele ettiği, yok edilmesi için çalıştığı akımlar arasında; yani dinsel sağ akımda yer almaktaydı. Bugün, devletin en önemli meşgalesi Kürtler olmaktadır. Devlet, Kürtleri, Kürtçe'yi, Kürt sorununu geriletmek için çok yoğun bir çaba içindedir. Sol akımları, solcuları, sağ akımları, şeriatçı akımları da Kürtleri geriletmek için kullanma çabası içindedir.

Kürtleri, Kürt sorununu geriletme konusunda yargı organları ve üniversite arasında yoğun bir işbirliği vardır. 1960'larda, 70'lerde, 80'lerde ve 90'larda, Kürtlerden ve Kürtçe'den söz edenler çok ağır idari ve cezai yaptırımlarla karşılaşarlardı. Cumhuriyet Savcıları, mahkemeler, üniversitelerin, Anayasa Hukuku, Ceza Hukuku, Kamu Hukuku, Tarih, Sosyoloji, Siyaset Bilimleri, Antropoloji, İktisat, Felsefe, Türkoloji gibi bölümlerinden, bu bölümlerde görevli profesörlerden "bilirkişi raporu" adı altında raporlar isterdi. Profesörler de söz konusu kitapları veya yazıları içinde suç var mı yok mu saikiyle okur, "suç var veya yok" şeklinde raporlar yazarlardı. Bu raporlar, genel olarak "suç" saptardı. O dönemler, üniversitelerin, profesörlerin Kürtlerle, Kürtçe'yle ilgili "bilimsel" çalışmaları bunlardı. Kendilerine sağcı denen, solcu denen, liberal denen, Marksist denen... profesörler bu işi yaptılar. Mahkemeler de bu raporlara dayanarak mahkumiyet hükümleri verirlerdi. Kürtlerin aslında Türk olduğunu, Kürtçe diye bir dilin olmadığını isbat etmeye çalışan gerekçeli kararlar yazmaya gayret ederlerdi. Bu mahkumiyet hükümleri Yargıtay tarafından, veya Askeri Yargıtay tarafından kısa zamanda onanırdı. Adli Mahkemeler ile Askeri Mahkemeler arasında veya Devlet Güvenlik Mahkemeleriyle Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri arasında esasa ilişkin bir tutum farkı olmadığı bilinmektedir.

Bir kitabı veya yazıyı, "içinde suç var mı, yok mu" saikiyle okumak elbette bilimsel bir tutum değildir. Düşüncede suç aramak, bilimsel bir tutum olamaz. Bilim sınırsız bir düşün özgürlüğünü gerekli kılan bir düşün yöntemidir. Hakaret etmek, ırkçılık, ayrımcılık yapmak şüphesiz bilim yöntemi anlayışı ile bağdaşmaz. Üniversite ve yargı işbirliğinde her iki

kurum da kendi özüne, bilimin ve hukukun evrensel ilkelerine aykırı bir tutum içindedir.

Kürtleri, Kürtçe'yi yok saymak, inkâr etmek üniversitelerin, profesörlerin işi olmamalıdır. Kürtlerin Türk olduğunu, Kürtçe diye bir dil olmadığını isbat etmeye çalışmak mahkemelerin işi olmamalıdır. Aslında her iki kurumun da aynı işi yaptığı dikkatlerden uzak değildir. Devletin bu iki temel kurumunun yaptığı iş, kendi özlerine ters olan işlerdir; ama Türk siyasi sistemine, Türk siyasi rejimine, Türk egemenlik sistemine çok uygun olan işlerdir. Fakat her iki kurumun da güvenilirliğini, saygınlığını aşındıran işlerdir. Temel yanlışı benimseyen, teşvik eden, bu yanlışlara meşruluk vermeyi amaç edinen işlerdir. Bu sürecin bilincine varıldıkça bu ilişkiler tartışılacaktır.

21 Kasım 2004'de Mardin'in Kızıltepe ilçesinde 12 yaşındaki Uğur Kaymaz, babasıyla birlikte, 13 kurşunla katledilmiştir. 9 Kasım 2005'de, Şemdinli'de Umut Kitabevi "iyi çocuklar" tarafında bombalanmıştır. 19 Ocak 2007'de, Agos Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink gazetesinin önünde katledilmiştir. Bu bombalamalarla ve katliamlarla ilgili olarak açılan davalarda mahkemelerin nasıl kararlar verdikleri bilinmektedir. Bunlar hukuka, adalete güveni aşındırmaz mı? Bir de bu mahkemelerin taş atan Kürt çocuklarıyla ilgili olarak verdiği kararlar vardır. Bu yargı süreçlerinden adalet çıkar mı? Burada, yargının, siyasi iktidarın yapıp ettiklerine meşruiyet veren bir işlevi vardır.

Üniversite, araştırma, bilim - resmi ideoloji, memurluk, bilim insanlığı

6 Kasım 1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, 4. maddesinde, yükseköğretimin amacını şu şekilde belirtmektedir.

"Madde 4: Yükseköğretimin amacı:

a) Öğrencilerini,

1. Atatürk inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda, Atatürk milliyetçiliğine bağlı

2. Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan

3. Toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisiyle dolu

4. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşı görev ve sorumluluklarının bilen ve bunları davranış haline getiren

5. Hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygıyı

6. Beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş

7. İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip vatandaşlar olarak yetiştirmek

b) Türk Devleti'nin ülkesi ve milleriyle bölünmez bir bütün olarak refah ve mutluluğunu artırmak amacıyla, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak ve hızlandıracak programlar uygulayarak, çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline gelmesini sağlamak

c) Yükseköğretim kurumları olarak yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurtiçi ve yurtdışı kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmaktır.”

Bu anlayışla bilimi üretmek mümkün değildir. Bu anlayış sorgulayıcı, yaratıcı düşüncenin gelişmesine engeldir. Bu anlayışla, ancak devlete memur yetiştirilir. Üniversiteden mezun olanlar, olmaya çalışanlar, resmi ideolojinin bilgilerini öğrenir, devlet bürokrasisinin şu veya bu kademesinde yer alır. Resmi ideolojinin gereklerini istenildiği şekilde yerine getirerek devlet bürokrasisinde yükselme olanaklarına kavuşur. Ama bu anlayış, bilimin gelişmesi için elverişli bir zemin oluşturmaz.

Öte yandan, öğrencilere “Türk olmanın mutluluğu öğretilenektir” deniyor. Örneğin Kürtlere, Türk olmayanlara, Türk olmanın mutluluğu nasıl öğretilenektir. Vatan, millet ve dil sevgisinden de söz ediliyor. Kürtlerin de örneğin Kürdistan'ı, Kürt dilini... sevmeleri doğal değil mi? Bu nasıl engellenebilir? Bu engelleme gerginlik doğurmaz mı? Türk siyasal hayatında “terör” kavramı çok kullanılıyor. Aslında terörün temel nedeni bu inkârdır. Bu devlet terörüne tepkinin gelişmesi doğaldır.

Üniversite deyince insanın aklına, her şeyden önce, gerçeği araştıran bir kurum gelir. Üniversite politik bir kurum değildir. Gerçeği araştıran,

bulgularını kamuoyuna duyuran, öğrencilerini bu doğrultuda yetiştiren bir kurumdur. Ama Yükseköğretim Yasası'nın yukarıda belirtilen hükümlerine göre, devlet ve hükümet, Türkiye'de üniversiteyi politik bir kurum olarak algılamaktadır. Üniversitelerin, siyasal iktidarın yapıp ettiklerine meşruiyet veren bir kurum olması istenmektedir. Gerçeği araştıran değil, siyasal iktidar tarafından, devlet tarafından belirlenen doğruluğunun tescil edilmesi, "tek doğru, biricik doğru budur" denmesi...

Resmi ideolojinin egemen olduğu, düşün hayatını resmi ideolojinin belirlediği devletlerde, basın da böyle bir işlevi vardır. Basın bu tür devletlerde, ülkede, toplumda, olup bitenler hakkında halka bilgi veren bir kurum değildir. Bu tür devletlerde, basının temel işlevi, devletin görüşlerini, isteklerini halka iletmek olmaktadır. Bu tür devletlerde, basına, istihbarat teşkilatının bir bürosu olmak gibi bir görev verilmiştir. Kürt sorunu, Ermeni sorunu gibi konularda, üniversitenin ve basının temel işlevi bu olmaktadır.

Yükseköğretim Kanunu'nda Ana İlkeler başlığını taşıyan 5. maddesinin de aynı hükümler yeniden tekrar edilir. Bu madde şöyledir:

"Madde 5 : Yükseköğretim aşağıdaki "Ana İlkeler" doğrultusunda planlanır, programlanır ve düzenlenir:

a) Öğrencilere Atatürk inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda, Atatürk milliyetçiliğine bağlı hizmet bilincinin kazandırılması sağlanır.

b) Milli kültürümüz, örf ve adetlerimize bağlı, kendimize has şekil ve özellikleri ile evrensel kültür içinde korunarak geliştirilir ve öğrencilere, milli birlik ve beraberliği kuvvetlendirici ruh ve irade gücü kazandırılır.

...

ı) Yükseköğretim kurumlarında, eğitim-öğretim süresince, Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi, Türk dili, yabancı dil zorunlu derslerdendir. Ayrıca beden eğitimi ve güzel sanat dallarından biri de zorunlu ders olarak programlanır ve icra edilir."

Devlette ve toplumda yaşanan siyasal krizler sürecinde, devletin, devletin hangi kurumlara önem verdiği, nelerin değişmesini, nelerin değişmemesini istediği açık bir şekilde ortaya çıkar. Sosyal bilimin siyasal çıkarlara manipüle edilmesi devletin her zaman üzerinde durduğu temel bir konudur. Bu konuda bir değişim olması istenmemektedir. 12 Eylül sürecinde,

gerek anayasanın düzenlenmesi, gerek temel kanunların ele alınması bu çerçevede geliştirilmiştir.

27 Mayıs (1960) ve 12 Mart (1971) dönemlerine de bu açıdan bakmakta yarar vardır. Siyasal ve toplumsal kriz dönemleri, devletin temel önceliklerini de ortaya koymaktadır. Siyasal çıkarlara manipüle edilen bilginin, devletin resmi görüşüne uygun bilgiler olduğu açıktır. Bu bilgiyi hiç sorgulamadan güvenilir bilgi, bilimsel bilgi kabul etmek yanlıştır.

Devletin sosyal bilimlere ve sosyal bilimcilere karşı tutumu

Devlet sosyal bilimlerden ve sosyal bilimcilerden her zaman kuşku duymuştur. Her zaman, sosyal bilimleri ve sosyal bilimcileri denetim altında tutma çabası içinde olmuştur.

Kendi anlayışına, yani resmi ideolojiye uygun sosyal bilimler yaratmaya, resmi ideolojiye uygun sosyal bilimciler yaratmaya çalışmak da devlet için önemli bir çabadır. Devlet bu yolda, düşün özgürlüğünü kısıtlamak, özgür düşüncüyü baskılamak için her türlü önlemi düşünmekte ve bunları yaşama geçirmektedir. Bu konuda, üniversite resmi ideoloji kayıtsız şartsız savunan, gereklerini yerine getiren bir kurumdur. **Bilimsel Bir Araştırma Karşısında Üniversite ve Polisin İşbirliği**,³ yazısı dikkate değer. Araştırmanın engellenmesi için üniversitenin gayreti, ihbarı dikkat çekmektedir.

Son 75 yılda, sosyal bilimciler, özellikle toplum bilimciler, sosyologlar devletin çeşitli idari ve cezai yaptırımlarıyla karşılaşmışlardır. Bunların belli başlılarını şu şekilde vurgulamak mümkündür. “1940’larda, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde meydana gelen gelişmeleri değerlendirmek, önemli olmalıdır. Bu dönemde Behice Boran, Niyazi Berkes, Pertev Naili Boratav, Muzaffer Şerif gibi toplum bilimcilerin üniversite ile ilişkisi kesilmiştir.⁴ 1960’ların sonlarında, 12 Mart rejimi sırasında, Oya Baydar ve arkadaşlarına yapılan baskılar sonunda bazı asistanların

3 İsmail Beşikçi, *Kürt Toplumuna Üzerine (1971’den önceki yazılar)*, Yurt-Kitap-Yayın, Nisan 1993, s.63-73.

4 Bu konularla ilgili olarak bkznz: Niyazi Berkes, *Unutulan Yıllar*, Hazırlayan Ruşen Sezer, İletişim Yayınları, İstanbul, Mart 1997; Mete Çetnik, *Üniversitede Cadı Kazanı, Pertev N. Boratav’ın Müdafası*, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998.

görevine son verilmiştir. Ben de bu asistanlardan biriyim. Yukarıda sözünü ettiğim örnek bu bakımdan çarpıcı bir örnektir. Üçüncü dalga ise, 1990'ların sonunda, 2000'lerde, Pınar Selek'e karşı geliştirilen baskılardır.

27 Mayıs'tan (1960'tan) sonra, genel olarak üniversiteye müdahale olmuştur. 147'ler olayı.. 147'ler, idari işlemin kaldırılmasından sonra, bir yasa ile 1962'de yani bir buçuk yıl kadar sonra üniversiteye dönmüşlerdir.

12 Mart rejimi (1971), Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde (ODTÜ) Prof. Dr. Mübeccel Kıray'ın başkanı olduğu sosyoloji bölümünü de dağıtmıştır.⁵

12 Eylül döneminde (1980) 1402'likler diye adlandırılan, üniversiteyi de içeren genel bir baskı daha vardır. 1402'likler de Danıştay kararları sonucu üniversiteye veya memurluğa dönmüşlerdir.

Devlet - üniversite ilişkilerinde üniversitenin dili

1933'de, Dârülfünun ve ona bağlı olan kurumlar kapatılarak üniversite kurulmuştur. Bu tarihten sonra, 1943-1946 arasında, yöneticilerinin, örneğin rektörün, üniversite öğretim üyelerinin devletle, hükümetle ilişkilerinde çok yaranmacı bir dil kullanıldığı gözlenmektedir.

Devlet ve hükümet yöneticilerine karşı çok yoğun övgüler söz konusudur. Talep eden değil yalvaran, yaranmak isteyen bir dil egemendir.

1946'da, üniversitenin 4936 sayılı yasa ile özerkleşmesiyle dilde bir değişiklik olup olmadığı kanımca, incelenmesi gereken bir sorundur.

27 Mayıs 1960'tan sonra, yani darbe döneminde, üniversite yöneticilerinin darbeci generallere, subaylara karşı nasıl bir dil kullandıkları, dilin değişip değişmediği yine incelenmesi gereken bir durumdur. Örneğin, Rektörler, herhangi bir sorunu devlet ve hükümet yöneticilerine, cuntaya, cunta üyelerin bildirirken, nasıl bir dil kullanıyorlar? Talep eden, haklarını dile getiren bir dil mi, yalvaran bir dil mi egemen?

12 Mart (1971) döneminde, 1973'de 1750 sayılı yeni bir üniversiteler yasası kabul edilmiştir. 12 Eylül (1980) rejimindeyse, 1981'de, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu (YÖK) kabul edilmiştir. Bütün bu dönemlerde,

5 *Değişmenin ve Geçiş Toplumunun Sosyoloğu Mübeccel Kıray*, Yayına hazırlayan Sezgin Tüzün, Bağlam Yayınları, İstanbul 2012; *Hayatımda Hiç Arkaya Bakmadım, Mübeccel Kıray İle Söyleşi*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2001.

üniversite yöneticilerini devlet ve hükümetle olan ilişkilerinde kullandıkları dilin irdelenmesi önemli bir konu olmalıdır.

Resmi ideoloji ile mücadele duruş gerektiren bir mücadeledir

Resmi ideoloji, bilim yöntemiyle eleştirilmelidir. Resmi ideolojiye mücadele etmenin en etkin yolu budur. Bu mücadele bilgi kadar, hatta bilgiden çok duruş gerektiren bir mücadeledir. Devlet, bazı somut toplumsal gerçekleri inkâr ediyor, yok sayıyor, somut olgunun, bütün öteki olguları etkilediği, onlardan etkilendiği de açık. Devlet, bunlarla ilgilenmenin, bu konularla ilgili olarak yazmanın, konuşmanın idari ve cezai yaptırımlara bağlandığını vurguluyor. Bu baskısını kararlı ve sistematik bir şekilde uyguluyor, yaşama geçiriyor... “Bu koşullarda bir araştırmacının nasıl bir tutum sergilemesi gerekir?” temel sorun budur.

2000'li Yıllar Türkiye'sinde Makbul Akademisyen Üretimi

ZEYNEP GAMBETTİ

Doç. Dr., Boğaziçi Üniversitesi,
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Ben burada GIT-Türkiye'yi (Türkiye'de Araştırma ve Öğretim Özgürlüğü Uluslararası Çalışma Grubu'nun) temsilen bulunuyorum. Çok kısaca bahsedeyim: Marmara Üniversitesi'nden profesör olan Büşra Ersanlı arkadaşımızın tutuklanmasıyla birlikte, Türkiye'de akademik özgürlüklerin ve eğitim özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırmak, bu konuda bir dayanışma zemini hazırlamak ve bilgi akışı sağlamak amacıyla akademisyenlerin kurduğu bir platform bu.

Aslında ilk infial Fransa'da başladı. GIT'i Fransa'daki Türkiyeli meslektaşlarımız ya da Türkiye ile ilgili konuları çalışan meslektaşlarımız başlattılar, biz burada sonradan örgütlendik. O yüzden GIT, Fransızca'dan kaynaklanan bir kısaltma, yani *Groupe International de Travail*'in kısaltılmışı. *Uluslararası Çalışma Grubu* anlamına geliyor. Akademik özgürlükler, araştırma özgürlüğü ve eğitim özgürlüğü konusunda Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinden (50 üniversite olduğunu sanıyorum), 500'den fazla akademisyenin imzası var. Bunu buradan duyurmak isterim. Üye olmayanlarınız varsa, güç birliğinin özellikle YÖK reformlarının da gündeme geldiği günümüzde çok faydalı olacağına inanıyorum. Bir web sitemiz var, ordan daha fazla bilgi bulabilirsiniz: <http://gitturkiye.org/>

Bilim, sonsuz ve sınırsız özgürlükler içinde dünyayı anlayabilmenin sonucunda üretiliyorsa, ben İsmail Beşikçi hocamdan farklı bir şeyler söyleyeceğim. Bu fikir ayrılığı da sanırım bilimin bir özelliği, yani buradaki tartışmayı açmak açısından faydalı olur.

Şunu iddia edeceğim: artık devlet eksenli olmayan, ideolojisi resmi olmayan çok farklı bir iktidar var karşımızda. Hatta birkaç iktidar yapısıyla cebelleşmekteyiz ve bunu anlamadan ne Türkiye’de ifade özgürlüğü ne akademik özgürlük ne de herhangi bir muhalefet söz konusu olabilir.

Bu iktidarın adı “neoliberal iktidar”. Şimdi bunun AKP ile ne ilgisi var diye soracaksınız. AKP muhafazakâr bir parti, dolayısıyla gelenekselliğin altını çiziyor, çağdaşlık fikrini sorguluyor, laiklik ile derdi var. Ancak böyle bir nitelendirme ne ile mücadele ettiğimizi anlamak açısından bana yanlış geliyor. Unutmayalım ki, neoliberalizm dediğimiz ekonomik ve toplumsal dönüşüm, dünyanın her yerinde “yeni muhafazakârlar” adı verilen neoconservative partilerin ve liderlerin güdümüyle yayılmıştır. ABD’de Reagan ve Bush’un, İngiltere’de Margaret Thatcher’ın temsilcisi olduğu muhafazakâr söylemin, yani dine yeni dönüşün, korkunç bir piyasalaştırmayla, özelleştirmeye, metalaştırmayla bir arada yürüdüğü bir iktidar var karşımızda. Bunu görmek, mücadele eksenimizi belirlemek açısından çok önemli gibi geliyor bana.

Neoliberalizm her yerde kullanıldığı için biraz içi boşalan bir terim haline geldi. Ben bunun esas itibarıyla siyasal anlamda nasıl bir iktidara denk düştüğünü, toplumsal anlamda ise nasıl dönüşümlere yol açtığını anlatmak istiyorum.

Ekonomik olarak ne olduğunu biliyoruz: neoliberalizm her şeyi piyasalaştırıyor, piyasa ekonomisinin ve sermayenin satın alamayabileceği hiç bir şey bırakılmamayı hedefliyor. Ama iktidar olarak nereye denk düşüyor? Yani neoliberalizmde devlet kurumu, 80 öncesinde devlet adını verdiğimiz kurumla aynı yapıda mı? Aynı baskı unsurlarını mı kullanılıyor, aynı strateji ile mi işliyor? Bana göre hayır.

Bunu biraz açmak istiyorum. Oradan da akademiyle bağını kurmak istiyorum. Son dönem neoliberalizm incelemelerimde “makbul vatandaş” diye bir kavram ortaya atıyorum. Bu vatandaş tanımını “makbul akademisyen” olarak da dönüştürebiliriz. Yani üniversite böylesi bir dönüşümün içinde. GIT-Türkiye olarak bir takım vakalar toplamaya başladık. Kendimizi anlayabilmemiz için üniversitelerdeki hak ihlallerini, usulsüzlükleri,

atamanın durdurulması cezalarını vesaire birbirimize anlatmak durumundayız ki tabloyu tam olarak ortaya çıkaralım. Tabloyu en iyi anlatan anahtar kelime: “güvencesizlik”.

Şimdi bu güvencesizlik ortamının kurulmasını hikâyesini anlatmak istiyorum. Bunun ilk etabı şiddet içeriyor. Şili’de 1971 darbesi ve Türkiye’de 1980 darbesiyle içerdiği şiddet belirgin hale geldi. Neoliberal iktidar hiçbir zaman piyasanın kendi gidişatı içerisinde kurulmuş değildir. Birebir devlet ve ordular eliyle emek örgütlenmelerinin, muhalefetin, her tür örgütlü mücadelenin bertaraf edilmesiyle oluşan vakumda ekonomik dönüşüm stratejilerinin tereyağından kıl çeker gibi uygulanmasıyla başladı. Dolayısıyla bir şiddet ve darbe unsuru içeriyor. Neoliberalizm dediğimiz sadece ekonomik bir süreç değil. Örneğin Reagan yönetimi aracılığıyla ABD’de şu şekilde gerçekleşiyor: ABD’de yerel belediyelerin kendi bütçeleri var. 1975’te New York kenti artık memurlarının maaşını veremeyecek kadar parasızlaştığı bir dönemde, merkezi yönetim ona “iflas et, o zaman” diyor. Bir kente iflas et deniyor. Kent iflas edemeyeceğine göre ne yapmaya başlıyor? İşten çıkarmalar, kemer sıkma politikaları, karayollarının özelleştirilmesi, belediye hizmetlerinin özelleştirilmesi gibi çareler bulunuyor. İngiltere’de Thatcher’ın 1979’daki maden grevlerindeki tavrını hatırlayalım. O güne dek emekçilerin mücadele stratejisileri arasında en önemli yeri grev teşkil ederken, Thatcher sonuna kadar masaya oturmaya direnebiliyor ve grevcileri aç bırakarak muhalefeti kırıyor. Emekçilerin iradelerini kırıyor. Bunu yapmakla şu mesajı vermiş oluyor: “Boşuna grev yapmayın, sonuç alamazsınız.” Yani iktidar toplumsal taleplere kendini kapatmış oluyor. Kısacası, bu tarz şiddet politikalarıyla kurulan bir iktidar söz konusu.

İkinci unsur polis devletini meşrulaştırmak. Önleyici saldırı dediğimiz zihniyet dünyanın her yerinde 80’lerde kuruluyor. Bugün çevik kuvvet olarak doğallaştırdığımız kolluk gücü, toplumsal hareketleri ve ayaklanmaları bastırmaya yönelik bir işlev görüyor. Mobese kameraları ve her edimi kayda alma teknikleri de aynı işe yarıyor. Her alanın gözetlenmesini içeren bu uygulamalar, “güvenlik” söylemi ile meşrulaştırılıyor. Keza terör söylemini de bu büyük tablonun içine oturtmamız gerektiğini düşünüyorum. Terör söylemi sadece Türkiye’de kullanılmıyor. Biliyorsunuz muhalif olan herkesi damgalamak için İngiltere’de, Amerika’da, Fransa’da, Kanada’da yine böylesi söylemler kullanılıyor. Terör bir “boş gösteren” olarak her muhalifi “terörist” haline getirebiliyor. Ve hatta kamusal düzeni bozma, memurun

görevini yapmasına engel olma, huzur bozma, örgütlü suç, bütün bunlar bizi kısıtlayan yeni unsurlar.

Metalaşmanın ve piyasayı bir doğa yasasıymışçasına kabullenmenin bu güvenlik söylemleriyle kolaylaştırıldığını görüyoruz. Muhalefeti kriminalize eden iktidar anlayışı, yeni sermaye birikimi stratejilerine alan açıyor. Örneğin akademik özgürlük mücadelesi sadece yasaklayan veya bastıran bir iktidara karşı değil, aynı zamanda üniversitenin piyasalaştırılmasına karşı da veriliyor. Bu ikisinin giriftliğini görmek gerekir. Karşımızda iki farklı güç yok, bunların ikisi artık iç içe geçmiş durumda. Devlet apaçık bir biçimde sermayenin yolunu açıyor ve bu yol üzerinde belirebilecek toplumsal muhalefet engelini şiddet aracılığıyla bertaraf ediyor. İktidar adını verdiğimiz odaklar sadece hükümet değil, sadece YÖK de değil, sadece polis de değil; HES'yle, termik santraliyle, medyasıyla, kentsel rant alanlarıyla, sivil toplum kuruluşlarıyla, think-tankleriyle, uzmanlarıyla devletin ve kurumların görevini üstlenen sermaye aynı zamanda. Sivil toplum alanı da bundan mustarip. Yoksula yardım kisvesi altında veya çevreyi iyileştirme adına iş gören pek çok dernek ve örgüt, özgürlüklerimizin sınırını belirliyor ve bunları tıpkı devletin yaptığı gibi kısıtlıyor.

Bu giriftliği en iyi anlatan düşünür kanımca Michel Foucault. Foucault'nun çok sonradan yayınlanan 77-78 ders notları faşizm, neoliberalizm ve bioiktidarın birbiriyle ne denli içiçe olduğunu kavramsallaştırıyor. Şöyle özetleyeyim: piyasa ne istiyor? Piyasa sermaye birikimini sağlayacak veya buna elverişli zemini hazırlayacak bilgi istiyor. Bunu destekleyecek ve arzulayacak olan bireyler istiyor. Bunun veri tabanını oluşturacak STK raporları, üniversiteler ve araştırmacılar istiyor. Bunun beççiliğini yapacak polis ve vatandaşlar istiyor.

Sermaye onu arzulamamızı istiyor. Örneğin Boğaziçi Üniversitesi'nde mühendislik fakültesinden bir meslektaşım ABD'de Cornell Üniversitesi'nin New York'ta çok büyük bir teknopark satın aldığını büyük övgüyle yazdı. Milyonlarca dolara malolacak olan bu teknoparkta inanılmaz bir AR-GE yatırımı yapılacağını vurgulayan meslektaşım, "keşke biz de böyle yapabilirsek" diyordu. Bu örnek gösteriyor ki, sermaye birikimini desteklemek için illa büyük şirket olmanız gerekmiyor. Üniversitelerde çalışan akademisyenlerin ya da daha uygulamalı bilimlerdeki arkadaşlarımızın gelirini arttırma hayali de piyasa endeklenmiş durumda. Teknoparkın savunuculuğunu kim yapıyor? Resmi ideoloji yapmıyor, devlet kurumu yapmıyor,

benim meslektaşım yapıyor. Benim meslektaşım makbul akademisyen olmaya dünden hazır.

Bir diğerk örnek, Bilgi Üniversitesi. Oradaki gidişatı biliyorsunuzdur. Üniversitenin Laureate şirketi tarafından satın alınmasıyla birlikte ortaya çıkan durum, sendikalaşmaya çalışan araştırma görevlilerinin işten çıkarılmasına kadar gitti. Bunlar devletçe tabu ilan edilmiş bir konuda yazıp çizdikleri için işten çıkartılmadılar. Yani bir takım sakıncalı konulara girdiler diye mi işten çıkartıldılar.

Öte yandan, Fırat Haber Ajansı'na konuştuğu için, Kürtler hakkında doktora tezi yazdığı için veya Kenan Evren'in üniversiteye gelmesini protesto ettiği için dışlananlar, atılanlar, cezai yaptırımlara uğrayanlar da var. Dolayısıyla öyle bir güvencesizlik yelpazesi var ki, öğretim üyesi ve araştırmacılar her an işlerinden olabilirler. Herhangi bir yardımlaşma ve dayanışma zeminini yok etmek, çalışanı bireyselleştirmek, iktidarların sağlayacağı bir takım avantajların bire bir o iktidarlara maruz kalanlar tarafından savunulmasını sağlamak, ayrıkısı otları da korkutarak sindirmek... işte yeni stratejiler özetle böyle.

Esnelik, taşeronlaşma ve sindirme ile azaltılan iş güvencesinin yanında, anlamsal güvencelerimizin de kırılması, sembolik dünyamızda örgütlenmemizi sağlayan örneğin "adalet", "hak", "demokrasi", "fikir özgürlüğü" gibi birtakım dokunulmaz sandığımız kavramların muğlaklaştırılması da sözkonusu. "Uludere eşittir kürtaj" zincirleme tamlamasının kurulması bunun en hazin göstergesiydi. Uludere'yi kürtajla bir araya getirmenin zihinler üzerindeki etkisi ne olabilir? George Orwell okuyanlarınız bilir: 1984 adlı romanında totaliter tahakkümün anlam dünyalarımızı kırarak gerçekleştiğini yazar. En ağır işkencelerin yapıldığı içişleri bakanlığının adı "sevgi bakanlığı" örneğin. İşkence kavramıyla sevgiyi bir araya getirirseniz, düşünsel kapasitemizi de yok edersiniz. Biz ancak kelimelerle ve kavramlarla düşünürüz.

Türkiye'de bunun bir benzerini yaşıyoruz. İktidar, "muhalif olan herkes örgütlüdür, örgütlüyse Kürt'tür, Kürt'se PKK'lıdır, PKK'lıysa vatan hainidir" gibi zincirleme tamlamalar kurmak suretiyle yani her yaptığımızı bir suç unsuruna bağlamakla bizi kendimizden şüphelenen bireyler haline getiriyor. Bir karşılaştırma yapacak olursak: eskiden merkezi devlet vardı, kime karşı çıkacağımızı, nasıl mücadele edeceğimiz belliydi. Bugün kime karşı mücadele edeceğiz?

Suskunluğumuz ve pasifliğimiz her ne kadar bu iktidarın yani AKP'nin işine yarayacaksa da karşımızdaki yegane güç sadece bu iktidar değil, bunu görmek lazım. Ben neoliberal çağda çok paradoksal dengelerin var olduğunu düşünüyorum. Bir taraftan her anlamda güvencesizleştiriliyor ama diğer taraftan da her adımımız bir "güvenlik" söylemi tarafından belirleniyor. Bir taraftan esnekleştiriyoruz, bir taraftan da hapsediliyoruz, zira alternatif olasılığı ortadan kaldırılıyor. Bir taraftan sivilleşiyoruz, bir taraftan herkes devletin gönüllü bekçisi haline geliyor. Neoliberalizm ile muhafazakârlığın evliliği tam da böyle bir şey. Bence bizi kısıtıran ve hareket kapasitemizi engelleyen en önemli unsur bu muğlaklık, bu müphemlik veya bilinemezliktir.

Bu sürecin sonunda sermayenin küreselleşmesiyle barışık olan etnik, dinsel ve ekonomik çıkar grupları ve bunların özdeşleştiği küçük ama otoriter bir devlet anlayışı ortaya çıkmakta.

Üniversite için de benzeri bir gidişat sözkonusu. Rektörler, dekanlar, bölüm başkanları yukarıdan emir alarak değil, kendi insiyatifleriyle davranıyorlar. Çünkü YÖK'ten bir fayda bekliyorlar. Çünkü nüfuz alanları oluşturmuş durumlar. Hepimiz devleti yeniden üretiyoruz ve hepimiz devletin birer bekçisiyiz. Hepimiz birbirimize şiddet uygulayabilecek, birbirimizi deşifre edecek potansiyele sahibiz. Foucaultcu anlamda bu, devletin yönetselleşmesi ve toplumun devletleşmesi diyalektiğine denk geliyor. Ben bunun incelenmesi gerektiğini, hepimizin bilim insanları olarak görevinin bunun nasıl işlediğine bakmak olduğunu düşünüyorum.

Akademideki baskılara dair çok kısa örnekler vererek bitirmek istiyorum. İsmail Beşikçi, Pınar Selek, Büşra Ersanlı, Mesut Yeğen, Bülent Tanör, Onur Hamzaoğlu vakalarını hepimiz biliyoruz. Bunlar medyaya veya en azından muhalif kamuoyuna mal olmuş vakalar. Ama pek duyulmamış olanlar da var. Yıldız Teknik Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olan Dr. Tülin Ural vakası bana çok çarpıcı geliyor. 2009'da Yıldız Teknik'de öğrenciler gaz yerken o öğrencileri kurtarmaya çalışmış. Oradaki bir polis memuru üniversite yönetimine dilekçe veriyor. Yönetim de çalışma saatleri içerisinde görev yerinde olmamak gerekçesiyle Tülin Ural'a bir uyarı cezası veriyor. Tülin Ural mücadele ediyor, YÖK'e başvuruyor, dilekçeler yazıyor. Ve bir süre sonra nasıl olduysa YÖK cezasının kaldırılması yönünde karar alıyor. Fakat 2011'de yeni bir macera başlıyor. 2011'de sosyoloji bölümünde yardımcı doçent kadrosuna aday oluyor. Tüm şartları da yerine

getiriyor. Şimdi bakın, ataması neden reddediliyor? Bir jüri üyesi adayın ilk el kaynaklara dayanan çalışmalarını kastedilerek, “ideolojik angajmanı yansıtan ve dolayısıyla subjektif çalışmalardır” kanaatine varıyor. Bir başka jüri üyesi vermiş olduğu derslerin sosyoloji bölümüne atanmaya uygun olmadığını belirtiyor. Oysa Tülin Ural’ın verdiği birçok derse gönderme yapmıyor ki bunların içinde uygarlık tarihi, toplumsal yapılar ve tarihsel dönüşümler adlı dersler var. Bir diğer jüri üyesi ise bütün akademik, uluslararası endeksli yayınlarını hiçe sayarak yazılarını “popüler” buluyor.

Yine Yıldız Teknik Üniversitesi’nden Özgür Sevgi Güral için televizyonda verdiği bir demeç yüzünden İnkılap Tarihi dersi veremez deniyor.

Ben şahsen sanırım 2006’da TÜBİTAK’a Kürtlerle ilgi bir çalışma için başvurduğumda, “Türk bilimine katkıda bulunmayacak bir araştırma” olduğu gerekçesiyle ret aldım.

Son bir örnekten bahsedeyim: 2010’da doçentlik jürisinden geçtiğim halde 22 ay kadro bekledim. YÖK o dönem bazı üniversiteleri cezalandırmaya karar vermişti. Boğaziçi’ni askeri okullardan atılanları fakültelere sınavsız almadık diye cezalandırıyordu. Benim gibi bekleyen 44 öğretim üyesi vardı. Örgütlenip tepkimizi dile getirmeye karar verdik. Ancak irademiz şöylesi bir söylemle kırıldı: “Bazılarınızın halihazırda kadrosu var, hasbel kader geçiminizi sağlıyorsunuz. Ama yardımcı doçentliğe atanmayı bekleyen arkadaşların bu lüksü de yok. Siz tepkinizi dile getirirseniz, bu arkadaşlarınızın ekmeğiyle oynamış olursunuz” dendi bize!

Sophie’nin Seçimi filmini gören ya da romanını okuyanlarınız bilir. Nazi’lerin yaptığı da aynen buydu. Toplama kampına gelen anneye hangi çocuğun öleceğini seçtirmek ile ya kendi çıkarınız uğruna arkadaşlarınızı yakarsınız ya da susarsınız, demek aynı alternatifsizliğe sıkıştırmak demektir. Bizi makbul vatandaş, makul akademisyen, sesini çıkarmayan akademisyen kılan işte budur.

Son olarak ama şunun altını çizerek bitireyim. Akademideki baskı vakaları, Türkiye’de iki büyük tabu veya bastırılan iki toplumsal bilinçaltı olduğunu gösteriyor: Kürt sorunu ve emek sorunu. İkisinin de “terör” damgası yiyor olması bir tesadüf mü sizce?

Araştırma ve Araştırmacı Özgürlüğü

İBRAHİM KABOĞLU

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi,
Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Başkanı

Hepinizi saygıyla ve sevgiyle selamlıyorum. SOMDER'e bu kadar gündemin sıcak konusunu ele aldığı için ve bizleri de burada buluşturduğu için teşekkürle sözüme başlamak istiyorum.

Dile getirilenler çok önemli. Bu bakımdan, buraya gelmeden önce hazırlamış olduğum planımı büyük ölçüde bir yana itip biraz serbest konuşma yapmak istiyorum. Belki değinilmeyenleri de dikkate alarak. Burada özellikle bilim ve araştırma özgürlüğü ve üniversitelerin içinde bulunduğu durum bakımından tabii ki Sayın Beşikçi'nin altını çizdiği, ben daha çok saptama olarak belirteyim. Yani eleştirel düşünceye varmadan bir şeyin saptanması bir olayın ortaya konması, olan durumun paylaşılması sosyal bilimin temelidir. O bile Türkiye'de suç oluşturabildiği uzun süre; ama bugün de bunları aşabildiğimizi söyleyemeyiz.

Mesela, öncelikle son günlerde bir yasa ile THY'de grevin yasaklanmasına değinmek istiyorum.

Yasa oylanıyor ve konuyla ilgili tartışmalar yapılıyor. Ama grev yasağının, THY grev yasağının bir anda getirilen bu yasağın, o çok eleştirdiğimiz anayasaya bile açıkça ayıkırı olduğu dile getirilmiyor ve maalesef bunun için sendikalar sokaklara dökülemiyor.

Doğru ve gerçek bilginin yayılması ve paylaşılmasının ne kadar önemli olduğunu, bizim ele aldığımız konuların tartışılması vesilesiyle vurgulamak için bunu dile getiriyorum. Kürtaj tartışmasında da benzeri durumlar yok mu? Kürtaj hakkı konusunda, kürtaj hakkı sadece 12 Eylül döneminin

ürünü değil. Bu, Avrupa’da on yıllar boyunca kadın hareketlerinin verdiği mücadelenin sonucu ve aynı zamanda Türkiye’ye yansımadır...

Üniversitelerin bu bilgi kirliliği karşısında bir açıklama yapmasını beklemiyorum ben. Fakat kürtaj 12 Eylül ürünüdür. O nedenle kürtaj hakkı, bu hakkı geri alıyorum ben diyor. Bu çarpıtılmış söylem karşısındaki sesizliği anlamak zor...

Oysa, kürtaja gelinceye kadar yasama seçimlerinde uygulanan %10 barajı, 12 Eylül ürünü değil mi?

Eğer bir hak veya demokratik olmayan ve oy hakkını ihlal eden bir düzenleme ve uygulama, 12 Eylül ürünü olduğu için geri alınacaksa, herhalde %10 barajı ilk sırada yer almalı...

Kaldı ki, kürtaj olanağı ve uygulaması, hak olarak, bir insan hakkı olarak tespit edilmişse, bu hakkı geri almak kolay değil. Haklarda geriye götürülmezlik ilkesi nedeniyle bir insan hakkı olarak kabul edilmişse onu geri almak, “yok şunun ürünüdür, yok bunun ürünüdür” şeklinde kelime oyunları ile geri almaya çalışmak, ciddi bir ahlakilik sorununu da gündeme getirmektedir. Oysa, amacı açıkça söylemek, çok daha dürüstçe bir davranış olur: Şöyle bir aile yapısı yaratmak istiyorum, şöyle bir kadın statüsü oluşturmak istiyorum şeklinde Türkiye toplumunda. “O nedenle yasaklıyorum” de, dürüstçe ve bunu tartışalım.

Veyahut da 4+4+4. Açıkça söyle: imam hatip okullarının önünü açmak istiyorum. 5 yaşında, bir an önce dinsel eğitimden geçirmek istiyorum de. Açıkça söyle bunu tartışalım. Yok, 12 Eylül, Yok 28 Şubat ürünüdür, onun için ben bunu kaldırıyorum şekline bir yaklaşımın aynı zamanda, toplumun büyük bir kısmını, önemli bir kısmını ebleh yerine koymaktır...

Şimdi buradan aslında Türkiye’de tartıştığımız konuları ele almak için, bugünkü başlık itibarıyla ben iki noktaya daha ön sorun olarak değinmek istiyorum.

Sayın Beşikçi, haklı olarak Kürt sorunu üzerinde yoğunlaştı ve bu sorunu Türkiye’de demokratikleşme dinamiğinin önündeki başlıca engel olarak kabul etti. Ben buna katılıyorum; ama ben özellikle sevgili meslektaşım Gambetti’nin değindiği ama eksik bıraktığını düşündüğüm bir konu üzerinde vurgu yapmak istiyorum.

Konuya, eski bir sorun ama söylemi güncel olan bir açıdan yaklaşacağım: din ve siyaset ilişkisi. Mesela şu tek parti dönemindeki “camiler” konusu. Bugün cami konusunda 1930’lu, 40’lı yıllara çok referans yapı-

lıyor. Cami kapatıldı mı, kapatılmadı mı, sınırlandı mı, sınırlandırılmadı mı? İyi de, bunu söyleyenler 2010 yılında cemevlerinin ibadethane olarak kabul edilmesine kesinlikle karşılar... Bu durum karşısında, buradaki derin çelişkiyi dile getirmek bilgi temelinde, bilim araştırma özgürlüğü ya da doğruyu ve gerçeği dile getirmek adına bizlere düşmüyor mu?

Yani siz 50 yıl önce, 60 yıl önce, 70 yıl önce tek parti döneminde, din karşısında izlenen politikayı sürekli gündemde tutacaksınız; buna karşılık, bugün nüfusumuzun belki 4/1, 3/1 oranındaki Alevileri yok sayacaksınız... İnançlar düzleminde bakıldığında, zannediyorum bilim ve araştırma özgürlüğünün tartışılması bakımından, sorunları neoliberalizm ekseninde tartışırken veyahut da etnik ayrımlar sorununun bilimsel açıdan incelenmesi sırasında, dinsel bakış açısının eksik edilmediğini de gözönünde bulundurmakta yarar var...

Bu yaklaşım tarzımı somutlaştırmak ve pekiştirmek için yine giriş niteliğinde, son örneği mensubu olduğum üniversitede son 2 ayda tanık olduğumuz etkinliklerden örnekler vererek kapatacağım:

Birincisi, 24 Mart günü Büşra Hanım'la ilgili toplantı. Dışarıdan gelenler alınmadı fakülteye, Haydarpaşa kampüsüne. Ancak Prof. Ayşe Durakbaşa zorla girebildi mesela. Marmara Üniversitesi profesörü olduğu halde ve orada biz boş ve büyük ölçüde boş koltuklara seslenmek zorunda kaldık.

İkinci etkinlik, nisan ortalarında Kutlu Doğum Haftası kutlandı. Güllerle, lokumlarla, afiş ve pankartlarla büyük bir serbestlik ortamında aynı salonda Ord. Prof. Reşat Kaynar salonunda kutlandı.

Üç, 27 Nisan günü Akdeniz havzasında anayasal süreçler toplantısı yaptık. Anayasa çalışmalarını Türkiye'de, böylesine kapsamlı ve bir uluslararası anayasa toplantısı yapılıyor. Dikkat edin. Anayasal tartışmaların en geniş biçimde yapılması gereken bir ortam. 10 ayrı ülkeden Tunus'tan Mısır'a, İspanya'dan Beyrut'a bilim adamı, politikacı geldi... Öğrencilere stand açma izni bile verilmedi. Öğrencilerin salona girmesi konusunda 100 kontenjan dışında –onun için de pazarlık yoluyla sağladık– öğrencilerin etkinliklerine izin vermediler...

Ve dördüncüsü ve sonuncusu, mayıs ortalarında evrim karşıtı toplantı. Yine aynı mekânda olabildiğince serbest gerçekleştirildi...

Şimdi tabii ki, hani bu 4 örneği dikkate aldığımız zaman Türkiye'de tartıştığımız bilim araştırma özgürlüğü üzerinde söz konusu olan tehlike-

nin sadece kapitalist-liberal sistem kaynaklı neoliberalizmden geldiğini söylemek zor. Daha geniş bir çerçeve söz konusudur, projenin bir de dinsel boyutu var, diye düşünüyorum.

I.- Bu ön açıklamalardan sonra, bilim ve araştırma özgürlüğü, öncelikle üç düzlemde ele alınabilir:

- Özgürlük / hak / görev (ödev)
- Mekân ve kurumsal ortam /yapı
- Siyasal yapı ve aktörlerle ilişki /toplumla ilişki.

II.- Bunların **genel bağlamı**; insan hakları, demokrasi, ve hukuk devletidir.

III.- Genel bağlama yönelik **algular** ise şöyle sıralanabilir:

- Siyasetçiler (siyasal aktörler, özellikle siyasal iktidarı elinde tutanlar), genel bağlamda yer alan kavramları nasıl algılamaktadır?
- Toplum üyelerinin (genel olarak yurttaşların), aynı kavramlara yönelik algıları nedir?
- Bilim çevreleri, insan hakları, demokrasi ve hukuk devletini nasıl anlamlandırıyor?

IV.- Daha özel olarak, **bilim çevrelerinin** tavrı önem taşımaktadır: Bilim çevrelerinin (üniversite mensubu olarak);

- araştırma özgürlüğünü hak/görev bağlamında görmeleri,
- öğrencilere yönelik tavırları,
- politik çevrelere göre tavrı.

V.- Bu çerçevede: **bilim insanı** için öne çıkan özellikler, şöyle sıralanabilir:

- **bilimsel yöntem**, olanı saptamak, yansızlık...
- ahlak /bilimsel ahlak,
- öğrenciye dönük yönü,
- iktidarlar karşısındaki tavrı.

VI.- Öğrencilerin statüsü ve konumu da bilim ve araştırma özgürlüğü düzeyi bakımından fikir verebilir:

-sosyal devlet / polis devleti ayrışmasında öğrencilerin hangisiyle karşı karşıya bulunduğu,

-ifade özgürlüğünün toplu kullanım hakkından ne ölçüde yararlandığı,

-“potansiyel suçlu” muamelesi görüp görmediği, bilim ve araştırma kurumları hakkında fikir verebilir.

Sistemleştirmeye çalıştığım birbiriyle bağlantılı konulara ilişkin, ülkemizdeki durum üzerine birkaç güncel ve uygulamaya ilişkin saptama yapmakla yetineceğim:

Toplumunu aydınlatmak, doğru bilgiyle, gerçek bilgiyle donatmak anlamında az önce verdiğim grev yasağı örneği, burada bilgi kirliliğinin en yaygın olduğu alan veya diğer alanlarda 4+4+4’te olduğu gibi, bütün toplumu ve ülkenin geleceğini ilgilendiren konularda bilgi paylaşımı bir görevdir. Yani haklısınız, üniversiteyle sınırlamamak gerekir bunu. Bilim ve araştırma özgürlüğü daha geniş bir alan. Ama eğer bilim yapmak adına bir görev gelmişsem, geçimimi ondan sağlıyorsam bu benim sadece özgürlüğüm değil, hakkım değil aynı zamanda görevimdir. İşte bu çerçevede konunun mekân boyutu, kurumsal ortam ögesi geliyor gündeme ve hemen üçüncü düzlemde de siyasal yapı ve aktörlerle ilişki toplumla ilişki konusu geliyor. Bu bağlamda da Sevgili Zeynep Hanım tamamen haklı, piyasa ekonomisine dikkatleri çekmekle.

Bu bakımdan, üniversite ortamında özgürlük, bilim özgürlüğü, araştırma özgürlüğü hak ve ödev diyalektiğinde, genel olarak insan hakları durumu nedir veya demokrasi nasıl algılanıyor veyahut hukuk devleti ne ölçüde işletiliyorsa bağlı. Bunları birbirinden bağımsız düşünemiyoruz. Bağımsız düşünemediğimizi meslektaşlarım ortaya koydu.

Fakat belki burada Sayın Beşikçi’nin özellikle TCK 141, 142, 146 çerçevesinde 70’li yıllarda yaşananlardan örneklerle dile getirdiği üzere, bilim ahlakına dikkat çekmek yerinde olur. Yani bilim yapan kişiyi sadece belli bilgileri bildiği için, sınavları geçtiği için, belli diplomalara sahip olduğu için mi böyle bir göreve geliyor yoksa bir bilim ahlakı diye bir kavramla

karşı karşıya değil mi? Onun için de tabii ki bunu dile getirirken, bilim ahlakının varlığı genel ahlak, meslek ahlakı, etik ilkeleri birlikte düşündüğümüz bir değer alanı olduğunu da vurgulamak gerekiyor.

Şimdi bu çerçevede, ülkenin genel görünümünü, durumunu göz önüne alma gereği var. Ama bu açıdan, siyasal aktörler, siyasetçiler, yurttaşlar bu konuları nasıl değerlendiriyor? Onlar için insan hakları, demokrasi ve yahut hukuk devleti ne anlam ifade ediyor. Ama daha önemlisi, bunları bilim çevreleri nasıl değerlendiriyor? Bilim çevreleri nasıl görüyor bunu? Sokakta tanık oldukları bir hak ihlalini nasıl algılıyor?

Bilim çevrelerinin topluma bakışı önemli; ama burada bilim ve araştırma öznelerinin çifte özgürlüğü karşısında bulunduğumuzu da görmeliyiz. Ders veren öğretim üyesi olarak ifade özgürlüğü; bu öğrencilere yönelik. Bir de araştırmacı olarak: yayınlama, araştırma, gerçeklere ulaşma, bunu kamuoyuna duyurma. Her iki özgürlük, çifte ödev aynı zamanda.

Mesela acaba ben yayın yaparken hangi kaygılarla satırlarımı oluşturuyorum. Gazete yazısı veya makale veya kitap yazarken, “acaba, yargısal ve siyasal çevrelerin olası bir yaptırımını ile karşılaşır mıyım?” biçimindeki kaygılarla, öğrencime bakış açısı arasındaki ilişki irdelenmeye değer.

Yani Ankara’ya hoş görünebildiğim ölçüde öğrenciye hoşgörü gösteriyor muyum? Yoksa benim için önemli olan iktidar çevreleri mi? Zira ben de –bir tür– iktidarın bir alt ögesiyim. Bu varsayımda iktidarımı öğrenciye karşı ben de göstermeli miyim? Gösterebilirim şeklinde düşündüğüm zaman, burada bilimsel yöntem ve ahlak kavramıyla yeniden karşılaşıyoruz.

Kuşkusuz 2547 sayılı YÖK maddeleri, yasal düzenlemeleri Anayasa maddelerinden daha geri. Fakat uygulamaya baktığımız zaman, uygulama daha da geri. Çünkü ülkede bir iktidarın varlığı şu ya da bu biçimde bir olgu. Bunu siyasal iktidar anlamında meşru bir biçimde kullanabilirsiniz. Ama bu gücün aşırı kullanılması, kötüye kullanılması, giriş niteliğinde verdiğim örneklerle farklı iktidar anlayışı üzerinde sorgulamak mümkün. Fakat şu sorgulanmıyor. Üniversite’de oluşan iktidar, bilim iktidarı değil, üniversitede oluşan iktidar veya iktidarlar bir tür mikro iktidarlar ve makro iktidar uydusu mikro iktidarlar ve bu değişmiyor. Yani bu genellikle bir tür fasit daire (kısır döngü) biçiminde bir dönemden öbür döneme doğru devam ediyor ve burada mesela neoliberalizm ve piyasa ekonomisi kavramı tam tamına oturuyor. Vakıf üniversiteleri olayı, örneğin, YÖK 1981’den

itibaren üniversiteleri yeniden yapılandırırken seçim yerine atama sistemini getirdi. Ama atama sistemiyle yetinmedi. Rektörlere fazla yetkiler verdi. 12 Eylül'den önce üniversite senatolarına ve yönetim kurullarına ait yetkileri üniversite rektörlerine aktardı. Yetki de verdi. Fakat sadece yetki vermedi. Aynı zamanda para da verdi: ders yükünün azaltılması, makam tazminatı, artı makam arabası vb. olanaklar...

Bunlara vakıf üniversitelerdeki dersler eklendi: 90'lı yıllardan bu yana vakıf üniversitesi sayısı alabildiğine çoğaldı. Devlet üniversitesinde yöneticilik görevi olan ve makam tazminatı alan kişiler, birden çok vakıf üniversitesinde ders verebiliyor. Yani bir tür, hani iktidarın getirdiği artı iktidarlar ama hiç kimse buna ses çıkartmıyor. Herkes bir türlü, kurulu düzenden memnun gibi. Mesela bir dekan, bu statükoyu sürdürebilmek için, yeniden dekan olmak yeniden dekan olarak atanmak amacıyla rektörlere, rektörler yeniden rektör olmak için haliyle Ankara'ya medyun. Burada sorgulamak istediğim, iktidara endeksli yaklaşımlara sahip olan bu kişiler, acaba öğrencilere nasıl bakıyorlar? İşte öğrenciler, aslında bu üniversitelerde oluşan mikro iktidarla, ülke genelinde bir tür makro iktidarın uzantısı olan kolluk güçlerinin çapraz baskısı altındalar.

Bu çapraz baskı o kadar yoğun olabiliyor ki, son birkaç yıldır tanık olduğumuz öğrenci olayları, öğrenci hareketleri sonucu soruşturulan soruşturmaya uğrayan binlerce öğrencinin yanında, şu anda hapishanede bulunan 500-600 öğrencinin kaçının gerçekten suçlu olduğunu yani, taş atıp şu camı kıran veyahut da birini yaralayan olduğunun veya kaçının ifade özgürlüğünü şu ya da bu şekilde kullandığı için, pankart açmak, protesto etmek, yumurta atmak, slogan atmak, nedeniyle tutuklu olduğunu tam olarak bilemiyoruz. Çünkü gerçekten terör yaftası, terör örgütü üyesi olmak, terörist olmak bir tür moda deyim haline getirildi ve ciddi bir bilgi kirliliği yaratılarak, yarının sosyologları, yarının hukukçuları, yarının mühendisleri, doktorları üzerinde terörist olmak, adeta "damoklesin kılıcı" gibi oynatılan bir şablon haline getirildi. İşte bu bakımdan burada bir tür iktidar zincirini görebiliriz.

Burada onu sadece, ad olarak belirtmek istiyorum çünkü uzunca bir çalışmanın ürünü olan, yaklaşık 70 sayfalık bir rapor: İfade özgürlüğünün toplu kullanımını aslında öğrencilik statüsünde en geçerli olan özgürlük kullanımını. Örgütlü olmasalar da slogan atma, gösteri yapma, protestoda bulunma bu ifade özgürlüğünün toplu kullanımınıdır. Çünkü uzmanın din-

lenmediği bir ülkede, öğrencinin tek başına bir görüş beyan etmesi kesinlikle herhangi bir değere veya etkiye sahip değildir. Öğrencinin kendisini ifade edebilmesi ancak toplu olarak mümkündür. Bu bakımdan, tanık olduğumuz ve son yıllarda öğrenci olayı adı verilen olaylar zincirinde, esasen temelde Avrupa standartlarında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin geliştirdiği ölçütler çevresinde, söz konusu olan özgürlük kategorisi, ifade özgürlüğünün toplu kullanılmasıdır. Yani insan hakları Avrupa sözleşmesinin 10. Maddesinin öğrencilere uygulanmasıdır. Ama gelin görün ki, öğrencilerimiz özgürlüklerini toplu olarak kullanabilmekten çok, toplu olarak hapishanede bulunuyorlar.

Bu durum karşısında bence bizim tavrımız nedir yani öğretim üyelerinin bilim ve araştırma özgürlüğü öznelerinin tavrı nedir? Ben sadece karşımda gördüğüm öğrenciye ders vermekle mükellef bir kişi miyim yoksa ders veremediğim kişiye yönelik olarak neden onların benden ders almalarına engel olunduğunu sorgulama hakkım yok mu? Veya Büşra Hanım örneğinde olduğu gibi benim üniversitemden alınan bir öğretim üyesinin öğrencilere ders verme hakkından yoksun kılınmasının ötesinde özgürlüğünden yoksun kılınması sonucunu doğuran işlemlerin anayasal dayanakları var mı ve varsa neler?

Ben bunu sorgulamak durumundayım. Sorgulamak zorundayım. Sorguladığım zaman da anayasal bir dayanak olmadığını görüyorum.

Şimdi konunun bilimsel yönüne gelecek olursak. Araştırma ve bilim özgürlüğü, insan hakları verileri ışığında şu başlıklar altında toplanabilir:

- 1.- Bilim özgürlüğü ve bilme hakkı,**
- 2.- Araştırma özgürlüğü ve deney yapma hakkı,**
- 3.- Araştırma için gerekli-zorunlu araçlara ve ortama sahip olma hakkı,**
- 4.- Bilimsel üretme özgürlüğü, bilgilendirme ve yayma hakkı.**

Araştırma ve bilim özgürlüğünün sayılan öğelerini biraraya getiren birçok anayasal düzenleme, uluslararası insan hakları belgesi sıralanabilir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB), md.27: her kişinin bilimsel ilerlemeye katılma hakkı vardır.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Bildirgesi (ESK-

HUAP, 1966), devletleri, bilimsel araştırma ve etkinlikler için vazgeçilmez olan özgürlüğe saygıya davet eder.

UNESCO, İnsan Genomu, 1997 Bildirgesi, m.12, “Bilginin ilerlemesi için zorunlu olan araştırma özgürlüğü, düşünce özgürlüğünden kaynaklanır”.

1982 (m.27)-1961 (m.21): “Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.” (Ancak 1982 Anayasası, sınırlama istisnalarını oldukça geniş tutmuştur.)

1.- Bilim özgürlüğü ve bilme hakkı, bilim ve araştırma özgürlüğünün ilk ögesidir.

2.- Araştırma özgürlüğü ve deney yapma hakkı; araştırma özgürlüğü, deneme ve deney yapma hakkını da kapsamına alır. Burada bilimsel yarar kavramı öne çıkar ve etik kurallar geçerlidir.

Araştırma özgürlüğü deneme, deney yapma alanında bir takım etik kuralların geçerli olduğunu belirtmek gerekiyor.

Özellikle, tıpta, doğa bilimlerinde bunlar geçerli ama üçüncü aşamada gerekli araçlara ortam ve olanaklara sahip olma hakkında devletin ödevi karşımıza çıkıyor. Olumlu ödev. Buna karşılık, birincisinde devlet karışmayacak (olumsuz yükümlülük) müdahale etmeyecek, “neden yazdın bunu, neden bunu araştırdın?” demeyecek... Ama burada uygun ortam hazırlamak, olanak yaratmak bir tür edimsel yükümlülük, devletin pozitif yükümlülüğü. Bu nedenle bilim ve araştırma kuruluşları, farklı bir statüde düzenleniyor. Diğer kuruluşlara göre, anayasal ve uluslararası belgeler bu konuda somut düzenlemeler içeriyorlar.

-Bilim özgürlüğü, özünde sınırlanabilir özelliğe sahip mi?

Bilim özgürlüğü, “çerçevesi çizilmiş” bir özgürlüktür: “insanlığın yararı”.

Kimyasal silahların geliştirilmesini yasaklayan araştırmalar, ilk akla gelen örneklerdir.

Irka dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına dair BM Sözleşmesi, ırk ayrımcılığı sonucunu doğurabilecek araştırmaların önüne geçilmesine elverişli bir metin olarak yorumlanır.

Araştırma özgürlüğü üzerinde denetim, bağımsız birimler tarafından yapılmalı: bilimsel geçerlilik ve etik ilkeler.

Konuyla ilgili bilimsel topluluk, araştırmacının niteliği, titizliği ve dürüstlüğünü sağlamlaştırmakla yükümlüdür.

Bilimsel niteliğe saygı, araştırma özgürlüğünün temel koşuldur.

Araştırma özgürlüğü, dolaylı denetimlere de tabi tutulabilir: “insanoğlunun genetik oluşumunu değiştirmeye yönelik finansmanın yasaklanması...” gibi.

3- Araştırma için gerekli araçlara, ortam ve olanaklara sahip olma hakkı: devletin “ödevi”.

Devlet açısından, araştırmayı tehlikeye düşürebilecek her türlü önlemden “kaçınma” ödevinden “araştırmaya elverişli bir ortamın yaratılması”na (edimde bulunma) uzanan görevi sözkonusudur.

Anayasalar ve uluslararası belgeler, bu yönde somut düzenlemeler içermektedir.

4.- Bilimsel üretim özgürlüğü ve yayma hakkı: yaratma, öznel; üretim ise, kamusal yayımı gerekli kılar. Bu çerçevede bilgilendirme veya yayma hakkı.

Anayasalar, yayma hakkına ilişkin güvenceleri öngörürler. Örnek olarak, İspanya Anayasası madde 20 belirtilebilir.

Öğretim ve araştırma, ifade özgürlüğü ve bağımsızlığını güvenceleyen hükümleri gerekli kılar.

Şimdi bu aşamalarda hemen bilim veya araştırma özgürlüğü ile sanat özgürlüğü arasında sıkı bir bağlantı olduğunu görüyoruz: insan hakları belgelerinde, anayasalarda genellikle sanat özgürlüğü veya sanatsal yaratma özgürlüğünün bilim ve araştırma özgürlüğü ile birlikte düzenlendiğini görüyoruz.

Uluslararası belgeler (İnsan hakları evrensel bildirgesinden UNESCO bildirelerine kadar), araştırma özgürlüğünü, düşünce özgürlüğünden kaynaklanan bir kategori olarak düzenler. Burada bizde, 1961 Anayasası ile 1982 Anayasası, 21. ve 27. Maddelerine ortak paydayı yansıtıyorlar. Nedir ortak payda? 61 Anayasası madde 21: Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir...

Şimdi bu açıdan, anayasamıza baktığımız zaman, bilim ve sanat özgürlüğünü düzenleyen 27. Madde, 1. Fıkra aynı 1961 Anayasası’nda olduğu gibi fakat, ikincisinde yayma hakkı, Anayasanın 1.2.3. maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz diyor. Yani değiştirilemez. 3 maddenin değiştirilmesi amacıyla kullanamazsınız bu özgürlüğü diyor. Yayma hakkını, bir şey daha ekliyor, bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımın kanunla düzenlenmesine

engel değildir. Demek ki, ikinci önemli sınırlama, yabancı yayın. Burada, dışarıdan gelecek olan yayınların, bakanlar kurulu kararıyla ülkeye girmesi önlenilecek ve onlar hakkında ondan da bilgilenme hakkınız olmayacak.

Bunları, bir de üniversitelere ilişkin, mesela 130. Madde bağlamında değerlendirelim: Üniversite özerktir, diyor. Fakat hemen ekliyor: bütün araştırmalar, çalışmalar devletin varlığı ve bağımsızlığına, ülkenin bölünmez bütünlüğüne aykırı olmamak kaydıyla sınır getiriyor...

İşte bütün bunlar kuşkusuz yeni anayasa sürecinde tartışılması gereken hususlardır; tartışabildiğimiz ölçüde... Fakat şunu görmemiz gerekir. Mesela, son dönemlerde Türkiye’de tanık olduğumuz bir çok yasaklayıcı yaklaşım, yürürlükteki Anayasa’nın ve yasaların da gerisinde... Örneğin “beğeni” ölçütü. Bu kavram, hak ve özgürlükleri sınırlama rejimine yabancı. Ne var ki, bizde bir heykelin yıkılması için yeterli olabiliyor. “Ucube” demek, beğenmemenin bir başka anlatımı. Ben ise, Kars’ta yapılan (ve yıkılan) heykeli çok görkemli bulmuştum. Bir başkası ucube bulabiliyor, görebiliyor ve bunun yıkılması emrini verebiliyor. Bu çok eleştirdiğimiz 1982 Anayasası’nın da çok gerisinde. Çünkü anayasal sınırlamalar alanı dışında yer alıyor. Evet, burada anayasa tartışmalar kısmına geçelim. Ne var ki, bu bir zihniyet sorunu ve hukuki düzenlemelerle çözümü kolay değil. O nedenle, burada ciddi bir zihniyetler sorununa da dikkat çekmek suretiyle sözlerimi sonlandırıyorum.

Teşekkür ederim.

Araştırma Özgürlüğü

Araştırmacı Dokunulmazlığı

KIRAZ ÖZDOĞAN
SOMDER Araştırma Komisyonu

Bu metin her şeyden önce *bilim ve araştırma özgürlüğü* olarak kavramsallaştırdığımız özgürlüklerin tanımlanmasına ve bu alanda yeni bir anayasa maddesi hazırlanmasını hedeflemektedir. Bunun için öncelikle Türkiye'deki anayasa maddelerinde bilim ve araştırma özgürlüğüne dair maddeleri incelenecek; buralarda hangi kısıtlama alanlarının, nasıl oluşturulduğu değerlendirilecektir. Sonrasında yeni anayasa için önerilen tasarlarda ilgili maddenin nasıl ele alındığı incelenecektir. Sonrasında bilim ve araştırma özgürlüğünün hangi aşamaları kapsamı gerektiği vurgulanacaktır.

Türkiye'de yürürlüğe konulmuş anayasalarda, bilim ve araştırma özgürlüğünü tanımlayan maddeler ya başka maddeler tarafından¹ ya da aynı maddenin diğer kısımları tarafından sınırlandırılmaktadır. Biz burada sadece 1961 ila 1982 anayasalarının bilim ve araştırma özgürlüğü maddeleri açısından inceleyeceğiz; bu maddeyi sınırlandıran diğer maddeleri ele almayacağız.

1 “Anayasalar düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetini bilim ve sanat hürriyetini ayrı ayrı düzenliyor. 28. Madde'de basın hürriyeti düzenleniyor. Düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğüyle ilgili maddede, düşünceyi açıklamanın özgür olduğu dile getirildikten sonra, sınırlama getiren birtakım maddeler de sıralanıyor. Bilim ve sanat hürriyeti ile ilgili maddede bilim ve sanat hürriyetinin daha geniş olduğu açıklanıyor. Bu, kişilerde, kurumlarda yanlıgı yaratan bir tutumdur. Çünkü düşünceyi açıklama özgürlüğünün sınırlandırıldığı bir yerde bilimin, sanatın özgürce gelişmesi olası değildir. Anayasanın üniversitelerle ilgili 130. Maddesi'nde bu durum açıkça görülmektedir.” İsmail Beşikçi, “Türkiye'de Sosyal Bilimler Mümkün mü?”, *Toplum ve Kuram: Lèkolîn û Xebatên Kurdî*, Sayı 1, Mayıs 2009, s.207, (205-210).

1961 Anayasası'nda bilim ve araştırma özgürlüğü, *Bilim ve Sanat Hürriyeti* başlığı altında şu şekilde tanımlamaktadır: “Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Eğitim ve öğretim, devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir... Çağdaş bilim ve eğitim esalarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.”

Bu madde, teoride bilimsel üretimin ve araştırmanın, sadece eğitim ve öğretim aşamasını “kontrol” altında tutmaya yöneliktir; araştırma yapma, yayma gibi aşamaları serbest bırakmaktadır. Ama pratikte araştırmacıları bu aşamaları için bile korumamıştır: İsmail Beşikçi ve Oya Baydar daha öğretme aşamasına gelemeyen sakıncalı konulara –Kürt sorununa ve işçi sınıfına– dokundukları için engellenmişlerdir.

Bilim ve araştırma özgürlüğü aslında bir bütündür, kamuoyuyla ve özellikle de öğrencilerle buluşması, aslında üretim sürecinin bir parçasıdır. Derslerin öğrenciler ve araştırmacılar için nasıl bir üretim sürecine dönüştüğünü Edward Said'in kaleminden ifade edelim:

“...Kırk yıldır öğretmenlik yapıyorum. Ben daima sınıf içinde öğrenmişimdir. Öğrenciler olmadan düşünüp yazdığım da daima bir şeyleri kaçıyorum. Bu bakımdan ben derslerimi, yapılması gereken bir rutin olarak değil, daima bir araştırma ve keşif tecrübesi olarak görmüşümdür. Öğrencilerin tepkilerine çok fazla önem veririm. Öğretmenliğe başladığım ilk günlerde bir dersin her dakikasının planının yapardım. Sonraları Columbia'daki olağanüstü öğrencilerimin yorumlarının, daha önce beklemediğim düşünce noktalarına ve tartışmalara neden olduğunu gördüm. Bunlar genellikle yazılarımı etkilemiştir.”²

1982 Anayasası ise bilim ve araştırma özgürlüğünün sadece eğitim ve öğretim aşamasını değil, her aşamasını daha kapsamlı ama muğlak bir yöntemle sınırlandırmaktadır. Yine *Bilim ve Sanat Hürriyeti* bölümünde 27. maddede şöyledir: “Herkes, bilim ve sanatı serbest öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.” Ama

2 Edward Said, “Ben daima derste öğrenmişimdir”, *Yazınsal Eleştiri ve Söyleşiler*, Röportajı yapan: Damayani Datta, *The Telegraph*, Kalkuta, Hindistan, 1997; Hece Yayınları, 2004, Ankara, s.331.

“Yayma hakkı, Anayasanın 1., 2. ve 3. Maddeleri hükümlerinin değiştirilmesi amacıyla kullanılamaz.” Burada, araştırmancının sonuçlarını paylaşma, yayma aşaması kısıtlanmaktadır. Bu nokta, tam da Beşikçi'nin vurguladığı bilim ve araştırma özgürlüğünün ifade özgürlüğü ile organik ilişkisine işaret etmektedir. Beşikçi ifade özgürlüğünün bilim ve araştırma özgürlüğü için gerekli ve yeterli bir koşul olduğunu vurgulamaktadır. Kanımızca ifade özgürlüğü araştırmancının sadece bir aşamasıdır. Araştırma kaynaklarına ulaşma gibi noktaları güvenceye almak için yeterli bir koşul değildir.

Maddenin devamı şöyledir: “Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.” Bilimsel çalışmanın en önemli kısmı literatür taramasıdır ve bu süreç, uluslararası yayınları da kapsamaktadır. Ancak bu madde, “bilimsel çalışmanın vatani var mıdır” sorusunu akla getirecek şekilde uluslararası kaynakların ulaşımının sınırlandırılmasının önünü açmıştır.

Bu sınırlandırmalar bir bütün haliyle okunduğunda aslında devletin resmi ideolojisiyle ve güvenlik konseptiyle ilişkilidir. Bilindiği üzere bilim ve araştırma özgürlüğü tam olarak güvence altına alınmadığından anayasadaki başka maddelere de dayanarak araştırmacılara baskı yapılmaktadır.³

Buna rağmen, yeni anayasa tartışmalarında ve önerilen anayasa tasarımlarında bilim ve araştırma özgürlüğüne neredeyse hiç değinilmemektedir. Araştırma özgürlüğü komisyonumuzdan Selda Tunç, bu kapsamda 13'ü siyasi partinin olmak üzere toplam 33 tane anayasa taslağını inceledi.⁴ Ve bu bize gösterdi ki bunlardan sadece dördü (AKP, DİSK, EMEP ve SDP) tasarımlarında bilim ve araştırma özgürlüğüne değinmiştir.

AKP'nin anayasa taslağında Kişinin Hakları ve Hürriyetleri kısmında şöyle geçmektedir: “(3) Bu hak ve hürriyetlerin kullanılması; millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın, genel ahlakın, başkalarının şöhret veya haklarının, özel veya aile hayatının korunması, suçların önlenmesi, devlet sırrı olarak usûlünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, yargının bağımsızlık ve tarafsızlığının sağlanması, savaş kışkırtıcılığının engellenmesi, her

3 Türkiye'de Araştırma ve Öğretim Özgürlüğü Uluslararası Çalışma Grubu'nun (GIT Türkiye'nin), Haziran 2012'de açıkladığı “Akademik Hak İhlalleri Dosyası”nda bu konuyla ilgili ayrıntılı bir dosya vardır http://www.gitturkiye.org/images/GITTurkiye_DosyaNo_2012_06_final.pdf

4 Araştırmancının ayrıntıları için bkz: Selda Tunç, “Bilim ve Araştırma Özgürlüğü ile İlgili Olarak İncelenen Anayasa Tasarımları”, s.51.

türlü ayrımcılık, düşmanlık veya kin ve nefret savunuculuğunun önlenmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.”⁵

Burada “*millî güvenliğin, kamu düzeninin korunması, devlet sırrı olarak usûlünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması*” gibi devletin resmi ideolojisiyle uyumlu ifadeler, AKP’nin bilim ve araştırma özgürlüğüne bakışında 1982 Anayasası’ndaki maddeyle devamlılık arz ettiğinin kanıtıdır. Yeni olan başka bir düşünce sistematiğidir: “aile hayatının, genel ahlakın” korunması gibi “geleneksel düzenin” dokusunun bozulmasından⁶ endişelenen; ama aynı zamanda neoliberal politikalara uyumlu olan muhafazakârlıktır. Tahmin edileceğe üzere bir çok çalışma kolayca bu kapsama girerek yargılama sürecinden geçebilir.

DİSK’in taslağında bilim ve araştırma özgürlüğü ***Eğitim hakkı, bilim ve araştırma özgürlüğü*** başlığı altında tam olarak şöyle geçmektedir: “*Kuşkusuz faşizm, ırkçılık, ayrımcılık, savaş kışkırtıcılığı, insanlığa karşı suçlar ve suç işlemeye açıkça teşvik gibi hususlar anayasal koruma dışında kalır; fakat hukukî anlamda, bu gibi suçların bilimsel ve sanatsal eserlerle işlenmesi de kolay değildir.”⁷*

Buradaki sınırlandırma *faşizm, ırkçılık, ayrımcılık, savaş kışkırtıcılığı, insanlığa karşı suçlar* gibi ucu açık tanımlamalarla gerçekleştirilmiştir ve bir çok insan –hatta komisyon üyelerimizden bazı arkadaşlar da– bu sınırlandırmaları son derece meşru bulmaktadırlar. Taslağın kendisi de aslında bunun bilimsel ve sanatsal eserlere işlenmesinin kolay olmadığını söyleyerek çelişkili bir durumu işaret etmektedir. Söz konusu kavramlara dayanılarak burada yapılan sınırlandırmaların önemli noktaları atladığını belirtmek gerekiyor. Öncelikle herhangi bir sınırlama, araştırmanın içinde “suç var mı yok mu” şeklinde soruşturulmasının önünü açacaktır; ki Beşikçi’nin konuşmasında da ifade ettiği üzere bu araştırmacının önünde önemli bir engel olarak duracaktır. İkinci nokta ise taslağın zor olarak tanımladığı noktadır; bilimsel eserler ve sanatsal eserlerin nasıl faşizm, ayrımcılık vb. propogandaları yapacağıyla, dolayısıyla kavramların taşıdıkları anlamlar-

5 26. Maddedenin 3. bendinde http://www.anayasa.org/index.php?option=com_content&view=article&id=130%3Aergun-oezbudun-ve-ekibinin-akp-icin-hazrlad-yeni-anayasa-tasla&catid=80%3Aerguen-oezbudun-%20bakanlinda-hazrlanan-taslak&Itemid=55&lang=en 29.04.2012.

6 Ahmet Çiğdem, “Muhafazakârlık Üstüne”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, sayı: 74, Güz 1997.

7 <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=943> 31.04.2012.

la ilgilidir. Bu sınırlandırmalar konulacaksa çok net olarak tanımlanmalıdır, yoksa bunlar, maddeyi önerenlerin iyi niyetinden bağımsız bir şekilde devletin resmi ideolojisiyle çok kolay bir şekilde eklemenebilir ve kâbusa dönüşebilir. Örneğin hiç haketmediği halde Kürtlerle ilgili yapılmış bir çalışma, ayrımcılık yapıyor şeklinde soruşturmadan geçebilir, hatta ceza da alabilir. Daha da kötüsü daha araştırmanın başlangıç aşamasında, yani daha araştırma için veri toplama aşamasında araştırmacı engellenebilir. Nitekim bir çok araştırmacı veri toplama aşamasında benzer nedenlerle engellenmektedir. Bu yüzden iyi niyetli tanımlamaların yine iyi niyetli araştırmacılar için çok tehlikeli engeller oluşturabilir.

Sonuç olarak anayasadaki ve taslaklardaki bilim ve araştırma özgürlüğünü sınırlandıran maddeler ve ifadeler, bilimsel faaliyetlerin ve araştırmaların “devlet” aracılığıyla soruşturulabilmesinin ve dolayısıyla engellenmesinin hukuki dayanaklarını oluşturur. Beşikçi'nin de dediği gibi “Bilim yönteminin, bilimsel düşüncenin özü eleştiriye dayanmaktadır.”⁸ Bu eleştiri tam bir özgürlük alanında mümkündür ve bu yüzden bunun hukuki dayanakları oluşturulmalıdır. Anayasada bilim ve araştırma özgürlüğü güvence altına alınmalı ve hiç bir şekilde sınırlandırılmamalıdır.

Ara verdiğimiz yerden, bilim ve araştırma özgürlüğünü içeren taslaklara devam edelim.

SDP ve EMEP madde önerileri ise bilim ve araştırma özgürlüğüne herhangi bir kısıtlama getirmemiştir. Ancak burada da bu özgürlüğün geçerli olduğu alanla ilgili gizli bir kısıtlama vardır. Taslakları inceleyelim. SDP Gençlik başlığı altında sınıflandırdığı maddesi şöyledir: “*YÖK kaldırılmalı, araştırma konularının seçilmesinden müfredatların belirlenmesine, üretilen bilginin toplumsal yaşamda kullanımından üniversitelerin yönetimine kadar, öğrencilerin, öğretim görevlilerinin ve üniversite çalışanlarının söz, yetki, karar hakkı anayasal güvenceye kavuşturulmalıdır.*”

SDP taslağında bilim ve araştırma özgürlüğünü daha çok üniversite alanına dair bir tanımlama üzerinden geliştirmiştir; herkes için bilim ve araştırma özgürlüğünü kurmamıştır. EMEP, SDP'ten farklı olarak üniversiteye dair özgürlükleri vurguladıktan sonra *bilimsel çalışma önündeki kısıtlayıcı her tür uygulamanın son bulmasını bilimsel üretime sınırsız bir özgürlük alanı yaratılmasını* gerektiğini belirtilmektedir.

8 İsmail Beşikçi, “Türkiye’de Sosyal Bilimler Mümkün mü?”, *Toplum ve Kuram: Lékolin û Xebatên Kurdî*, Sayı 1, Mayıs 2009, s.206, (205-210)

Sorulması gereken soru bilim ve araştırma özgürlüğünün kimin için olması gerektiğidir; sadece akademik alanla mı ilgili mi konuşmalıyız? Üniversite mezunlarının bir çoğunun özel ve kamu sektöründe çalıştığını düşündüğümüzde bu ne kadar geçerli bir unsurdur? Veya bilimsel araştırmayı sadece formasyon sahipleri mi yapabilir? Böyle olmamasına rağmen dünyadaki ve Türkiye'deki akademik yayınların, deklarasyonların⁹ ve anayasa taslaklarının çoğunda bilim ve araştırma özgürlüğünün sadece akademik alanda çalışanları işaret edecek şekilde tanımlanmıştır. Türkiye'de görüldüğü üzere ağırlıklı olarak YÖK'ün kaldırılması, üniversitelerin özerkleşmesi ve bazen de bilimsel çalışmalara katkıda bulunan kurumların özerkliğinin sağlanması gündemleri öne çıkmaktadır. YÖK'ün kaldırılması ve özerkleşme konunun önemli, ancak sadece bir boyutudur. Biz, genel olarak bilimsel özgürlüklerin, özel olarak araştırma özgürlüğünün sadece akademik alanda çalışanları değil, herkesi kapsamaması gerektiği inancını taşıyoruz. Örneğin bazı arşivlere sadece bir kesimin girebilmesi gibi “genişletilmiş bilimsel özgürlükler”¹⁰ talebimiz olmamalı. Bilimsel faaliyet, belirli bir kesimin elinde iktidarlaşmamalı ve bilimsel özgürlükler sadece bir kesim için mümkün olmamalıdır. Bu özgürlükler, ne olursa olsun araştırma yapmayı isteyen herkesi kapsamalıdır. Somut olarak önereceksek akademisyenleri, öğrencileri, kamuda veya özelde çalışan tüm meslek elemanlarını, bağımsız araştırmacıları ve bu konuda girişimi olan herkesi. Bu yüzden biz kavramsallaştırma olarak “akademik özgürlükler” değil, “bilim ve araştırma özgürlüğü” kavramsallaştırmasını tercih ediyoruz. “Bilim ve araştırma özgürlüğü” kavramsallaştırması, bilimsel özgürlükleri bir mekâna sıkıştırmıyor ve belirli kişilere tabî kılmıyor.

9 Örneğin GİTTürkiye Akademiye Hak İhlalleri Dosyası hazırlamıştır. Lima Bildirgesi Yüksek Öğretim kurumlarının Özerkliği ve Akademik Özgürlükler hakkındadır (Nihat Bulut, “Bilim Özgürlüğü: İçeriği ve Sınırlandırılması Sorunu”, Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi, https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:Pv9WVQpGdSoJ:hukuk.ertzincan.edu.tr/dergi/makale/2005_IX_2.pdf+&hl=tr&gl=tr&pid=bl&srcid=ADGEESj3qZqAYFphtX-fEICiqhcw_h2o7DjNbwHrBf1SpQ9h0IIF49qcr16oY8IBUope2_N8Mj1-4tVbKPZHe7WBNNWUBQI5b40U4b6f3Q_ahhjISo652NNHozU2rsWW4cycEmAOWU2&sig=AHIEtbSRSC2_BQ0D59Wm8s02raAbOdLvIg 29.04.2012)

10 Martin Van Bruinessen, “Akademik Özgürlük ve İfade Özgürlüğü”, çev. Onur Demir, İsmail Beşikçi, ed. Barış Ünlü, Ozan Değer, İstanbul, İletişim yayınları, 2011 (2. Baskı) p. 47, (p. 47-57).

Anayasa maddelerine ve taslaklarına yansımayan ancak pratikte karşımıza çıkan Gambetti'nin¹¹ konuşmasında vurguladığı başka bir sınırlama alanın daha olduğunu vurgulamak gerekir: Piyasanın/sermayenin/şirketlerin çıkarları. Bunu iki olay üzerinden örnekleyebiliriz. Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu, İzmit Dilovası'nda annelerin ilk sütünde ve yenidoğanların ilk kakalarında ağır metaller ve eser elementler bulunduğunu ve bu konuyla ilgili kesinleşmiş sonuçları araştırma devam ederken bir gazete röportajında söz etmiştir. Bunun üzerine İzmit Belediye Başkanı ve Dilovası Belediye Başkanları, Hamzaoğlu'nun halkı korku ve paniğe sevkettiğini ilere sürerek savcılığa başvurmuştur ve ardından da üniversitede kendisine yönelik soruşturma açılmıştır. Başka bir örneğe Orman ve Su İşleri Bakanı Veysel Eroğlu, Prof. Dr. Beyza Üstün'ü HES'lerle ilgili yaptığı çalışmalar dolayısıyla hedef gösteren açıklamalarda bulunmasıdır. Bu örneklerde somutlaştığı gibi devlet, piyasanın çıkarlarını korumak için araştırmalara müdahale etmektedir. Bu örnekler, neoliberal politikaları benimseyen iktidarın bilimsel çalışmalar üzerinde kurmaya çalıştığı hegemonyanın bir sonucudur. Ve bu süreç, çoğunlukla araştırmanın sonuçlarının kamuoyuyla paylaşıldığı veya toplumsal muhalefetin söylemleriyle bulunduğu anda, yani yine Beşikçi'nin belirttiği araştırmanın ifade edildiği anda daha yoğun işlemektedir. Ancak piyasanın bilimsel çalışmalar ve araştırmalar üzerinde kurmak istediği hegemonya sadece ifade edilme aşamasıyla sınırlı değildir. Örneğin araştırma için gerekli ekonomik fonun bulunması, araştırma izni gibi gerekli olanakların sağlanması gibi alanları da kapsar. Hamzaoğlu SOMDER'e verdiği röportajda büyük olasılıkla bir daha kanser ve sanayileşme ilişkisini kurduğu çalışması için fon bulamayacağını belirtmişti.¹² Piyasa değeri olmayan çalışmalar ve piyasanın bilgisini üretmeyen, karşı bilgi üretmeyi hedefleyen araştırmacılar bu olanakları elde edemeyeceklerdir. Araştırma izni alamamak, kadro bulamamak, sözleşmemeyi yenilememek gibi "cam engel"lerle¹³ karşılaşacaklardır.

Özetle bilim ve araştırma özgürlüğü tam olarak güvence altına alınmadığında anayasadaki başka maddelere de dayanarak akademisyenlere ve

11 Doç. Dr. Zeynep Gambetti, "2000'li Yılların Türkiye'sinde Makbul Akademisyenin Üretimi", s.19.

12 Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nun röportajı için bkz. s.72.

13 Çalışan kadınlarının kariyerlerinde yükselmeleri önündeki engellemeleri ifade etmek için kullanılan *cam tavan* (*glass ceiling*) kavramını daha yatay bir düzlemi işaret etmek amacıyla *cam engel* olarak değiştirdik.

araştırmacılara baskı yapılabilmemesinin hukuki dayanakları oluşmuş olacaktır. Pratikte –tersten okuma yapacak olursak– siyasal hegemonyanın bilgisini üretmeyen veya piyasanın ihtiyaçları doğrultusunda yapılmayan araştırmalar çoğu zaman engellemelere maruz kalmaktadır. Bu araştırma alanlarına “dokunan yanmaktadır”. Bu yüzden yapılacak/yapılmakta olan anayasada bilimsel özgürlüklerin içinde, araştırma özgürlüğünün ayrıca vurgulanması gerekir. Dolayısıyla bilimsel özgürlüklerin içinde yer alan araştırma özgürlüğünün ayrıca her aşaması için koruma altına alınması gerekmektedir.

Araştırma özgürlüğü, neyi kapsar?

“Araştırma konusunu ve sorunsalını belirleme, araştırma araçlarına ulaşma ve onları kullanma, araştırmayı gerçekleştirme, araştırma sonuçlarını paylaşma, yayma ve görüşmecilerin güvenliği için onlara dair bilgileri saklama” gibi olguları kapsar. Ayrıca araştırmanın ekonomik gereklerini de içerir. Çünkü özellikle “sakıncalı” veya “önemsiz/popüler olmayan” konularda yapılan araştırmaların, karşısına en çok “ekonomik kısıtlama” engeli çıkarılır. Bir türlü kurtulamadığımız “ekonomik kriz”, bu kısıtlamaları gerektirmek için ileri sürülen bahanelerden sadece bir tanesidir. Ekonomik fonun bir baskı aygıtına dönüştürülmeden, adilane kullanılması için yapısal dönüşüm sağlanmalıdır.

Araştırma özgürlüğünü tanımlarken görüşmecilerin güvenliği için onlara dair bilgileri saklama şeklinde ifade ettiğimiz ve etik boyut olarak tanımladığımız nokta, sosyologlar için çok önemlidir. Özellikle sosyologları bu konuda koruyan düzenlemeler yoktur. Nasıl ki psikoloğun görüşmecisiyle ilişkisi veya avukatın müvekkiliyle ilişkisi mesleki gizlilik ilkesi gereği sorgulanamıyorsa, sosyologun da aynı şekilde görüşmecileriyle ilişkisi sorgulanmamalıdır. Sosyolog, görüşmecisini koruma maksadıyla bilginin kaynağını gizli tutma hakkına sahip olmalıdır. Ancak bir çok “dokunulmaması gereken konularda çalıştıklarında ve “istenmeyen” sonuçları bulguladıklarında sosyologların saha notlarına el konulmaktadır. “Sosyologların saha notları gizlidir” ve onlara dokunulmamalıdır.

Yukarıda da vurguladığımız gibi bilim ve araştırma özgürlüğü sadece akademik alanı tanımlayacak şekilde değil, herkesi kapsayacak şekilde tanımlanmalıdır. Bu yapılmadığında, gündelik yaşamda, araştırmacının önüne konulan *cam engellerin* farkedilmesini de güçleştirmektedir. Bu durumu kamuda çalışan sosyologların durumu üzerinden örneklemek istiyorum.

Son on yılda sosyologların istihdam eden kamu kurumlarının sayısı ve buralardaki niceliği göreceli artmıştır: Tarım Bakanlığı, Aile Bakanlığı, Kalkınma Ajansları... Bu olumlu bir gelişmedir; yalnız aynanın görünen kısmıdır. Sosyologlar ürettikleri bilgiyi, araştırmaya dayandırırılar.¹⁴ Ancak bu kamu kurumlarında çalışan sosyologların meslek tanımları ya yapılmadığından ya da muğlak olarak yapıldığından; ayrıca önemli bir kısmı neoliberal politikalar gereği taşeronla bağlı olarak çalıştırıldığından –yani güvencesiz çalıştırıldığından– ve kamu kurumlarının araştırma için “taşeron araştırma firmalarını” tercih etmesinden dolayı sosyologlar araştırma süreçlerinden dışlanmaktadır. Sosyologlar çalışma hayatında genellikle üniversite eğitiminde aldığı bilgi birikimiyle alakasız alanlarda çalışmakta, mesleklerinin gereğini icra edememektedirler. Akademi dışında çalışan sosyologların meslek tanımları araştırma süreçlerini kapsayacak şekilde oluşturulmalıdır. Ayrıca bilim ve araştırma özgürlüğünün mümkün kılınabilmesi için “iş güvencesi” sağlanmalı, özetle kamu kurumları taşeronla istihdam etme ve “taşeron araştırma” politikalarından vazgeçmelidir.

Bir yandan istihdam edilen sosyologların sayısının arttırılması bir yandan da sosyologların meslek tanımları yapılmaksızın çalıştırılması, ilk bakışta popülist politikaların bir ürünü ve dolayısıyla çelişkili bir durum gibi görülebilir. Ancak bu durum gerçekte muhafazakar karakter taşıyan iktidarın, neoliberal politikaları hayata geçirmek için sosyal bilimlere ne kadar ihtiyaç duyduğunun göstergesidir. Burada, sosyolojiden ve sosyologtan, yeni politikaların hayata geçirebilmesi için sonuçları ne olursa olsun pratik, faydalı bilgilerin üretilmesi beklenmektedir. Şimdi olduğu gibi geçmişte de sosyologların bir kısmı bu beklentileri karşılamayı tercih ettiler. Örneğin 2. Dünya Savaşı öncesinde ABD’deki sosyologların köleliğe ve siyahlara bakışını Schnapper şöyle aktarmaktadır:

“Güney kökenli WASP (White Anglo-Saxon Protestans) ilk iki Amerikalı yazarın 1854’de yayımladıkları eserlerin başlığında “sosyoloji” sözcüğü yer alıyordu; George Fitzhugh (1806-1881) ve Henry Hughes (1862’de öldü) kölelik düzenini savunurken, bu görüşlerini doğrulamak için siyah ırkın aşağı olduğunu söylüyordu. Sosyolojinin kurucu atalarından ve Columbia profesörlerinden Franklin H. Giddings

14 Dominique Schnapper, *Sosyolojik Düşüncenin Özünde Ötekiyle İlişkisi*, çev. Ayşegül Sönmezay, İstanbul Bilgi Yayınları, İstanbul, 2005, s.2.

(1855-1931) için, ırka dayanan önyargı yaşam mücadelesinin olumlu bir ögesi idi. Chicago Okulu'nun ilk sosyologlarından Charles A. Ellwood (1873-1946), ortalama zencinin doğadan gelen vahşi bir çocuk olduğunu açıklayarak onun karmaşık bir uygarlığa uyum sağlamasının zor olduğunu, dolayısıyla aşağı ırkın uygarlık düzeyini eğitimden yararlanarak yükseltme görevinin, Kuzey'de ve Güney'de yaşayan Beyazlara ait olduğunu öne sürüyordu.”¹⁵

Türkiye'de de bazı sosyologlar özellikle etnik azınlıklara karşı benzer bir duruş sergilediler. Sosyal sınıfların, etnik grupların varlığını inkâr eden “bilimsel” sosyolojik çalışmalar ürettiler. Bugünde sosyologlardan neoliberal politikaları doğrulayan bilgilerin üretilmesi bekleniyor. Ancak unutmamalıyız sosyolojinin, **sabitleme karşıtı**¹⁶ ve özgürlük alanının genişletmeye yatkın bir disiplin olma niteliği de var:

“Alışkanlıkların ve karşılıklı olarak birbirlerini pekiştiren inançların hükmü altındaki bu bildik dünya ile karşılaştığında, sosyoloji herkesin işine burnunu sokan ve sıklıkla sinir bozucu bir yabancı gibi davranır. Sosyoloji “sakinler” arasında kimsenin bırakın yanıtlanmayı, sorulduğunda bile hatırlamadığı sorular sorarak rahat ve sesiz hayat tarzını bozar. Bu gibi sorular belli olan şeyleri bulmacaya dönüştürür; bildik olanı bilmedikleştirir.”

“*Rutini sorgulamak ve bozmak herkesin hoşuna gitmeyebilir...*”¹⁷ Sosyolojinin bu rutini ve ezberi bozan özgürlük yaratan muhtevası sosyolojiyi iktidarı doğrulayacak pratik bilgi üretmeye indirgeyen sosyolojik anlayışla her zaman çatışma içindedir. Bu yüzden sosyologların meslek tanımlarının yapılması ve sosyal hizmetlerin sosyologsuzlaştırma eylemine karşı yaptığımız görüşmelerden birinde yetkili birisi bize çok açık bir şekilde “Sosyologları alıp da başımıza bela mı yapalım!” demişti. Bu yüzden de bizi sosyal hizmetlerde asla araştırma birimlerinde çalıştırmak istemediler. Ama yukarıda söz ettiğim gibi neoliberal iktidarın yarattığı yeni dönüşümleri

15 Schnapper, a.g.e., s.79.

16 Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 3. Baskı 2002, s.26.

17 A.g.e., s.25.

kontrol altında tutmak, izlemek vb. için biz sosyologlardan vazgeçemiyorlar. Dolayısıyla çelişkili gibi görünen bir tablo çıkıyor ortaya: Bir yandan yeni politikaların gerçekleşmesi için sosyal bilimler, diğer yandan sürekli partnerin ayağına basan *biat etmeyen sosyal bilimler*. Muhafazakârlığın ikilemli doğasının bir devamı: “Ne sosyologlu ne sosyologsuz.”

Sosyolojinin bu ikili yapısı karşısında, biz sosyologlar da önemli bir ikilimle karşı karşıyayız: Ulus Baker’in, “araştırmamı, anketimi yaparım ve paramı alır arkama bakmam giderim” şeklinde eleştirdiği, sadece kurumların istediği pratik faydalı bilgiyi üretmeyi önüne koyan sosyologlar mı olacağız; yoksa bilimsel bilgi üretmeyi mi hedefleyeceğiz ve araştırma yaptığımız alana dair sorumluluk mu taşıyacağız? Bu kuşkusuz nasıl bir sosyoloji tahayyülüne sahip olduğumuzla ilişkilidir ve etik bir sorudur. Ve işsizlik baskısı, ekonomik sıkıntılar, meslek tanımlamalarının yapılmaması gibi tartışmaların arasında genelde atlanan bir gündemdir. Ancak sosyologların ekonomizme kapılmadan alternatif bir bilgi üretmek ve bilimsel bulgular elde etmek için uğraşması ve bunun için de örgütlenmesi gerekmez mi? Bu soruların cevabı bir duruş, tavır sorunudur; bireysel olarak cevap geliştirilebilecek bir sorun değildir. Ancak örgütlü bir duruşla kurumsal davranışla aşılabilecek bir sorundur. Bu yüzden sadece meslek tanımı, sosyologların istihdamı konusuna değil; sosyolojik bilgi üretiminin yöntemine, bilim ve araştırma özgürlüğünün genişletilmesi noktasında örgütlü bir şekilde tartışmalı ve davranmalıyız.

Deklarasyonlarda Araştırma Özgürlüğü

HÜLYA METE

SOMDER Araştırma Komisyonu

Bu yazı iki temel husus üstünde yoğunlaşacaktır.

1. Özgür araştırma,
2. Yapılan araştırmanın özgür bir şekilde kamuya sunulması.

Son dönemde birbiri ardına gelen tutuklamalar, uzaklaştırmalar ve yasaklar aklımıza şu basit soruyu getirmelidir: “Araştırmacıların özgürlüğü nerede?” Büşra Ersanlı, Onur Hamzaoğlu, Lutfiye Bozdağ, Nesrin Uçarlar, Bahar Şahin Fırat ve diğerleri. Örneklerinde belirgin bir şekilde akademiye yapılan müdahaleyi görmekteyiz. Ancak “araştırma özgürlüğü” sadece akademi ile sınırlandırılmaması gereken bir konudur. Özellikle sosyologların bağımsız araştırma yapamamaları aşağıdaki metinde vurgulanacak önemli bir husustur. Konu ile ilgili Avrupa ve Amerika örneklerine

bakıldığında 1900’lerin başından¹ başlayan bir süreç görmekteyiz Türkiye’de ise 2000’li yıllarda dahi araştırma özgürlüğünün tanımlanmadığını ve önemsenmediğini üzülerek gözlemlemekteyiz.

Dünya’da araştırma özgürlüğü için yapılan tartışmalar öncelikle “eşit ve eşitlikçi” eğitim üzerinde yoğunlaşmıştır, bunun sonrasında ise “eşit ve eşitlikçi” araştırma olarak devam ettirmektedir.² Özgür bir araştırma ortamı gereklidir çünkü AAUP’nin³ 1940 yılında yayımladığı 1940 Statement of Principles on Academic Freedom

1 Özellikle 1925 Conference Statement on Academic Freedom and Tenure bugünkü tartışmalar için önemli bir metin olmaktadır.

2 Bkz: Declaration of The Dar Es Salaam.

3 Bkz: American Association of University Professors.

and Tenure⁴ raporunda belirttiği gibi “Akademik özgürlük esas olarak gerçekleri sergilemek için önemlidir.” (Ancak sadece akademideki özgürlük gerçekleri sergilemek için yeterli değildir. Bu yüzden akademi dışındaki **araştırma özgürlüğünü** savunmamız gerekli ve önemlidir.) **Gerçekleri anlamak** için öncelikle araştırma gereklidir. Akademik açıdan bakarsak, araştırmak öğretmenin olmazsa olmazıdır; bilgi üretmek açısından bakarsak, araştırmak bilginin olmazsa olmazıdır. Ancak Türkiye’deki yaşanan sorunlardan en büyüğü, araştırmacının bilgiyi yayımlayamaması ve yorumlayamamasıdır. Bunun sebebi de kurumlar ve araştırmaya kaynak sağlayanlardır. Araştırma yapan kişiye, çalıştığı kurum ya da araştırmaya kaynak sağlayan kurum etki etmemelidir. Çünkü 1940 Statement of Principles on Academic Freedom and Tenure’da da belirtildiği gibi

“Yüksekokul ve üniversite öğretim üyeleri hem üniversite mensupları hem de vatandaşlardır.” Eğer ki bir vatandaş olarak konuşmak isterlerse ya da yazmak isterlerse enstitülerin disiplin ve sansüründen uzak olmalıdırlar.”⁵

Ekim 1977’de Peru’da imzala-

nan Lima deklarasyonu araştırma özgürlüğü için Yüksek Denetleme Kurumları öngörmektedir. Burada vurgulamamız gereken husus denetleme kurumunun amacı salt kontrol değildir, bağımsız devlet denetimini hayata geçirmektir. Yani kamu kaynaklarının boş yere kullanılmasına engel olduğu kadar denetleyen kişilerin keyfi ve kayırcı davranışlarına da engel olmaktadır. Denetim kurulunu da denetleyen kişiler öngörülmekte ve denetim kurulu kanunlarla korunmaktadır. Ayrıca çalışanların durumları sadece denetim kurumuna bağlı olmadığı için çalışanların hem kariyerleri hem de çalışma özgürlükleri korunmaktadır. Bu denetleme kurumlarında uzman görüşüne de başvurulabilmektedir.

Lima deklarasyonun bugünlere en çok üstünde durmamız gereken maddesi raporlama kısmıdır:

“Yüksek Denetleme Kurumu, Anayasa tarafından, denetim sonuçlarını yıllık olarak ve bağımsız bir şekilde parlamentoya veya başka herhangi bir kamu kurumuna rapor vermeye yetkili ve mecbur kılınmalıdır; bu raporlar yayımlanmalıdır. Bu, muazzam bir dağıtım ve tartışmayı sağlamalı ve Yüksek Denetleme Kurumu’nun denetim sonuçlarının uygulanması için fırsatları arttırmalıdır.”⁶

4 <http://www.aaup.org/aaup/pubsres/policy-docs/contents/1940statement.htm>

5 <http://www.aaup.org/NR/rdonlyres/EBB-1B330-33D3-4A51-B534-CEE0C7A90DAB/0/1940StatementofPrinciplesonAcademicFreedomandTenure.pdf>

6 http://www.sayistay.gov.tr/yayin/elek/elekcerik/48_Lima_Deklarasyonu.pdf

Yukarıdaki madde de öncelikle şeffaflık dikkatimizi çekmelidir. Çünkü bugün yaşadığımız sorun en üstünde durulması gereken nedenlerinden biri **bilginin özgür dolaşımına izin verilmemesidir**. Bu durum yazımızın ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Çünkü araştırmanın yapılması kadar kamuya açılması da önemlidir. Birçok araştırmacı, araştırma sonuçlarını kamu ile paylaşmamaktadır.

Araştırmanın kamu ile paylaşılması kısmında Türkiye’de yaşanan en yaygın sorunların başında araştırmaya destek sağlayan kişi ya da kurumların keyfi bir şekilde bilgi paylaşımını engellemesi gelmektedir. Keyfi bir şekildedir çünkü kaynak sağlayan kişi çıkarına uymayan bir durumda bilginin paylaşımını önlerse bu keyfiyete girmektedir. Ulusal metinlere bakıldığında –1940 Statement of Principles on Academic Freedom and Tenure, The Der es Salaam, Lima Declaration bunlara örnek olarak verilebilir– araştırma sonuçlarını yayınlamaya engel olmaya yönelik maddeler bulunmaktadır ancak burada araştırmaya kaynak sağlayan kişilerin çıkarları değil kamu yararı öncelik olmaktadır:

“Genel olarak, yıllık rapor Yüksek Denetleme Kurumu’nun bütün faaliyetlerini kapsamalıdır. Yüksek

Denetleme Kurumu, ancak korunmaya değer veya kanun tarafından korunan çıkarlar için içine girdiğinde, bu çıkarlar ile sırları açıklamanın kazancı arasında dikkatlice karar vermelidir.”⁷

Ayrıca araştırmanın yayımlanmaması durumuna araştırmaya kaynak sağlayan kişi ya da kuruluşlar değil, yasalar karar vermektedir.

Sonuç olarak Türkiye’de araştırma özgürlüğünü incelersek, araştırma özgürlüğünü sağlamak için yapılan yasalar akademi ile sınırlı kalmakta zaten bu yasalar da yetkin olamamaktadır Türkiye’de araştırma yapmak için özgür bir ortam araştırma yapma sürecinde yoktur. Yapılan araştırmaların kamu ile paylaşılma sürecinde de özgür bir ortam oluşturulamamaktadır

Türkiye’de araştırma özgürlüğünü sağlamak için öncelikle cevap aranması gereken sorular:

- *Araştırmanın özgünlüğü ve özgürlüğü nedir?*
- *Araştırmanın kaynağı nereden sağlanmalıdır?*
- *Kaynak sağlayan kişi ya da kurumlar araştırmanın sonuçlarında söz sahibi midir?*
- *Araştırmanın sonuç nasıl sunulmalıdır?*
- *Bilgi üretmenin değeri ve sorumluluğu nedir?*

7 http://www.sayistay.gov.tr/yayin/elek/elekicerik/48_Lima_Deklarasyonu.pdf

Anayasa Taslaklarında Bilim ve Araştırma Özgürlüğü

SELDA TUNÇ

SOMDER Araştırma Komisyonu

A.SİYASİ PARTİLER

SOMDER, *bilim ve araştırma özgürlüğü* ile ilgili olarak TBMM'ye sunulan anayasa taslaklarının 35'ini incelemiştir.¹ Bu taslakları incelememizin amacı, bilim ve araştırma özgürlüğünün eğer varsa hangi maddelerde nasıl geçtiğini tespit etmektir. Araştırmamızda gözlemlediğimiz 35 taslak-tan sadece 4 tanesi bilim ve araştırma özgürlüğüne değinmiştir. Bunlardan bir tanesinde bilim ve araştırma özgürlüğünü sınırlandıran ifade vardır. Seçtiğimiz parti, vakıf, meslek örgütü, üniversite, platform anayasa taslak öneri ile ilgili bilgiler ise **TESEV**'in <http://anayasaizleme.com/yenianayasa-sonerileri/> sitesinden alınmıştır.

Seçilerek incelenen anayasa öneri taslakları: 15 siyasi parti (BDP, HEPAR, HAK-PAR, SODEP, SDP, EMEP, DSP, HAS PARTİ, EDP, KADEP, TÜRKİYE PARTİSİ, YEŞİLLER PARTİSİ, AKP, ÖDP, TKP) 5 Sendika Konfederasyonu (DESK, KESK, HAK-İŞ, HAK-SEN, DİSK) 4 Dernek (MÜSİAD, TÜSİAD, KAGİDER, ÇAĞDAŞ YAŞAMI DESTEKLEME DERNEĞİ) 6 Vakıf (TESEV, TİSHV, SİYASAL SOSYAL ARATIRMALAR MERKEZİ, TİSAV, TEPAV, TESAV) 2 Üniversite (Adnan Menderes Üniversitesi, Toros Üniversitesi) 2 Meslek Örgütü (YARSAV, TOBB) 1 Platform (Anayasa Kadın Platformu).

¹ Seçtiğimiz parti, vakıf, meslek örgütü, üniversite, platform anayasa taslak öneri ile ilgili bilgiler ise (<http://anayasaizleme.com/yenianayasa-sonerileri/>) TESEV'in sitesinden seçilerek alınmıştır.

1.BDP (Barış ve Demokrasi Partisi) ³	SOMDER, 15 SİYASİ PARTİNİN ANAYASA TASLAK ÖNERİLERİNİ İNCELEMİŞTİR.
2.HEPAR (Hak ve Eşitlik Partisi) ⁴	
3.HAK-PAR (Hak ve Özgürlükler Partisi) ⁵	
4.SODEP (Sosyal Demokrat Parti) ⁶	
5. SDP (Sosyalist Demokrasi Partisi) ⁷	
6.EMEP (Emek Partisi) ⁸	
7.DSP (Demokratik Sol Parti) ⁹	
8. HAS PARTİ (Halkın Sesi Partisi) ¹⁰	
9. EDP (Eşitlik ve Demokrasi Partisi) ¹¹	
10. KADEP (Katılımcı Demokrasi Partisi) ¹²	
11. TÜRKİYE PARTİSİ ¹³	
12. YEŞİLLER PARTİSİ ¹⁴	
13. AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) ¹⁵	
14. ÖDP (Özgürlük ve Dayanışma Partisi) ¹⁶	
15. TKP (Türkiye Komünist Partisi) ¹⁷	

3 <http://anayasaizleme.com/wp-content/uploads/2011/11/BDP-Anayasa-%C3%B6neri.pdf>

4 <http://www.hakveesitlik.org.tr/haberler/duyurular/yeni-anayasa-tekliflerimiz-h182.html>

5 <http://www.hakpar.org.tr/index.php?lang=TR&page=articles&is=readnews&id=288>

6 http://www.sodep.org.tr/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=19:sodep-parti-meclisi-toplantis&catid=5:parti-meclisi

7 <http://sosyalistdemokrasipartisi.org/duyuru/20120109.htm>

8 <http://emep.org/news.php?id=1433>

9 <file.dsp.org.tr/DosyaHavuzu/Veri/root/.../dspanayasadegisikligi.docx>

10 www.hasparti.org.tr/resource/.../has-parti-yeni-anaysa-calismasi.pdf

11 <http://edpizmir.org.tr/makaleler.aspx?id=4>

12 http://www.kadep.org.tr/anayasa_uzlasma_komisyonu_ile_gorusme.htm

13 <http://www.turkiyepartisi.org.tr/basinaciklamalari/16-turkiye-partisinin-anayasa-degisikligi-hakkinda-halk-oylamasina-bakisi.php>

14 http://www.yesiller.org/V1/index.php?option=com_content&task=view&id=463&Itemid=191

15 http://www.anayasa.org/index.php?option=com_content&view=article&id=130%3Aergun-oezбудun-ve-ekibinin-akp-icin-hazrlad-yeni-anayasa-taslak&catid=80%3Aerguen-oezбудun-bakanlnnda-hazrlanan-taslak&Itemid=55&lang=en

16 <http://www.odp.org.tr/index.php>

17 <http://www.tkp.org.tr/dosyalar/tkp/toplumcuanayasa.pdf>

TASLAKLAR İÇİNDE

1.BDP (Barış ve Demokrasi Partisi)	Anayasa öneri taslakları incelenen 15 partiden 9'u arasında bilimsel araştırma özgürlüğüne dair bir maddeye rastlanmamıştır.
2.HEPAR (Hak ve Eşitlik Partisi)	
3.HAK-PAR (Hak ve Özgürlükler Partisi)	
4.DSP (Demokratik Sol Parti)	
5. HAS PARTİ (Halkın Sesi Partisi)	
6. KADEP (Katılımcı Demokrasi Partisi)	
7. TÜRKİYE PARTİSİ	
8.YEŞİLLER PARTİSİ	
9. ÖDP (Özgürlük ve Dayanışma Partisi)	

TASLAKLAR İÇİNDE

1.SODEP (Sosyal Demokrat Parti)	İncelenen 15 partiden 6'sının anayasa taslak sunumları içinde bilimsel araştırma özgürlüğü, özerklik, yayınların özgürce basılması gibi ifadelere yer verilmiştir.
2. SDP (Sosyalist Demokrasi Partisi)	
3. EMEP (Emek Partisi)	
4. EDP (Eşitlik ve Demokrasi Partisi)	
5. AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi)	
6. TKP (Türkiye Komünist Partisi)	

“Bilimsel araştırma özgürlüğü” konusu hangi partiler tarafından ve nasıl ele alınmıştır?

<p>1.SODEP (Sosyal Demokrat Parti)</p> <p>Eğitim ve Öğretim Madde 30. Eğitim ve öğretim serbesttir. Devlet Üniversiteleri özerktir, yönetimlerini kendileri belirler. Üniversitelerin ortak standartlarını, seçimle gelen Üniversitelerarası Kurul belirler, yürütür ve denetler.</p>	<p>*SODEP, eğitim ve öğretim başlığı altında üniversite özerkliğine vurgu yapmıştır. Üniversite standartlarının kendi içlerinde bir üst kurul tarafından seçimle belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.</p> <p>*Bilimsel araştırma özgürlüğüne dair bir madde yoktur. SODEP’in özellikle vurguladığı üniversite özerkliği olmuştur.</p>
--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

<p>2. SDP (Sosyalist Demokrasi Partisi)</p> <p>Gençlik; (alt maddesi içinde)</p> <p>7) Üniversitelerde ve eğitimin diğer bölümlerinde düşünce ve örgütlenme özgürlüğü önündeki tüm engeller ortadan kaldırılmalıdır</p> <p>8) YÖK kaldırılmalı, araştırma konularının seçilmesinden müfredatların belirlenmesine, üretilen bilginin toplumsal yaşamda kullanımından üniversitelerin yönetimine kadar, öğrencilerin, öğretim görevlilerinin ve üniversite çalışanlarının söz, yetki, karar hakkı anayasal güvenceye kavuşturulmalıdır.</p>	<p>SDP’nin gençlik komisyonunun oluşturduğu alt maddede;</p> <ul style="list-style-type: none"> • YÖK’ün kaldırılmasından ve (üniversite özerkliği) • Bilimsel araştırma özgürlüğünden bahsedilmiştir: “Araştırma konularının serbestçe seçilmesi, müfredatların belirlenmesi, oluşturulan bilginin toplumsal yaşamda kullanılması, üniversite çalışanlarının yetki, karar ve söz hakkı anayasal güvence dahilinde olmalıdır...”
---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

<p>3.EMEP (Emek Partisi)</p> <p>b) Ekonomik, sosyal, kültürel ve çevre haklarını içeren temel hükümler</p> <p>* YÖK'ü kaldırmalı, üniversiteleri idari özerkliğe kavuşturmalı, bilimsel çalışma önündeki kısıtlayıcı her tür uygulamaya son verip, bilimsel üretime sınırsız bir özgürlük alanı yaratmalıdır. Orta ve yükseköğretim kurum yönetimlerinin öğrenci, öğretmen ve çalışanlarca seçilmesini kesin hükme bağlamalıdır</p>	<p>EMEP'in ekonomik, sosyal, kültürel ve çevre haklarını içeren maddesinin içinde;</p> <p>*YÖK'ün kaldırılması (üniversite özerkliği) istenmiştir.</p> <p>*Bilimsel araştırma özgürlüğü: Bilimsel araştırma önündeki engellerin kaldırılması, bilimsel üretiminin özgürce yapılması gerektiği vurgulanmıştır.</p>
<p>4. EDP (Eşitlik ve Demokrasi Partisi)</p> <p>Bilim ve Sanat Hürriyeti başlıklı Md. 27'deki bilim ve sanat eserlerini yayma hakkını kısıtlayarak hakkın kullanılmasını fiilen ortadan kaldıran ikinci fıkra çıkarılmalıdır.</p>	<p>EDP, Bilim ve Sanat Hürriyeti başlıklı 27. Maddesinde:</p> <p>Bilim ve sanat eserlerinin özgürce kısıtlanmadan yayma hakkının olması gerektiğini savunmuştur. Bilimsel araştırma özgürlüğüne dair bir madde yoktur.</p> <p>Bilimsel araştırma sonucunda ortaya çıkan, basılan eser özgürce yayınlanmalıdır, maddesi yer alır.</p>

<p>5. AKP (ADALET VE KALKINMA PARTİSİ)</p> <p>AKP'nin anayasa önerisinde ise Kişinin Hakları ve Hürriyetleri kısmında 26. maddede yer almaktadır:</p> <p>(2) <i>Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.</i></p> <p>(3) Bu hak ve hürriyetlerin kullanılması; millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın, genel ahlâkın, başkalarının şöhret veya haklarının, özel veya aile hayatının korunması, suçların önlenmesi, devlet sırrı olarak usûlünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, yargının bağımsızlık ve tarafsızlığının sağlanması, savaş kısırtıcılığının engellenmesi, her türlü ayrımcılık, düşmanlık veya kin ve nefret savuncululuğunun önlenmesi amaçlarıyla <i>st- nrlanabilir.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Yükseköğretim kurumları kısmı; - Yükseköğretim kurumları kısmında ise madde 100'ün 2'inci kısmında (2) Üniversiteler ve diğer yükseköğretim kurumları ile öğretim üyeleri ve yardımcıları, serbestçe her türlü bilimsel araştırma, yayın, açıklama ve öğretim faaliyetinde bulunabilirler. 	<p>AKP;</p> <p>*Kişi Hakları ve Hürriyeti kısmında;(26. Madde)</p> <p>*Kişi her türlü araştırmayı serbestçe öğrenme-yayma-öğrenme hakkında sahiptir.</p> <p>*Yükseköğretim Kurumları kısmında; “Yükseköğretim kurumunda her türlü bilimsel araştırma ve öğrenim faaliyeti kişinin hakkıdır”, denmiştir.</p>
-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

<p>6. TKP (TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ)</p> <p>Madde 84- Bilim ve bilimsel etkinlikler, toplumun yetkinleştirilmesinde ve insanın gelişiminde ana başlıklardan biridir. Bilimsel etkinlikler toplumun bütününe çıkarları doğrultusunda yürütülür.</p> <p>Madde 85- Bilim insanlarının çalışmaları sonucunda ortaya çıkan kazanımların ve ürünlerin bütün insanlığın ortak malı olduğu, bu alanda yapılacak düzenlemelerin dayanağını oluşturur.</p>	<p>TKP;</p> <p>*Bilimsel etkinlikler ve bu bilimsel etkinliklerin ürünleri toplum çıkarına hizmet etmelidir, denmiştir.</p>
----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

İncelenen 6 siyasi parti içinde *Araştırma Özgürlüğü* kapsamına giren başlıca konular:

<p>Bilimsel araştırma özgürlüğü</p>	<p>*6 siyasi parti arasından 3 tanesi: SODEP,</p>
<p>Her türlü araştırma hakkı/bilim- sanat-öğrenme-öğretme-yayma (AKP/EDP)</p>	<p>EMEP ve SDP, YÖK'ün kaldırılması/ Üniversite Özerkliği istemiştir.</p> <p>*6 siyasi parti arasından 2 tanesi: AKP</p>
<p>YÖK'ün kaldırılması/ Üniversite Özerkliği (SODEP/EMEP/SDP)</p>	<p>ve EDP, her türlü araştırma hakkı/bilim- sanat-öğrenme-öğretme-yayma hakkı istemiştir.</p>
	<p>*6 siyasi parti arasından 3 tanesi: AKP, EMEP ve SDP, bilimsel araştırma özgürlüğü istemiştir.</p>

B. KURUMLAR

1. DESK (DEMOKRATİK SENDİKALAR KONFEDERASYONU) ¹⁸	SOMDER, 5 SENDİKA KONFEDERASYONU, 4 DERNEK, 2 MESLEK ÖRGÜTÜ, 6 VAKIF, 2 ÜNİVERSİTE, 1 PLATFORM OLMAK ÜZERE TOPLAM 20 KURUMU İNCELEMİŞTİR.
2. KESK (KAMU EMEKÇİLERİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU) ¹⁹	
3. HAK-İŞ ²⁰	
4. HAK-SEN (KAMU ÇALIŞANLARI HAK SENDİKALARI KONFEDERASYONU) ²¹	
5. MÜSİAD (MÜSTAKİL İŞADAMLARI DERNEĞİ) ²²	
6. TÜSİAD (TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ) ²³	
7. DİSK (DEVİRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU) ²⁴	
8. TESEV (TÜRKİYE EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER VAKFI) ²⁵	
9. TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI ²⁶	
10. SİYASAL SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ ²⁷	
11. YARSAV (YARGIÇLAR VE SAVCILAR BİRLİĞİ) ²⁸	
12. TİSAV (TÜRKİYE VE TÜRK DÜNYASI İKTİSADİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR VAKFI) ²⁹	
13. KAGİDER (TÜRKİYE KADIN GİRİŞİMCİLER DERNEĞİ) ³⁰	
14. TEPAV (TÜRKİYE EKONOMİ POLİTİKALARI ARAŞTIRMA VAKFI) ³¹	
15. TESAV (TOPLUMSAL EKONOMİK SİYASAL ARAŞTIRMALAR VAKFI) ³²	
16. TOBB (TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ) ³³	
17. ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ ³⁴	
18. TOROS ÜNİVERSİTESİ (Prof. Dr. AHMET ÖZER) ³⁵	
19. ANAYASA KADIN PLATFORMU ³⁶	
20. ÇAĞDAŞ YAŞAMI DESTEKLEME DERNEĞİ	

18 <http://anayasaizleme.com/yenianayasaonerileri/>19 <http://www.kesk.org.tr/node/826>

SENDİKA KONFEDERASYONLARI:

1.DESK (DEMOKRATİK SENDİKALAR KONFEDERASYONU)	İNCELENEN SENDİKA KONFEDERASYONLARI: DESK, KESK, HAKSEN ‘de Bilimsel araştırma özgürlüğüne dair bir madde yoktur. DİSK ve HAK-İŞ ise bilimsel özerklik/üniversite özerkliği için yeni yapılar önermiştir.
2. KESK (KAMU EMEKÇİLERİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU)	
3.HAK-İŞ	
4. HAK-SEN (KAMU ÇALIŞANLARI HAK SENDİKALARI KONFEDERASYONU)	
5. DİSK (DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU)	

- 20 http://www.hakis.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=376:yen-svl-ve-demokratk-br-anayasa-hayata-gecrlmeldr&catid=9:basn-acklamas&Itemid=21
- 21 <http://www.haksen.org.tr/yazi.php?no=675>
- 22 www.musiad.org.tr/img/arastirmalaryayin/pdf/aralike-bulten.pdf
- 23 <http://www.tusiad.org/bilgi-merkezi/basin-odasi/basin-bultenleri/tusiad--yeni-anayasanin-bes-temel-boyutunu-ele-alan-yuvarlak-masa-toplanti-dizisinin-sonuclarini-acikladi/>
- 24 <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=943>
- 25 [www.tesev.org.tr/Upload/.../12057Anayasaizleme\(1\)19_03_12.pdf](http://www.tesev.org.tr/Upload/.../12057Anayasaizleme(1)19_03_12.pdf)
- 26 <http://www.tihv.org.tr/index.php?TAEHV-TBMM-Anayasa-KomisyonusaEna-Bilgi-Verdi>
- 27 ssamer.com/UserFiles/614360BASIN%20NOTU.pdf
- 28 <http://www.yarsav.org.tr/index.php?p=274>
- 29 <http://www.tisav.org.tr/?pg=duyurular>
- 30 www.kagider.org/resim/27032012113952.pdf
- 31 <http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/2481>
- 32 <http://anayasaizleme.com/yenianayasaonerileri/>
- 33 <http://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.aspx?rid=1172&lst=MansetListesi>
- 34 <http://www.adu.edu.tr/tr/index.asp?job=news&i=25567>
- 35 http://www.mersinses.com/TOROS-UNVERSITESI/TOROS-UNIVERSITESI-REKTOR-YARDIMCISI-PROF.-DR.-AHMET-OZER_TURKIYE-10-YIL-SONRA-EN-SAYGIN-DEMOKRASILERDEN-OLACAK-702.htm
- 36 http://www.anayasa.org/index.php?option=com_content&view=article&id=66%3Aanayasa-kadin-platformunun-talepler&catid=51%3Akadn&Itemid=55&lang=tr
- 37 <http://www.cydd.org.tr/haberlerDetay.asp?id=208>

“Bilimsel araştırma özgürlüğü” sendika konfederasyonları tarafından, nasıl ele alınmıştır?

HAK-İŞ	HAK-İŞ, bilimsel özerkliği sağlamak için Yüksek Eğitim Kurumu’nun yeni bir yapı kazanmasını önerir. Bilimsel özerkliğin, Yüksek Eğitim Kurumu’nun belirleyici ilkeleriyle sağlanacağını öne sürer.
Yüksek Eğitim Kurumu Madde 72- Yüksek Eğitim Kurumu, yüksek eğitim ve öğrenimi koordine etmek, kurumların bilimsel özerkliğini güçlendirmek ve akreditasyon sistemini kurmak üzere oluşturulur.Yüksek Eğitim Kurumunun yapısı, görev ve işleyişine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir. Yüksek eğitim kurumları kamu tüzel kişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip olmak üzere kanunla belirlenen esaslara göre kurulur.	

DİSK (DEVİRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDARASYONU)	
d) Eğitim hakkı, bilim ve araştırma özgürlüğü Açıklandığı üzere, sosyal haklar, ikinci kuşak haklar içinde oldukça yayılcı ve kaplayıcı bir konuma sahiptir. Bununla birlikte, birçok anayasada ve uluslararası insan hakları metinlerinde, “kültürel” başlığı altında düzenlenen haklar yer almaktadır. Gerçi “kültürel hak” deyimi, insan hakları kuramında genel bir kullanıma sahip değildir, ancak pozitif hukukta sosyal haklara göre bazen belli belirsiz, çoğu zaman da açık bir biçimde ayrılmaktadır. Eğitim hakkı ve öğrenim özgürlüğü ile bilim ve araştırma özgürlüğü, bu çerçevede yer alır. Bilim ve araştırma özgürlüğü: Bilim özgürlüğü, bilimsel araştırma ve bilimi öğretme ve/veya yayma özgürlüğü olarak ifade edilir. Bu özgürlüklerin her ikisi de, anayasalardaki öteki özgürlüklerden farklı özelliklere sahip olmakla birlikte, düşünce özgürlüğü çerçevesinde ele alınabilir. Bu nedenle bunların düzenlenmesi, diğer hak ve özgürlüklerden farklı yaklaşımı gerekli kılmaktadır. 1982 Anayasası’nın 27. maddesinin 2. fıkrasında, bilim (ve sanatı) yayma özgürlüğünün Anayasa’nın 1. 2. ve 3. maddelerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılmayacağı belirtilmiştir.	*DİSK, Bilimsel Araştırma özgürlüğü hakkını “kültürel hak” içinde göstermektedir. DİSK; *Araştırma özgürlüğü aynı zamanda “bilimi öğretme ve yayma” özgürlüğüdür, demiştir.

<p>Bu sınırlama, Ceza Kanunu hükümlerine de yansımış, bu hükümlerde sözü edilen amacın suç sayılmasını sağlayan ifadeler kullanılmıştır. Bu yüzden birçok bilim adamı ve sanatçı, eserinde “devletin ve ülkenin bölünmezliği aleyhine propaganda yapma” suçunu işlediği gerekçesiyle ceza yaptırımına maruz bırakılmış, diğerleri de bu duruma düşme kaygısıyla bu özgürlükleri kullanma olanağındanyoksun kalmıştır. Kuşkusuz, faşizm, ırkçılık, ayrımcılık, savaş kışkırtıcılığı, insanlığa karşı suçlar ve suç işlemeye açıkça teşvik gibi hususlar anayasal koruma dışında kalır; fakat hukukî anlamda, bu gibi suçların bilimsel ve sanatsal eserlerle işlenmesi de kolay değildir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Türkiye’de bilim özgürlüğünün sınırlanmasının başka bir boyutu da, yüksek öğretimin düzenlenmesinde ortaya çıkmaktadır. Gerçekten üniversiteler, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile, bilim özgürlüğüne yabancı ağır bir ön ve son denetim altına sokulmuştur. Her şeyden önce üniversiteler, kadro ve organlarının oluşumu, çalışma düzeni ve malî kaynakları bakımından bir merkezi kuruluş olan YÖK tarafından yapılan denetimler sonucunda idari özerkliğini yitirmiş; bu olgu, üniversitelerde bilimsel bilginin araştırılması, üretilmesi, öğretilmesi ve yayılması özgürlüğünü ciddi bir biçimde sınırlamıştır. Bu nedenle, üyeleri Üniversitelerarası Kurul tarafından seçilen ve görevleri de sadece koordinasyondan ibaret olan bir yapı oluşturulmalıdır. Ekleyelim ki, yönetim görevlerinde seçimleri dışlayan, rektör ve dekanlara aşırı yetkiler tanıdığı halde, kurul şeklinde işleyiş ve karar alma mekanizmalarını ikinci plâna atan üniversitelerin içyapıları da özerklik ilkesine ters düşmektedir. • Etkin ve işlevsel bir sosyal devleti yaşama geçirmenin “olmazsa olmaz” araçları olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, “insan hakları” olarak onaylanan sözleşmelerin ve denetim organlarının kararlarının belirlediği asgari uluslararası çerçeveye uygun biçimde güvenceye bağlanmalıdır. Bu yükümlülük, “doğrudan” ve “öncelikle” uygulanmasını öngördüğü onaylanan sözleşmelere yasa üstü nitelik kazandıran Anayasadan kaynaklanmaktadır. 	<p>*Bilimsel araştırma yapan kişilerin araştırmalarının “suç” sayılmasına ve ceza yönetmeliklerine karşı çıkmıştır.</p> <p>*Önerileri içinde, YÖK’ün yerine üyeleri üniversitelerarası kurul tarafından seçilen, koordinasyonu sağlayan bir yapı oluşturulmalıdır, demiştir.</p>
----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

***Her iki sendika konfederasyonu da YÖK dışında bir yapı önermektedirler.**

DERNEKLER:

1.MÜSİAD (MÜSTAKİL İŞADAMLARI DERNEĞİ)	İNCELENEN DERNEKLER: TÜSİAD’DA bilimsel araştırma özgürlüğüne dair bir madde yoktur. MÜSİAD, KAGİDER, ÇYDD üniversite özerkliğini sağlamak için yükseköğretime eşgüdümü yapı önermiştir.
2. TÜSİAD (TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ)	
3.KAGİDER (TÜRKİYE KADIN GİRİŞİMCİLER DERNEĞİ)	
4.ÇAĞDAŞ YAŞAMI DESTEKLEME DERNEĞİ	

“Bilimsel araştırma özgürlüğü” DERNEKLER tarafından, nasıl ele alınmıştır?

MÜSİAD (MÜSTAKİL İŞADAMLARI DERNEĞİ)	MÜSİAD; Üniversitelerin özerk bir kurum, yükseköğretimde eşgüdüm şeklinde YÖK’ün dışında özerk bir teşkilat kurabileceğini söylemiştir.
3. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Genişletilmesi (4) Ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacıyla; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde, kamu tüzel kişiliğine ve özerkliğe sahip üniversiteler kanunla kurulur. Üniversiteler ile diğer yükseköğretim kurumları ve öğretim üyeleri serbestçe her türlü araştırma ve bilimsel faaliyetle bulunabilirler. Devlet yükseköğretimde eşgüdümü sağlamak amacıyla özerk bir teşkilat kurabilir.	

KAGİDER (TÜRKİYE KADIN GİRİŞİMCİLER DERNEĞİ)	KAGİDER, üniversite özerkliğinin denetimini hükümetin değil TBMM’nin yapmasını istemiştir.
<ul style="list-style-type: none"> • Yine devletin, hak ve özgürlüklerin etkili kullanılması bakımından sınırlayıcı yahut engelleyici değil kolaylaştırıcı olması anlayışı örtük olarak ifade edilmektedir. Bu yaklaşımı; anayasanın uygulanması, hak ve özgürlükler konusunda eğitim ve bilgi edinme haklarının güçleştirilmesi ve ilkokullardan başlayarak anayasa dersleri verilmesi isteklerinde görmek mümkündür. • KAGİDER üyelerinin beşte dördü BDDK, YÖK gibi özerk kuruluşların hükümetin değil TBMM’nin denetiminde olması gerektiğini savunmaktadır. 	

ÇAĞDAŞ YAŞAMI DESTEKLEME DERNEĞİ	ÇYDD;
<p>IV. Yasama – Yürütme – Yargı;</p> <p>d) Üniversiteler ve bilim özgürlüğü konuları; Üniversitelerin yönetimi ve seçim esasları çoğulculuk ve katılımcılık esasına göre demokratik usullere göre düzenlenmelidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bilim özgürlüğü, atamalarda liyakat esasları, akademik jürilerin oluşturulmasında uzmanlık ve objektifte esas alınmalı. - Rektör, dekan bölüm başkanı ve anabilim dalı başkanlarının seçimle belirlenmesi, Rektör atamalarında YÖK ya da yerine konulacak yeni bir kurumun ve Cumhurbaşkanının, dekan atamalarında YÖK’ün takdir hakkının kaldırılması. - Karar verici makam olarak tek adam yönetimi yerine her kademedeki akademik kurulların olacağı belirtilmeli, - Yüksek Öğretim Kurulunun (YÖK) kaldırılarak, yüksek öğretim alanında planlama, üst denetim ve kurumlar arasında eşgüdümü sağlayacak, yetkileri sınırlı yeni bir yapı oluşturulmalıdır. -Üniversiteler, özgürce bilim üreten, öğretim yapan bilimsel özgürlük çoğulculuk ve katılımcılık esasları içinde çalışan demokratik özerk kurumlar olarak düzenlenmelidir. 	<p>ÇYDD;</p> <p>Yasama-Yürütme-Yargı başlığı altında;</p> <p>*YÖK’ün kaldırılarak “eşgüdümlü” yeni bir yapı oluşturulmasını istemiştir.</p> <p>*Üniversitelerin, “demokratik özerk, çoğulculuk anlayışıyla bilim üreten kurumlar” olması gerektiğini söylemiştir.</p>

***MÜSİAD, KAGİDER, ÇYDD’nin YÖK’ün kaldırılmasını (MÜSİAD, ÇYDD; eşgüdümlü, KAGİDER; TBMM denetimli bir yapı) talep etmektedirler.**

VAKIFLAR:

1.TESEV (TÜRKİYE EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER VAKFI)	İNCELENEN VAKIFLAR: TESEV, SİYASAL SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ, TİSAV, TEPAV'da bilimsel araştırma özgürlüğüne dair bir madde yoktur. TESAV ve TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI , üniversitelerin özerkliği için eşgüdümlü bir yapı önermiştir.
2.TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI	
3.SİYASAL SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ	
4.TİSAV(TÜRKİYE VE TÜRK DÜNYASI İKTİSADİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR VAKFI)	
5.TEPAV (TÜRKİYE EKONOMİ POLİTİKALARI ARAŞTIRMA VAKFI)	
6.TESAV (TOPLUMSAL EKONOMİK SİYASAL ARAŞTIRMALAR VAKFI)	

“Bilimsel araştırma özgürlüğü” VAKIFLAR tarafından, nasıl ele alınmıştır?

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI	
<p>3) Anayasada Kişi Hak ve Özgürlükleri Hiçbir Şekilde Sınırlanmamalıdır.</p> <p>Örnek: “Düşünce ve İfade Özgürlüğü”</p> <p>1. Herkes düşünce, inanç ve kanaatlerini, söz, yazı, resim, sembol vb. elverişli tüm iletişim araçlarını kullanarak tek başına ya da toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.</p> <p>2. Bu özgürlük haber alıp vermeyi, tüm bilgi kaynaklarına ulaşma hakkını da kapsar.</p> <p>3. <i>Savaş propagandası, şiddet çağrısı, nefret söylemi ile ırkçılık içeren düşünceler bu özgürlük kapsamına giremez.</i></p>	<p>TİHV'in bilimsel araştırma özgürlüğü ile ilgili bir maddesi yoktur.</p> <p>Bilgi kaynaklarına ulaşma hakkını korumuştur.</p>

<p>TESAV (TOPLUMSAL EKONOMİK SİYASAL ARAŞTIRMALAR VAKFI)</p>	<p>TESAV'ın Üniversitelerin Bilimsel ve idari Özerkliği ve Yükseköğretim Eşgüdüm başlıkları altında;</p> <p>TESAV, Üniversitelerin bilimsel ve idari özerkliğini savunurken YÖK'ün kaldırılmasını değil, isminin "Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumu" olarak değiştirilerek; yetkilerinin "planlama ve üst denetim" le sınırlandırılması gerektiğini savunmuştur.</p> <p>*İncelenen vakıflar içinde TESAV bilimsel özerklik için eşgüdümlü bir yapı önermiştir.</p>
<p>II. NASIL BİR ANAYASA?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Anayasa değişiklikleri, • Temel hak ve özgürlükleri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve ek protokolleri doğrultusunda güçlendirmeli, • Demokratik rejimi, parlamenter sistemi güçlendirmeli, • Yargı bağımsızlığını güvenceye almalı, • Üniversitelerin bilimsel ve idari özerkliğini savunmalı, • Merkezi ve yerel yönetimlerin uyum içinde çalışmalarını sağlamalıdır <p>17. Üniversitelerin Bilimsel ve idari Özerkliği Üniversitelerin bilimsel özerklik yanında idari özerkliğe de sahip kurumlar olduğu belirtilmelidir.</p> <p>18. Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumu Anayasanın 131'inci maddesinde yer alan Yükseköğretim Kurumu (YÖK)'nun ismi "<i>Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumu</i>" olarak değiştirilmeli ve bu kurumun görevleri, "<i>Yükseköğretim alanında gerekli planlama ve üst denetimi yapmak ve yükseköğretim kurumları arasında eşgüdümü sağlamak</i>" la sınırlandırılmalıdır.</p>	

ÜNİVERSİTELER

<p>1.ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ</p>	<p>İNCELENEN ÜNİVERSİTELER</p> <p>Toros Üniversitesi'nde bilimsel araştırma özgürlüğüne dair bir madde yoktur.</p> <p>Adnan Menderes Üniversitesi, üniversitelerin özerkliği için eşgüdümlü bir yapı önermiştir.</p>
<p>2.TOROS ÜNİVERSİTESİ (Prof. Dr. AHMET ÖZER)</p>	

“Bilimsel araştırma özgürlüğü” ÜNİVERSİTELER tarafından, nasıl ele alınmıştır?

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ	Adnan Menderes Üniversitesi, yükseköğretimler arasında eşgüdümlü bir yapı olması gerektiğini savunmuştur.
Yeni Anayasa <ul style="list-style-type: none"> • Üniversitelerarası Kurul, yükseköğretim kurumları arasında eşgüdümü sağlayan bir organ olmalıdır. • Yükseköğretimde üniversiteler arasında planlama ve koordinasyondan sorumlu yeni bir yapılanmaya gidilmelidir. 	

***İncelenen üniversite, eşgüdümlü bir yapı önermektedir.**

MESLEK ÖRGÜTLERİ

1.YARSAV (YARGIÇLAR VE SAVCILAR BİRLİĞİ)	Meslek örgütlerinden YARSAV’ın taslak metninde, bilimsel araştırma özgürlüğü ile ilgili bir madde yoktur. TOBB, üniversitelerin özerkliği için eşgüdümlü bir yapı önermiştir.
2.TOBB (TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ)	

“Bilimsel araştırma özgürlüğü” ÜNİVERSİTELER tarafından, nasıl ele alınmıştır?

TOBB (TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ)	TOBB, yükseköğretimde gerekli eşgüdümü sağlayacak bir yapı önermiştir.
Yükseköğretim alanında gerekli planlama ve üst demetimi yapmak, yükseköğretim kurumları arasında eşgüdümü sağlamak üzere, yükseköğretim kurumları temsilcilerinden ve Bakanlar Kurulunca görevlendirilen yükseköğretim alanında bilgi ve tecrübe sahibi kişilerden oluşan Yükseköğretim Kurulu kanunla kurulur. Bu kurulda çoğunluk devletçe kurulan yükseköğretim kurumları temsilcilerinden oluşur. Kanun, Yükseköğretim Kurulunda görev yapacak devletçe kurulmuş yükseköğretim kurumları temsilcilerinin sayısının belirlenmesinde, bu kurumların gelişmişlik düzeylerini göz önünde tutar.	

***İncelenen meslek örgütü, eşgüdümlü bir yapı önermektedir.**

PLATFORM

1.ANAYASA KADIN PLATFORMU	Anayasa Kadın Platformu'nun taslak öneri metninde bilimsel araştırma özgürlüğüne dair bir madde yoktur.
---------------------------	---------------------------------------------------------------------------------------------------------

ÖZET

1.BİLİM ve ARAŞTIRMA/ARAŞTIRMACI ÖZGÜRLÜĞÜ İLE İLGİLİ OLARAK İNCELENEN ANAYASA TASLAKLARI³⁷

SOMDER, *bilim ve araştırma özgürlüğü* ile ilgili olarak TBMM'ye sunulan anayasa taslaklarının 35'ini incelemiştir.³⁸ Bu taslakları incelememizin amacı, bilim ve araştırma özgürlüğünün eğer varsa hangi maddelerde nasıl geçtiğini tespit etmektir. Araştırmamızda gözlemlediğimiz 35 taslak-tan sadece 4 tanesi bilim ve araştırma özgürlüğüne değinmiştir. Bunlardan bir tanesinde bilim ve araştırma özgürlüğünü sınırlandıran ifade vardır. Aşağıdaki metin internet sitemizde ayrıntılı olarak yayınlanacak olan araştırmamızın özeti niteliğindedir.³⁹

A) SİYASİ PARTİLER (15 siyasi partinin anayasa taslağı incelenmiştir.)

*Bu siyasi partiler arasından; **BDP, DSP, HAK-PAR, HAS PARTİ, HEPAR, KADEP, ÖDP, TKP, TÜRKİYE PARTİSİ, YEŞİLLER PARTİSİ** taslaklarında bilim ve araştırma özgürlüğüne değinmemiştir.

*15 Siyasi Parti arasından üniversite özerkliğini savunanlar; **EMEP, SDP, SODEP**'dir. *Bilimsel araştırma özgürlüğünü savunanlar; AKP, EMEP, SDP'dir.*

***EDP** ve **AKP**, *fikri eserlerin özgürce basılması-yayınlanması-dağıtılması* gerektiğini savunmuştur. **TKP**, *bilim ve bilimsel etkinliklerin toplumun çıkarları doğrultusunda hareket etmesi gerektiğini* savunmuştur.

***AKP**, araştırmacıya bilimsel araştırma özgürlüğü tanıırken, bu özgürlüğün kullanılması konusunda bazı sınırlayıcı maddeler koymuştur. Araş-

37 Hazırlayan Araştırma Komisyonu Araştırma Özgürlüğü Grubu'ndan Selda Tunç.

38 Seçtiğimiz parti, vakıf, meslek örgütü, üniversite, platform anayasa taslak öneri ile ilgili bilgiler ise (<http://anayasaizleme.com/yenianayasaonerileri>) TESEV'in sitesinden seçilerek alınmıştır

39 Bknz: www.sosyolojimezunlari.org

tırmanın sınırlanabileceği konulardan bazıları: “*Millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın, genel ahlâkın, başkalarının şöhret veya haklarının, özel veya aile hayatının korunması, devlet sırrı olarak usûlünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmamasıyla...*”

B) KURUMLAR (20 Kurumun anayasa taslağı incelenmiştir.)

***5 Sendika Konfederasyonu arasından; DESK, HAKSEN ve KESK**‘de bilim ve araştırma özgürlüğüne değinilmemiştir. **HAK-İŞ**, yükseköğretim kurumunun özerkliği için eşgüdüm önermiştir; **DİSK**, bilimsel araştırma yapan kişilerin özgürlüğünün güvence altına alınmasından ve **YÖK**’ün kaldırılarak başka özerk bir yapıdan bahseder.

* **DİSK**, araştırmacıya bilimsel araştırma özgürlüğü tanırken, bu özgürlüğün kullanılması konusunda bazı sınırlayıcı maddeler koymuştur. Araştırmanın sınırlanabileceği konulardan bazıları: “*Kuşkusuz, faşizm, ırkçılık, ayrımcılık, savaş kışkırtıcılığı, insanlığa karşı suçlar ve suç işlemeye açıkça teşvik gibi hususlar anayasal koruma dışında kalır; fakat hukukî anlamda, bu gibi suçların bilimsel ve sanatsal eserlerle işlenmesi de kolay değildir.*”

***4 dernek arasından; TÜSİAD**, bilim ve araştırma özgürlüğüne değinmemiştir. **MÜSİAD**, yükseköğretimde eşgüdüm; **KAGİDER**, üniversite özerkliği için TBMM denetimi; **ÇYDD**, yükseköğretimde eşgüdüm önermiştir.

***6 Vakıf arasından; TESEV, SİYASAL SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ, TİSAV, TEPAV**’ın taslaklarında bilim ve araştırma özgürlüğüne dair bir madde yoktur. **TİHV**, bilgi kaynaklarına ulaşma özgürlüğü; **TESAV**, üniversite özerkliği için eşgüdümlü bir yapı önermiştir.

***2 Üniversite arasından; Toros Üniversitesi**’nde bilim ve araştırma özgürlüğüne değinilmemiştir. **Adnan Menderes Üniversitesi**, yükseköğretim kurumları arasında eşgüdümlü bir yapı önermiştir.

***2 Meslek Örgütü arasından; YARSAV**’ın anayasa önerisinde, bilim ve araştırma özgürlüğü ile ilgili bir madde yoktur. **TOBB**, yükseköğretimde gerekli eşgüdümü sağlayacak bir yapı önermiştir.

***1 Kadın platformu** incelenmiştir. **Anayasa Kadın Platformu**’nun taslak öneri metninde bilim ve araştırma özgürlüğüne dair bir madde yoktur.

Pınar Selek: *“Akademi dışında yeni patikalar açabilirsek bu magmatik ahtapottan kurtulabiliriz.”*

Kendinizden biraz bahseder misiniz? Tutuklamaya konu teşkil eden çalışmanızdan biraz bahseder misiniz?

PINAR SELEK: On beş yıldır kendimden o kadar çok bahsetmek zorunda kaldım ki bu şimdi bana işkence gibi geliyor. Tutuklamaya konu teşkil eden çalışmam Kürt hareketinin örgüt sosyolojisi üzerineydi. Hareketin olduğu koşullar, beslendiği siyasal söylem, militanların katılımı, iç ilişkileri, kimlik oluşturma süreçlerine odaklanıyordu. 15 sene önce tabii. Yaklaşık kırk kişiyle sözlü tarih yaptım, tüm yazılı dokümanları inceledim. Ama daha bitirmeden hepsini elimden aldılar.

Araştırmacı olarak tutuklanma sürecini nasıl deneyimlediniz? Neler yaşadınız, neler hissettiniz? Bu süreçte kadın olmanın zorlukları sizce nelerdi? Büşra Ersanlı, “Türk olduğum ve kadın olduğum, üstelik bu kimliğimle Kürt sorununa yakın durduğum için tutuklandım” diyor özetle. Acaba siz, tutuklanma sebebinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu konuda neler söyleyebilirsiniz?

Gözüne alınır alınmaz bu çalışmanın o süreçte büyük bir rahat-

sızlık yarattığını hemen anladım. Kürt olmadığım halde bu yapıyı anlamaya çalışmamı kabul etmiyorlardı. Sanırım, bunun bir örnek olacağını düşünüyorlardı. Bir de şimdiki gibi tartışmalar yoktu o zamanlar. Ben yakalandıktan kısa bir zaman sonra Öcalan Türkiye’ye getirildi. Milliyetçiliğin, militarist rüzgârın, düşmanlık söyleminin çok güçlü olduğu böyle bir süreçte “bu meseleyi anlamaya çalışalım, tartışalım” demek tehlikeli sayıldı. Bu girişimin 26 yaşındaki genç bir sosyolog tarafından yapılmasına rağmen. Yani ben tanınmış ve çok çabuk bir etki alanı yaratacak bir sosyolog değildim. Ama işkence sırasında söylediklerinden anladığım kadarıyla, çok farklı çevrelerle ilişkim olduğunu, bu nedenle toplumsal bir tartışmayı başlatabileceğimi düşünüyorlardı. Tabii ailemin sol ve muhalif olması, bu alanda bir etki gücüne sahip olması da etkiliydi. Sık sık babamın ne kadar çok işkenceciyi mahkum ettirdiğini söylüyorlardı. Ama ilk başta tek bir şey istediler. Bu araştırmaya devam etmemem ve görüşüğüm insanların ismini vermem. Vermedim. Böylece işkence süreci başladı. Çalışmayı okudukça

işkenceyi de ağırlaştırdılar. Sonra tutuklandım. Bir ay sonra da televizyondan Mısır Çarşısı bombacısı olduğumu öğrendim. Ağır günlerdi... Dayanışma sayesinde kalktım bu ağırlığın altından.

“Bilim ve araştırma özgürlüğü” alanında yaşanan sorunlar sonrasında oluşan örgütlülük sürecini nasıl yorumluyorsunuz? Sizce daha fazla neler yapılabilir/ yapılabilirdi?

Ben 15 yıldır güçlü bir dayanışmayla çevrelendim. Ama bu dayanışmayı ilk başlatanlar, birkaç istisna dışında meslektaşlarım, araştırmacılar değildi. Sırtımı dayayacağım bir örgütüm yoktu. Sadece benimle değil, İsmail Beşikçi ya da kovuşturmaya uğrayan diğer araştırmacılar da bir meslek dayanışma örgütü tarafından desteklenmediler. Benim şansım sokakta değiştiğim, daha önceki çalışmalarımı tanık olan insanların ilk günden itibaren hep yanımda olmalarıydı. Ve bu insanların alışıldık profiline dışında olup medyanın ilgisini çekmeleriydi. Translar, sokak insanları, eşcinseller, kadınlar, seks işçileri... Araştırmacıların dayanışması medyanın ilgisinden sonra geldi. Ama üniversitemin desteğini söylemeden geçmeyeyim. Sevgili Meral Özbek'in öncülüğünde Mimar Sinan Sosyoloji bölümü hep yanımda durdu. Hocalarım mahkemeye benimle ilgili, araştırmacığım, çalışmalarım ile ilgili ayrı ayrı tanık-

lık verdiler. Ali Akay, Esin Küntay, Ayşe Durakbaşa... Bu bana çok güç verdi. Ama tabii tüm bunlar bir örgütlülüğe, araştırma özgürlüğü mücadelesine dönüşmedi. Bu mücadeleyi, bir meslek dayanışma örgütünden çok medya aracılığıyla, yakın çevremle birlikte yürüttük. İyi de yürüttük ama ben hep mesleki bir oluşuma ihtiyaç duydum. Bugün de duyuyorum. Fransa'ya geldiğimde “Sınır Tanımayan Araştırmacılar” ile tanıştığım, onlara üniversite yıllarında bu yapıyı Türkiye’de yaratmak hayali içinde olduğumuzu anlattım. Ama beceremedik. Son yıllarda bu konuda adımlar atılıyor. Sosyoloji Mezunları Derneği, GIT gibi oluşumlar umut veriyor bana. Umarım bunlar, Türkiye’de araştırma özgürlüğü ve araştırmacıların sorunlarını çözmek için mücadele edecek uzun vadeli yapılara dönüşürler.

Anayasa taslaklarını incelediğimizde “bilim ve araştırma özgürlüğü”ne yeterince önem verilmediğini gözlemledik. Bazı taslaklarda “Bilim ve Araştırma Özgürlüğü” çeşitli ifadelerle “sınırlandırılıyordu”. Örneğin AKP’de, “millî güvenliğin, kamu düzeninin korunması, devlet sırrı olarak usûlünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması” gibi ifadeler yer alırken; DİSK’te ise, insani ve demokratik kriterler bağlamında düşünülerek, “faşizm, ırkçılık, ayrımcılık, savaş kışkırtıcılığı, in-

sanlığa karşı suçlar” gibi ifadelerin yer aldığını gözlemledik. Sizce anayasada “araştırma özgürlüğü” sınırlandırılmalı mı yoksa sınırlandırılmamalı mı? Neden?

Anayasada veya diğer resmi belgelerde bilim ve araştırma özgürlüğü “güvenlik” söylemiyle kısıtlanıyor. Bu söylem, muğlaklığıyla bilimsel alanı bir mayın tarlasına dönüştürüyor. Bu biçimde her türlü sınırı, mayını, engeli ortadan kaldırmalıyız. Ama “araştırma özgürlüğü” insan hakları etiğiyle çelişmemeli. Araştırma sürecinin aynı zamanda bir iktidar süreci yaratabileceğini, şiddet üretebileceğini düşünerek, konu alınan grupların, kişilerin iradesini yok sayan yöntemler kabul edilmemeli. Bunlar araştırmanın bilimselliğini ortadan kaldırmakla kalmıyor, pek çok insan tarafından bir şiddet olarak yaşıyor. Buna izin vermeme liyiz hem akademik kurullarda hem de kanunlarda “araştırılanın hakları” güvenceye alınmalıdır. Bu özgürlüğe sınır koymak değildir bence. Özgürlük adı altında şiddet üretmeyi engellemektir sadece.

Dünyadaki ve Türkiye’deki bilimin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Dünyada ve Türkiye’de bilimin özgürlükler bağlamında en temel sorunu sadece ceza ve kovuşturma engelleri değil maalesef. Bilim ve iktidar ilişkisi bence çağımızda yeni mekânizmalar kazanmış durumda. Araştırmacıların

karşısında sadece devlet yok, para var, para dünyası var. Üniversiteler, araştırma enstitüleri, yayın dünyası globalleşmeyle birlikte magmatik tahakküm sisteminin dişlileri oldular. Burada hangi konuyu, nasıl anlamaya çalışacağın bile para dünyasının ihtiyaçları tarafından belirleniyor. Fransa’da, Almanya’da araştırmacılar belki devletle, polisle değil ama kapatılan kapılarla, işsizlikle, marjinalleşmeyle mücadele etmek zorunda kalıyorlar. Özelleşen, şirketlerle bütünleşen, buna göre söylem ve kadro üreten üniversitelerde öğrencilerin, araştırmacıların, öğretim üyelerinin örgütlenmesi, yeni sorular sorması, bilimsel bir sorgulama-araştırma alanları yaratması çok daha zor. Olanlar da vitrin işlevi görüyor, bu nedenle bilgi yığını arasında kayboluyorlar genellikle. Katı yapılar eriyor ama yeni magmatik dünyada, uçuşan tüketim nesneleri arasında, bilim imkânsızlaşıyor. Ama umutsuz değilim. Dünyada, özellikle Türkiye’de, bu koşullarda bilimsel patikayı kazmayı sürdüren, çıtayı yükselten, araştırma merakını, anlama merakını yeniden üreten, akademik sınırları aşmaya çalışan çok fazla insan var. Bir de akademi dışında yeni patikalar açabilirsek, arayışlarımızı, çalışmalarımızı dayanışmayla güçlendirebilirsek, bu magmatik ahtapottan kurtulabiliriz.

Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu:
“Önce ifade özgürlüğünü sağlamamız
lazım, kazanmamız lazım. Sonra
akademinin özgürlüğünü konuşabiliriz.”

Şimdi altı tane sorum var. Biraz uzun olabilir. Bunların dışında eklemek istediğiniz bir şeyler varsa da bunları da paylaşabilirsiniz. Biz ilk önce biraz kendinizden bahsetmenizi rica edeceğiz ve ondan sonra yaşadığınız sorunları aktarabilirsiniz sevinirim.

PROF. DR. ONUR HAMZAOĞLU: Uzun bir süreç. Ama kısaltmamı mı isterseniz. Tıp fakültesi mezunuyum. Tıp doktoruyum. Hem liseyi hem üniversiteyi Türk Silahlı Kuvvetleri’nde okudum askeri öğrenci olarak. Dolayısıyla hekimliği seçmemde bir anlamda zaruret. Harp okuluna gitmemek adına. Ancak mezun olduktan sonra, uzmanlık alanı olarak hekimliğin oldukça dışında, en azından uygulaması itibariyle dışında olan, sosyal bilimlerle temasımın daha yoğun olduğunu bildiğim halk sağlığında uzmanlığı seçtim. Ve ardından da sıhhatte yöntem bilimi diye ifade edebileceğimiz epidemiyoloji ana uzmanlığı da yaptım. İki uzmanlıktan sonra 96 yılında akademik olarak doçentlik sınavını aldım ve 98’de de Türk Silahlı

Kuvvetleri’nden emekli edildim. Ondan sonra kısa bir süre dönemin rektörünün daveti ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi’nde görev yaptım. Daha sonra da davet etmiş olmalarına rağmen sonra vazgeçtikleri için mahkemeye verdiğim Kocaeli Üniversitesi’ne dönme hakkı kazandım 2 yıl sonra. Ve 2001 yılında Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde Halk Sağlığı Anabilim Dalı’nda göreve başladım. O tarihten bu tarihe kadar da orada hem anabilim dalı öğretim üyesi ve anabilim dalı başkanı olarak görev yapıyorum. Bunun dışında 1988 yılından beri Türk Tabipleri Birliği’nde üye olmadan da uzun süre -üye olmam yasak olduğu için- çalıştım. 99 yılından beri de Türk Tabipleri Birliği tarafından yayınlanmakta olan *Toplum ve Hekim Dergisi*’nin editörlüğünü yürütüyorum. Yılda 6 sayı olarak çıkan ve TÜBİTAK sosyal bilimler endeksinde de tanınmakta olan bir dergimiz var. Hekim alanına, ayakları her ikisi belki sosyal alanlarda olan, bir hekim kimliğini taşıyorum diyebiliriz.

Peki. Anladığım kadarıyla

Kocaeli Üniversitesi'ndeki araştırmanızdan önce de Van'da bazı sorunlar yaşadınız?

Van'da sorun yaşamadım. Şöyle oldu. Ben GATA'dan daha doğrusu TSK'dan, atılma sürecinden sonra Kocaeli Üniversitesi'ne davet edildim. Fakat Kocaeli Üniversitesi kadro ilan edip benim başvurumu kabul ettikten kısa bir süre sonra fiili durumdan, o dönem ki 28 Şubat hareketinin fiili durumundan etkilenerek beni kabul edemeyeceğini, başvurumun kabul edilemeyeceğini ifade ettiler. Ben bunun üzerine idari mahkemeye başvurdum. Mahkemeyi kazandım. Mahkeme kararını uygulamadılar. Danıştay süreci oldu. Temyiz etti. Orada da davayı kazandım. Onun üzerine atamak zorunda kaldılar 2001 yılında. Başvurum Kocaeli Üniversitesi'ne 99. O arada Yüzüncü Yıl rektörümüzün çağrısı üzerine mahkeme sonuçlanana kadar şerh ile öyle bir durum olmuştu. Esasında ben Kocaeli'ne 99 yılında başlayacaktım, ancak o dönemki yönetim davet etmesine rağmen kabul etmedi.

Askeri kökenli olduğunuz için?

Hayır, TSK'dan atılmış olduğum için. Tabii biliyorsunuz o dönemde herkes mağduriyeti dinci gerici üzerine ifade ediyor. Halbuki o zaman ben komünist ve Kürt dostu ya da PKK'li yaftaları ile emekli edildim. Sağlık bakanımızda muayenehane hekimliği yaptığı dönemi 28 Şubat nedeni ile işten

atılırsa diye yaptığını hep açıklıyor. Böyle bir mağduriyet ifade ediyor. Ben hem 28 Şubat mağduru hem AKP mağduruyum esasen.

Peki son yaşadığınız süreci, çok anlatmışsınızdır çeşitli yerlerde; ama bir de bizimle paylaşabilirseniz.

Tabii. Şöyle: Kocaeli'ndeki daveti kabul etmemin bir nedeni Kocaeli'nin işçi kenti olması. Ve özellikle halk sağlığı üzerinden hem işçi sağlığı hem sanayinin doğaya ve insana yaptığı tahribatı ortaya koymak ve bunun esasında deşifre edebilme olanaklarına sahip olacağınız bir çalışma alanı olacağı için heyecanlanmıştım ve kabul etmiştim. Tabii bunlar olanaklar ve ekip meselesi. Sonuçta ister istemez düşündüklerinizi yaşama geçirmek için bazı teknolojik araçlara da gereksinimiz oluyor, kadrolar gibi. Fabrikaların içine girmek eğitim için kolay olmakla beraber araştırma için zor. Hatta olanaksızdı. O bakımdan onu bir kenara bıraktık. Yani doğrudan doğruya sanayi alanındaki işçilerin sağlıkları ile ilgilenmek konusunu ilimizde örgütlü sendikalarındaki dönüşümler nedeniyle katkı sunmadıkları için olamadı. En azından şubelerle genel merkezlerin farklı olduğunu söyleyeyim. Şubelerin tutumu ile o ilişkiye hiç giremedik...

Sendikanın şubeleri mi?

Tabii. Örneğin DİSK'in genel merkezi ile Lastik-iş'in Kocaeli şubesi, Gebze şubesi çok farklı. Hele

ki İzmit şubeleri tamamen farklı. Dolayısıyla bizi görünce öcü görmüş gibi oluyorlar. İşçiliğin ne demek olduğunu, tanımını bile bilmeyen bir yapı var orada.

Sizin hangi kimliğiniz, siyasal kimliğinizden dolayı mı, anladım.

Sosyal alanda tamamen merkez dışında insanlar. Böyle bir boyut. Dolayısıyla çevreyle ilgilenmek bir gereklilik oldu, sanayinin neler yaptığını ve ne pahasına yaptığını gösterebilmek adına. İlk çalışmalarımız esasında herhangi bir ampirik veriye dayanmadan doğrudan doğruya kentteki birinci sınıf gayri sıhhi müesseselerin kullandığı hammaddeleri, teknolojileri ve ürettikleri mamüllerin neler olduğunu öğrenelim, bunun üzerine kuramsal faaliyet yürütelim istemiştik. Resmî yazı ile Kocaeli Sanayi Odası'na başvurduk; fakat sanayi odasından sözlü olarak bize bu verilerin ticari sır olduğu veremeyecekleri söylendi. Ve öyle ki biz o dönemde Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin hâlâ bu tür üretim alanları ile ilgili bilgilere sahip olmadığını öğrendik. Bunun ne için önemi var. İtfaiye müdürlüğü bu tür olağan dışı durumlarda yangın olabilir, bir başka durum olabilir, patlama olabilir, bir göçük olabilir... oraya müdahale etmesi için hem ekipman anlamında hem kullanacağı malzeme anlamında bilerek gitmesi lazım. Bunun için de böyle bir olanak olmadığını öğrenmiş olduk. Bunun üzerine biz 2002

yılında arkadaşlarımla önerileriyle anabilim dalımızda Kocaeli'deki Sanayi Tehlikeleri diye bir çalışma yürüttük. Şöyle yaptık: Dönemin çevre il müdürlüğünün birinci sınıf gayri sıhhi müesseselerde son 5 yılda yapmış olduğu denetim sonuçlarını incelediğimizde durum oldukça vahim olduğunu ve yapılan denetimlerin hemen hemen tümünde olumsuzluklara tanık olduklarını görmüş olduk. Bu durum bize esasında kentte öngörmüş olduğumuz sürecin doğrudan doğruya kaynaklarının varlığı konusunda kanıt sunmuş oldu. Daha sonra Dilovası diye bir mekân –ki bu mekân köy, belde... günümüzde ilçe haline kadar büyüdü– hem coğrafik yapı hem sanayi kuruluşlarının varlığı ve bulunan sektörlerin özelliği nedeniyle dikkat çekicidir. Kentin bütünü esasında bir sanayi havzası olmakla beraber burada kapalı bir mekân var. Yani orada yaşayanlarla her ne kadar fabrikalarda çalışanlar hemen hemen hepsi dışarıdan gelip gidiyor olsalar bile en azından sanayinin çıktıkları yer itibariyle insana etkilerini görebilmek için kapalı bir ortam. Bu nedenle biz Dilovası'nda sanayinin yaratmış olduğu tehlikelerin insanlar üzerinden sonuçlarını izleyebiliriz diye düşündüğümüz için dönemin belediye başkanından rica ederek –2004 yılında oluyor bu, Eylül ayında– ölüm nedenleri araştırması yapmak istedik. Ve 2004 yılı itibariyle ilk ölüm kayıt-

larını belediye Dilovası'nda 1995 yılında tutmaya başlamış 1 Ocak'ı itibariyle. 1995-2004 Eylül'üne kadar ölen bütün ölüm kayıtlarını aldık belediyeden. Ve ilginç bir sonuçla karşılaştık. Dilovası'nda bu süre içinde 100 ölümden yaklaşık 33'ünün kanser nedeni ile öldüğünü tespit ettik. Ve bu niye önemlidir. Aynı tarihlerde devlet planlama teşkilatı, şimdi ki adı TÜİK onun, verilerine göre Türkiye'deki 100 ölümden 12,9'u, Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre ise 100 ölümden 12,5'i. Yani her ikisi de 13'ün altında ölümlerin kanser nedeni olduğu biliniyordu. Dolayısıyla bu bulguları biz, Kasım 2004 yılında hem fakültemiz dekanlığına hem rektörlüğe hem valiliğe resmi yazı olarak bildirdik. Dilovası'nda Türkiye'den ve dünyadan farklı bir şekilde kanserden ölüm oranı yüksekti. Bu başlangıç bizi aynı zamanda burada daha analitik boyutta en azından daha güvenilir bir çalışmanın yapılmasını da dayatmış oldu, en azından ona ışık tuttu. Biz bunun üzerine 2005 yılının hemen başında Ocak ayında yine kamusal kaynaklarla bu sefer 2004 yılında ölenlerin ölüm nedenlerini saptamak için bir çalışma yaptık. Onu da şöyle yaptık.

Bir yıllık?

Evet. 2004 yılındaki kayıpları 4 kamu kurumunun 8 ayı kaydını inceleyip hepsinde ortak olan ölümleri ortaya çıkardık. Bunların

adreslerine ulaştık. Her eve tek tek ziyaret edip bu kişilerin ölüm nedenlerini sorduk birinci derece yakınlarına. Ve kanserden öldüğünü ifade edenlerden hastane raporlarını, patoloji raporlarını talep ettik. Onları da gördük ve izledik. Onun dışında Dünya Sağlık Örgütü'nün otopsi raporlarını da kullandık. Ayrıca kişilerin kente geliş tarihlerini, doğum yerlerini, yaptıkları işi, çalışma koşulları gibi pek çok sosyo demografik özelliklerini de öğrendik. Evlerinde nasıl ısıtıyorlar, nerede yaşamışlar o zamana kadar gibi. Ve bu sonuçlara göre de çalışmamızın şöyle bir sonucu çıktı. Dilovası'nda 100 ölümden 32,3'ü kanser nedeni. Bir önceki veriye çok benzer bir sonuç. Ama şöyle bir ileri analizlerle iki sonuca daha ulaştık. 10 yıl ve daha uzun süre Dilovası'nda yaşayanlarda kanserden ölme riski, daha kısa süre yaşayanlara göre 4,4 kat daha fazla. Ve bu durumun kişilerin sigara içme durumuyla ya da yaşlılıkla ilişkisi olmadığını da kanıtladık. Dolayısıyla Dilovası'nda uzun süre yaşıyorsanız kanserden ölme riskiniz daha kısa yaşayanlara göre daha fazla. Bu verileri biz elde ettikten sonra akademik ortamlarda kendi kongrelerimizde paylaştık. O dönemde idari olarak da paylaştık ve 2005'teki bu verilerin ışığında, biliyorsunuz 2005'in sonuna doğru özellikle sonbahar döneminde kamuoyu oluştu Kocaeli'nde ve yoğun baskılar nedeniyle dönemin

anamuhalefet ve hükümet partisi milletvekilleri kardeşlik havası içinde Dilovası araştırma komisyonu açılması için TBMM'ye bir talepte bulundular ve kabul edildi. Ancak bu, başlangıçta özellikle hükümet partisi milletvekilleri için, burada bir şey yok ama bakıp göreceğiz meselesiydi.

Komisyon, Nisan 2006 yılında kuruldu. Bölgedeki üniversitelerden, bölgedeki kamu kuruluşlarından, bölgelerdeki TÜBİTAK gibi araştırma kuruluşlarından onun dışında sağlık bakanlığı, çevre bakanlığı çalışma kanunundan konu ilgilileri meclis araştırma komisyonuna bilgi ve raporlarını sundular. Burada üretim yapan patronlar da bilgilerini sundular. Bizi de çağırdılar. Ben de anabilim dalı adına gittim ve o zamana kadar yapmış olduğumuz iki çalışmanın sonuçlarını kendilerine sundum. Komisyon raporunu Kasım 2006 yılında bitirdi ve meclis başkanlığına sundu. Ve 2007'nin Şubat ayında da bu rapor meclis genel kurulunda görüşüldü. Rapor 29 sorun ve 29 çözüm önerisini içeriyordu genel olarak. Buna göre bölgede kapasitenin artışının durdurulması gibi yeni fabrikaların kurulmasının dışında var olan fabrikaların kapasitelerini arttırmaması anlamına taşıyordu. Onun dışında o zamana kadar yapılmamış olan arıtma tesislerinin yapılması konusunda talepleri vardı bu komisyonun. Çünkü

şöyle bir şeyi var. Bir organize sanayi bölgesi ilan edilmeden önce yerleşim yeri hazırlanıyor ve orada özel alanlar üretim yapılacaksa eğer onlara yönelik arıtma tesislerinin inşası gerekiyor ve sonra orada fabrikalar kuruluyor. Dilovası Organize Sanayi Bölgesi 2002 Mayıs ayında ilan edildiğinde yüzün üzerinde birinci sınıf gayri sıhhi müessese vardı. Yasayla hiç uyumlu değildi. Yine yasal düzenlemelere göre içinden akarsu geçmemesi lazım. Tam ortasından Dil Deresi geçiyor. İçinde sit alanı bulunmaması lazım. Bildiğimiz Sinan'ın İpekyolu Köprüsü var tam orta yerinde. Yerleşim alanlarına belirli mesafelerde olması gerekiyor. Maalesef ilan edildiğinde bile iki mahallenin iki tane sokağı buranın içinde imiş falan. Dolayısıyla esasında yasa koyucu koyduğu yasayı tanımayarak bir organize sanayi bölgesi ilan etmiş durumda. Bu sanayicide özerklik boyutuyla da bir fütursuzluk gelişmiş tabii ki. Ve düşünün Türkiye'nin hiçbir yerinde yok, dünyada da hemen hemen yok. İki tane hurda demirden demir çelik üreten fabrika yaklaşık 200-250 metre mesafede üretim yapıyor. Türkiye'nin Dilovası tek kimya gümrük özel ihtisas gümrüğüne sahip. Dolayısıyla Türkiye'ye giriş çıkış yapan kimyasalların deniz yoluyla olanların %100'ü hatta. Toplam kimyasalların %95-99'u Dilovası'ndan girip çıkıyor Türkiye'ye.

Bunun dışında ithal kömürlerin giriş yaptığı bir alan. İçinden otoyol geçiyor, içinden D100 karayolu geçiyor gibi bir alandan bahsediyoruz esasında Dilovası dediğimiz zaman. Bu verilerden sonra meclisteki görüşmeler de bittikten sonra Şubat 2007'de raporun verdiği işlerden bir tanesi şuydu: İlgili bakanlıklara konuyla ilgili çalışmalar yapmasını ve sorun tanımlamasını istemiştik. Sağlık bakanlığı kanserle savaş daire başkanlığı şimdi Hacettepe Üniversitesi rektörüdür kendisi. Sn. Murat Tuncer, beni kanserle savaş daire başkanlığında danışma heyeti ile bir toplantıya davet etti. Ve biz o toplantıya gittik, Mart 2007'de bu toplantı gerçekleşti. Sağlık Bakanlığı ve Kocaeli Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı'nın birlikte araştırma yapmasına karar verdik. 2007'de Sağlık Bakanlığı'nın il müdürlüğünün olanaklarını da kullanarak Dilovası'nda bütün haneleri dolaşarak 2000 ile 2007 yılının Ekim ayına kadar bütün ölümleri saptamaya çalıştık. Ve bu ölümlerin nedenini incelemeye çalıştık. Bu çalışma bittiğinde gördük ki 2000-2006 arası ölümlerin %31'e yakını kanser nedeni. Bu da esasında hep birbirine benzer verilere çıkıyordu. Bu bilgileri Ağustos 2008 yılında hem il yönetimine hem de kanser savaş daire başkanlığına, sağlık bakanlığına iletilmiş oldu. Ama buna rağmen örneğin biraz önce bahsettiğim fabrikalar kapasitelerini 5 katı

üzerinde arttırdılar. Yeni üretim alanları kuruldu. Ve bu süreçle ilgili en azından öngörülen herhangi bir şey gerçekleştirilmedi. Ve bu kadar görünür bir sorunu atlamamak için bu sefer insanların daha duyarlı olduğunu düşündüğümüz insanlardaki etkilerine bakmak istedik. Ve oradan hareketle şöyle yapalım dedik. Bir Kocaeli sanayinin en yoğun olduğu yerleşim yeri Dilovası. Hemen hemen hiç birinci sınıf gayri sıhhi müessese olmadığı ilçe en kuzeyde Kandıra. İkisinin hava kirliliği durumunu karşılaştıralım bir. İki, buralarda gebeleri izleyelim. Hem doğum yaptıkları gebelerin sütünden hem de daha hayata geldikleri ilk kakaları ile bebeklerin vücutlarında ağır metal var mı yok mu. Havadaki ile bir benzerliği var mı yok mu inceleyelim istedik ve 2008 Ağustos ayında bu proje yürütücüsü olarak ben projeyi hazırladım. Çocuk hastalıkları anabilim dalı, genetik hastalıkları anabilim dalı iki araştırmacı arkadaşım ile beraber projeyi üniversiteye sunduk. Üniversite 6 ay kadar sonra Şubat 2009 yılında bu projenin bütün maliyetini karşılayacağını, projeyi kabul ettiğini söyledi. Bu proje hem üniversitenin bilimsel kurulundan, araştırma kurulundan hem de araştırma etik kurulundan geçerek kabul edilmiş oldu. Ve Mayıs 2009'dan itibaren verileri toplama başladık. Şöyleydi: Hava ile ilgili olarak verilen TÜBİTAK Marmara

Araştırma Merkezi Çevre Enstitüsü laboratuvarınca toplanması üzerinden yani bir hizmet alımına gittik. Biz Kandıra'da ve Dilovası'nda numune alınacak noktalarını belirledik. Her ayın bir günü 24 saat süre ile her iki noktadan aynı zamanlı hava örnekleri aldılar. Örneklerde ne kadar toz olduğuna baktılar ve o tozum içindeki ağır metalleri incelediler. Her ay bu raporlar bize geliyordu. Ardından eş zamanlı olarak biz gebeleri incelerken doğum yaptıkça gebeler, aldığımız ilk sütleri ilk örnekleriyle bebeklerin ilk kaka örneklerini bu sefer yine TÜBİTAK'ın Bursa'daki bu alanda uzman olan laboratuvarına gönderdik. Orada da 8 ağır metalin demir, bakır, çinko gibi eser elementlerde dahil olmak üzere alüminyum, arsenik, civa, kadmiyum olmak üzere sekiz ağır metalin incelenmesini istedik. Ve o raporlar bize peyder pey gelmeye başladı.

Bu raporlarda çalışmamız sürerken Ekim-Kasım 2010 tarihinde Kocaeli'nde 4. demir çelik fabrikasının yapılacağı haberleri kamuoyunda duyulmaya başladı. Ve ne yerel yönetimler ne il yönetimi kamuoyunu bununla ilgili yeterince bilgilendirilmedi hatta hiç bilgilendirmedi ve çok ciddi bir kaygı yükselmeye başladı kentte. Çünkü kentte ikisi Dilovası'nda biri Gebze içinde olmak üzere 3 tane hurda demir çelikten, dolayısıyla en riskli alandır sanayi alanında, üretim yapan de-

mir çelik fabrikası varken bu sefer kentin doğusuna bir yeni demir-çelik fabrikası kurulacağı haberi yayıldı. Yapılan çalışmalar gösterdi ki bu demir-çelik fabrikası bir Güney Kore şirketi ve Türkiye'de Güney Kore'li bir araba fabrikasının distribütörlüğünü yapan ailenin, yani holdingin ortaklığı ile Türkiye'ye kurulacak. Hindistan'dan da kovulmuş bu şirket, yatırım yapmadan. Hindistan'da yerleşim alanındaki insanlar herhangi bir girişimde bulunmadan bu şirketi kovmuşlar. Çevre Mühendisleri Odası'nın bize vermiş olduğu bilgiye göre ve kamuoyuyla paylaştığı bilgi buydu. İşte böyle bir dönemde kamuoyu böyle kaygılıyken daha önce de Dilovası çalışmalarımızda bizi izlemekte olan ve kamuoyuna bizim bilgilerimizi aktaran bir gazeteci arkadaşımız konuyla ilgili röportaj yapmak istedi. Röportaj tarihimiz 5 Ocak 2011. Şöyleydi soru: bu yeni fabrikanın ne gibi riskleri var. Evet diğerlerinden farklı bir riski yok. Peki sanayi bu kadar arttıkça ne olur. Pek çok şey olabilir. Bir de projemizi biliyordu. Ben de kendisinin sorusu üzerine projemizin o güne kadar elde etmiş olduğu bilimsel ve de değişmeyecek olan bilgilerini kendisi ile paylaştım. O zamana kadar yapılmış hava ölçümlerine göre hem Dilovası hem de Kandıra'nın Dünya Sağlık Örgütü'nün standartları üzerinde kirlilik taşıdığını ama Dilovası'nın Kandıra'ya göre

çok daha fazla kirliliğe sahip olduğunu, bu havadaki tozların içinde sanayiden kaynaklandığı su götürmeyen ağır metallere rastlandığını ve bunlarında yine olması gereken ölçümlerin üzerinde olduğunu, bunun yanı sıra gelgelelim anne sütünde, bebeklerin ilk kakalarında da havada saptamış olduğumuz ağır metallerin yine müsaade edilen üzerinde miktarda rastlandığını paylaştım. Bu ertesi günkü gazetelerinde yayınlandı. Sonra bu ulusal basına taşındı. Birden herkes ilgilenmeye başladı. Sağlık bakanlığı yetkililerinden çevre bakanlığı yetkililerine kadar, il yönetiminden rektörlüğe kadar herkes. Ve hiç alışık olmadığımız bir şekilde bu bilgileri bize verin. Nesini vereceğim. Raporları verin. Hangi raporları. Laboratuar raporlarını. Düşünün bir araştırma projesi yönetiyorsunuz ve sizden ölçümlerinizin tek tek rapor edilmesini istiyorlar. Hayatta karşılaşılmış bir durum değil. Sonuçlarını paylaşıyorsunuz. Siz de bu sonuçları böyle bir şey yoktur diye ifade etmeye çalışıyorlar. Yani ilk başta şöyle bir şeyle karşılaştık. Elinde veri yok yalan söylüyor. İki, bu bulgular tamamlanmamış bir projenin bulguları, değişebilir. Üç, bu araştırma projesi bitmeden açıklama yapılamaz gibi değişik evreleri tanımlayan aşamalardan geçtik. Ve o dönemde o zamana kadar bu konularla hiçbir ilgi alaka göstermeyen, bu konulara çalıştığımızı bildiği halde, açıklama-

larımızı bildiği halde hiçbir yakın temasımız olmadığı yerel yönetimler birden böyle bir bulgu olmadığını ve benim şarlatanlık yaptığımı kamuoyuna birkaç defa paylaştılar. Üniversite rektörlüğü bu süreçte sessizlikle başlangıçta destekledi. Sonra değişik toplantılarda belediye başkanını davet ederek üniversiteye örneğin hemen o olayın akabindeki ertesi ay bilim ödülleri verdirdiler, rektörümüz o büyükşehir belediye başkanına. Bunları yaşadık. Ve hakaret ettiği için büyükşehir belediye başkanı hakkında savcılığa suç duyurusunda bulundum. Savcı bu suç duyurusunu kabul ederek bir kamu davası açtı kendisi hakkında. Çünkü işlemiş olduğu fiili, görevinin gerektirdiği bir fiili olmadığına karar verdi, parti çalışmalarında ve benzeri faaliyetler sırasında gündeme getirdiği işler olarak. Ve savcının düzenlemiş olduğu dosyayı da mahkeme kabul etti ve dava açıldı. Bu duyulur duyulmaz, kendilerinin bu konuda ifade vermesinden hemen sonra, Dilovası Belediye Başkanı ile birlikte Kocaeli Belediye Başkanı bu sefer benim hakkımda insanlarda panik yaratıyorum gerekçesiyle suç duyurusunda bulundular. Savcılık bu dosyayı benim uzmanlık alanımın gereği yapılan bir iş olarak kabul ettiği için dosyayı üniversiteye gönderdi. Üniversite rektörlüğü hiçbir aşama gözetmeden hemen benim hakkımda ceza soruşturması başlattı. Bugün 14

Eylül 2012. 26 Nisan 2011'de başlatılan ceza soruşturmasının akıbeti henüz belli değil. Benzer bir şekilde dönemin daha önce adından bahsetmiştim, Sağlık Bakanlığı Kanser Savaş Daire Başkanı Prof. Murat Tuncer diyor ki: yine benim halkta korku yarattığımı kanserle ilgili olarak bu nedenle bunun da bir veriye dayanmadığını ifade ederek bir şikâyet yazısı gönderiyor sağlık bakanlığı adına. YÖK bunu üniversitemize gönderdi. Üniversite de bunun üzerine yine hiç nefes almadan disiplin soruşturması başlattı hakkımda. Bu disiplin soruşturması ile ilgili şikâyeti yapan kanser savaş daire başkanının imzası ile Haziran 2011'de yani yapmış olduğu şikâyetten 2,5 ay sonra aynı kişi bakan namına Çevre Bakanlığı'yla Sanayi ve Ticaret Bakanlığına Kocaeli'nde kapasite artışına neden olabilecek yatırımlar yapılmasına müsaade edilmemesi konusunda resmi yazıları yazdı. Bir de böyle bir çelişkinin görünür kıldığını elimizdeki belgelerde görüyoruz. Bu dönemde Ağustos 2011 tarihine kadar herhangi bir ses çıkmazken o tarihlerde davayı geri çekme falan konusunda bazı baskılar, bazı telkinler gelmeye başladı. Ve Eylül ayında benim üniversite rektörü tarafından üniversite etik kuruluna şikâyet edildiğimi öğrendim.

Rektörlük tarafından?

Evet. Duruşmanın iki gün ön-

cesinde etik kurulu benim yazılı ve sözlü savunmamı aldı ve bir gün önce akşam saatlerinde toplanarak hakkımda bir karar verdi. Ben o kararı mahkeme salonunda belediye başkanının avukatından öğrendim. Belediye başkanının avukatı duruşmanın ertelenmesini, çünkü etik kurulun dün akşam karar aldığını ve duyduklarına göre de aleyhimde bir karar olduğunu bu nedenle ileri tarihe ertelenmesini talep etti. O kararın tek muhatabı benim. Gizli olması gereken bir bilginin bana iletilmeden önce başkalarıyla paylaşılmış olduğunu orada da öğrenmiş oldum. Ve o etik kurulu kararı evlere şenlik bir karar olarak çıktı. Henüz tamamlanmamış bir araştırmanın verilerini böyle önemli bir konuda olduğu için paylaşmanın uygun olmadığını etik ihlal olduğunu ifade eden bir karardı bu. Ve bu etik kurul kararı gerekçe gösterilerek hemen ertesinde disiplin soruşturmacısı rektör yardımcısı bana kınama cezası verdi. Rektörlük bunu mevzuat gereği uyarıya dönüştürdü ve şu anda ben uyarı cezalı bir araştırmacıyım bu yönüyle. Sonra mahkeme aşamaları devam etti ve sanıyorum bir hakaret davasının beşinci duruşmasında bitebilen Türkiye'nin en uzun hakaret davalarından bir tanesi. Mart 2012'de sonuçlandı dava. Mahkeme büyükşehir belediye başkanını suçlu buldu ama benimde kendisini, o yine etik kurulu kararı üzerin-

den verdiği bir gerekçe ile, tahrik ettiğim eldeki verileri açıklayarak tahrik ettiğimi, bu nedenle indirim gitmesi gerektiğine karar verdi. Tabii elde edilmiş veriler çalışma tamamlanmadan açıklanmaz diye bir değerlendirme tamamen bilim dışı bir değerlendirme. O nedenle bunun mahkeme kararı ile içtihatlere geçmesi hiç kabul edilemez. Avukatlarım aracılığıyla Yargıtay'a temyize gittik. Tabii ki belediye başkanı da temyize gitti. Onu bekliyoruz. Tabii bu süreç başlarken daha önceki tecrübelerinden hareketle arkadaşlarım konunun kamuoyunda görünür hale gelmesinin önemli olduğunu vurguladılar. Haklılarım. Ben o zamanlarda karşı çıktım. Yani ben yüzde yüz haklıyım. Burada kamuoyuna böyle bir reklam tarzı ya da kamuoyu önünde olmaya gerek yok, biz işimizi yapıyoruz diye. Ben itiraz etmeme rağmen, 14 Mayıs 2011 tarihi itibarıyla arkadaşlarım ki Cem Terzi, 9 Eylül Üniversitesi Cerrahi Tıp Bilimleri öğretim üyesi ve İzge Günel. Onlar bu süreci başlattılar, ama Cem'in büyük katkılarıyla bu kamuoyunda bir hareket haline getirildi ve bize destek amacıyla dönüştürüldü. Üniversite rektörü buraya imza atan Kocaeli Üniversitelerinden hesap sormaya başladı sonra bir görüşerek. Bana yönelik bir yalnızlaştırma bir tecrit süreci hâlâ devam ediyor. Onu söyleyeyim.

Üniversiteniz tarafından mı

yoksa çeşitli kitle kuruluşları tarafından?

Hayır, hayır üniversite tarafından. Bu süreçte sahip çıkan pek çok kitle örgütü oldu, akademisyenler oldu. Ama tabii biz şunu yaşıyoruz hep beraber; üniversitelerimizde ciddi bir konsolidasyon var. Bir tanesi üniversite yönetimlerinin hükümetlere, yerel yönetimlere konsolidasyonu; çünkü üniversitenin yönetimi için gereken mali kaynaklar doğrudan doğruya hükümetlerin çok sıkı kontrolü altında ve yakın ilişkilerle bunları açabiliyorlar. Dolayısıyla bunu sağlayacak her türlü ilişkiyi oraya aday olmuş yönetim pay buluyor ve artık hükümetler üniversitenin içinde. Bunun dışında üniversite öğretim üyeleri öğretim elemanları da yönetimle konsalide hale geldiler. Ve dikkat edin. Bir üniversitede yaşanan bir olayla ilgili, o sürece sahip çıkan arkadaşlar diğer üniversitelerden. Kendi üniversitesindeki olaylara sahip çıkamayan arkadaşlarımız, arkadaşlara sahip çıkamayan arkadaşlarımız, başka üniversitedeki olaylara sahip çıkıyorlar, arkadaşlarına sahip çıkıyorlar. O üniversitedeki olaylara sahip çıkamayan arkadaşlara da öbür taraftakiler sahip çıkıyorlar. Böyle bir dayanışma var. Şimdi düşünün aynı dünyaya benzer baktığımızı, benzer değerleri paylaştığımızı, ifade ettiğimiz arkadaşlar terfi ediyorlar. İdare görevlere veriliyorlar. Ben de ceza alıyorum. O arka-

daş açık bir şekilde bu işlerin içinde olamıyor. Geldiğimiz noktada bu ayrıca. Bu hepsinden daha vahim, bu hepsinden daha acıtıcı.

Bürokratik kanallar baskı aygıtı olarak kullanılıyor.

Bürokratik kanalların cazibesi insanların tercihlerini belirleyecek halde kullanılmış durumda. Türkiye'nin pek çok üniversitesinde de böyle, Kocaeli'nde de böyle.

Bir yerde sosyal rüşvet diye geçiyor.

Tabii tabii.

Peki biz birazcık bunu duygusal anlamda söylemeyelim de deneyim olarak sizin için neler birikti, neler hissettiniz? Bu sürecin kronolojik haritasını çıkardınız bize...

Şunu söyleyeyim. Ben sağlıkta araştırma yöntem bilim okurken araştırmacı sorumluluğu meselesi konusunu geçiyorduk, tam net geçiyorduk. Ama ben bu dönemde bir akademisyenin olduğu kadar bir araştırmacının toplumsal sorumluluğu konusunda açıkçası başlangıçta bunları yaşayacağımı görmeden deneyimler kazandım. Elde bir veri var. Bu veriyi paylaşacak mısınız kamuoyuyla paylaşmayacak mısınız. Esasında Dilovası ve Kocaeli sanayi odası ile ilgili pek çok veri var. Bu araştırmayı ne ben ne arkadaşlarımızla yapıyoruz. Fakat o araştırmalar o araştırma raporları akademik klasörlerde ve dosyalar da ve o klasörler de raflarda. Benim

yaptığının farkı elde edilen bilgiyi kamuya ait bilgiyi kamuya paylaşmak. Tek fark bu. Yoksa bu bulgular herkesin öngördüğü pek çok ayrıntısına kadar çalışılmış bulgular. Ama bu paylaşılmayan bulgulardı. O zaman arkadaşlarım bu bulguları, bulguların sahipleri ile paylaştı. Tek fark bu. Bu bana evet bu işler 2010'ların ilk yıllarında bile bedeli ödenmeden yapılamayacak işler olduğunu tekrar öğretti. Şunu görmek lazım. Akademik özgürlük falan hakikaten safsata. İfade özgürlüğü olmayan bir ülkede akademik özgürlüğe sıra gelir mi. Mesela böyle bir beklenti içinde değilim artık. O bakımdan da ben artık ifade özgürlüğü için mücadele etmeliyim. Oradan başladım. Halbuki bundan önceki faaliyetlerimde akademik özgürlükler konusunu ve üniversitelerin toplumsal sorumluluğunu öne çıkarmak gibi tırnak içinde bir yanlış öncelik varmış. Baktım ki geriye dönüp yaşadıklarım üzerinden. Daha ifade özgürlüğü yok ülkede. Dolayısıyla önce onu sağlamamız lazım, kazanmamız lazım. Ondan sonra akademinin ve hem sorumluluklarını yerine getirilmesi hem de özgürlüğü konuşabiliriz diyorum. Türkiye'de henüz akademik özgürlüğü konuşmak için çok erken.

Bir örgütlülük süreci geliştirdiğinizde. Kamuoyuyla da paylaşıldı ama onun dışında birçok toplumsal eylemin gündemi haline geldi. Bu örgütlülük

sürecini nasıl yorumluyorsunuz? Daha fazla neler yapılabilirdi geri dönüp baktığınızda?

Örneklerine baktığımızda daha fazlasına hiç tanık olamadık. Dolayısıyla *Onurumuzu Savunuyoruz Hareketi* bilebildiğim en ileri örgütlülüğü yaratmış durumda. Geri bildirimleri böyle. İlk başta sanal ortamda başlayan bu örgütlük günlük hayatın içine kadar geldi. Değişik toplantılarla, konunun bilgisi paylaşıldı, örneğin çevreye yönelik sanayinin etkilerini konuşurken Kocaeli Dilovası örneği iki sempozyumda ele alındı bu süreçte. Bu halka açık ve halkın doğrudan doğruya birebir katıldığı toplantılardı. Biri İstanbul'da yapıldı, diğeri doğrudan doğruya Kocaeli'nde, Kocaeli halkına yönelik olarak yapıldı. Ve katılım gerçekten çok iyiydi. Bunun dışında yürüyüşler gerçekleştirdiler. Uluslararası akademik alanlarda bu konu paylaşıldı. Ve oralardan ciddi sahiplenişler oldu, bu boyutu itibariyle. Ama en azından kamuoyu artık Dilovası'nı biliyor. Dilovası'nı, kamuoyu, sanayinin kötü örneği olarak biliyor ki doğru bu yönüyle. Orada bu süreç itibariyle sanayici kendini en azından frene basmak zorunda hissetti. Bu süreç 2002'de açılması gereken arıtma tesisleri ve benzeri faaliyetleri hızla tamamlamak gibi bir döneme girdiler. En azından daha tedbirli-ler. Böyle boyutu var. Dolayısıyla bu örgütlülük Onur Hamzaoğlu örgütlülüğü değildi, dediğiniz gibi.

Toplumsal sorumluluğun, akademinin özgürlüğü üzerinden bir örgütlülüktü. Araştırmacılığın özgürlüğü üzerinden, bağımsızlığı üzerinden bir örgütlülüktü. Ben bunun hedeflerine ulaştığını düşünüyorum. Bu alanda da en son olarak yine bu hareket üzerinden yaptıklarımızın uluslararası bir dergide paylaşıldı. Çünkü Türkiye'de ilk ve dünyada ilk asbestin akciğer kanserine olan etkisini ortaya çıkaran Selikoff, yıllarca diploması hekim diploması değildir diye dışlanan, bilgisizdir diye dışlanan, akademinin çalışma ortamlarından sürgün edilen bir kişi şimdi de arkadaşlarım Türkiye'nin Selikoff'u diye konuyu gündeme getirdiler ve bu uluslararası bir dergide de hakemli bir dergide yayınlandı. En azından tarihe bir not düşme adına önemli olduğunu düşünüyorum. Dediğim gibi Onur Hamzaoğlu için değil *Onurumuzu Savunuyoruz* hepimizin onuru için bir adımı oldu.

Şimdi bu biraz uzun bir soru. Biz, Sosyoloji Mezunları Derneği olarak, konuşmaya başlamadan öncede belirtmişim, anayasa tas-laklarını inceledik ve burada bilim ve araştırma özgürlüğüne yeterince önem verilmediğini tespit ettik. Şimdi bazı tas-laklarda bilim ve araştırma özgürlüğü çeşitli ifadelerle sınırlandırılıyor. Bu bazı tas-laklarda mesela şöyle geçiyor. Milli güvenliğin, kamu düzeninin korunması, devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş olup bilgile-

rin açıklanması gibi. Bazılarında ise faşizm, ırkçılık, ayrımcılık, savaş kışkırtıcılığı, insanlara karşı suçlar gibi ifadelerle yapılıyor. İki farklı kısıtlama maddesi var. Sizce anayasada araştırma özgürlüğü sınırlandırılmalı mı yoksa sınırlandırılmamalı mı? Neden?

Valla sınır falan yasaklasınlar bu işi bitirsinler. Şöyle söyleyeyim tabii Türkiye'nin esasında bir resmi. Hiç olmazsa net olur biz de biliriz. Bakın üniversiteler çok uzun zamandan beri sanayi üniversite işbirliği boyutuyla kendilerine bir mecra seçti. Teknoparklara kadar gitti. Şimdi artık üniversiteler şirket kuruyor. Kendi alanlarında değiller. Kendi alanlarının dışında yani doğrudan doğruya üretim sürecine sanayi olsun, teknoloji olsun yatırım yapıyorlar. Yani hizmet sunum yeri alanında değil, doğrudan doğruya bir üretim alanı boyutuyla varlar. Şirketleri var. Ve kendi alanlarında da değil ayrıca. Bu boyut şunu bize gösterdi. Teknoparklar ve benzeri alanlar doğrudan doğruya sanayi ve benzeri işbirliğiyle kamunun kaynaklarının üzerine peşkeş çekmek. Üzerine aktarmanın bir yoludur. Hem insan gücü hem de laboratuvar teknoloji olanaklarıyla. Bir tanesi bu bu boyutuyla. Bu neyi getiriyor: Üniversite içinde patent ve bir üretim sürecini hedeflemeyen hiçbir araştırma desteklenmeye değer değildir. Benim projemde sanıyorum

bu alanda son proje olma olasılığı yüksek, desteklenmesinin gerekçesi sesi yüksek çıkan bir öğretim üyesi olduğumdandır. Altı ay bekletiler. Ben, bunu kamuoyuna da açıklayacağım artık: Kocaeli'nde benim adıma gelmiş bir bilginin yeniden tazelenmesi adına çalışmam engelleniyor, uyarılarım üzerine bu iş gündeme geldi. Ama bakın üniversiteler en azından oran olarak bakalım, geçtim ben sosyal bilimleri, onları hiç saymıyorlar zaten. Patent almayı hedeflemeyen, para getirmeyi hedeflemeyen hiçbir alanda araştırma projelerinin destelenildiğini görmüyoruz, oralara katkı sunmayı görmüyoruz. Bu bağlamda üniversitelerin bu durumu devam ettiği sürece anayasada şurada buradaki mesele biraz daha tali kalıyor. Çünkü araştırmacı heyecanı var olduğunuz akademide buna engel var. Bu engel hiç mevzuta falan takılmadan doğrudan doğruya fiili bir engel. Çünkü siz patent, çünkü siz üretim, çünkü siz kazandırma meselesinin dışındasınız. Böyle vahimleşen bir mücadele sürecidir. Bunu böyle görmek gerekir. Hiçbir yasak hiçbir gerekçeyle hiçbir yasak başka bir kişinin ikinci bir kişinin özgürlüğünü kısıtlama meselesinin dışında kabul edilebilir değildir benim nezdimde.

Gerçi bunu dolaylı olarak cevapladınız ama ben tekrar sormak istiyorum. Dünyada ve

Türkiye’de bilimin geleceğini nasıl görüyorsunuz.

Dünyada, Türkiye’de bilim teknoloji üretim hedefliyorsa. Onun dışında sadece bununla uğraşmak bir kahramanlık haline dönüşmeye başlar. Bunu söyleyebilirim. Teknoloji, mal üretimini hedefleyen bilimlere, bilim denilecek yakında. Diğer alanlar bilim dışında kalıyor diyecekler. Ve sadece amatör bir yaklaşımla kahramanlık taslayacaksınız o işlerle ilgilenir hale geleceksiniz. Bunu görmemiz ve ona göre gerçekten bir toparlanmayı hedeflememiz gerekiyor. Araştırmayı ve araştırmacılığı akademinin dışına çıkartabiliriz. Bilim bir yöntem işidir. Önemli olan bilimsel yöntemin ne olduğunu bilmek ve onu kullanmaktır. Bilimsel yöntem bir araçtır sonu itibariyle gerçekliği ortaya koyabilmek için. Görünenin arkasında neler olduğunu öğrenebilmek için. Bunun için akademide olmak gerekmiyor. Dolayısıyla kendimizi oralara mahkum hissetmeyerek hem bunu bilimsel yöntemi öğrendiğiniz mekânları, ortamları, üniversiteleri kaybettiyseniz eğer başka mekânlarda, alanlarda işleyebiliyor, geliştirebiliyor, öğrenebiliyor, öğretebiliyor, paylaşabiliyor hale gelmemiz lazım. Hem de bunların üzerinden de araştırmaları da yine hep beraber gerçekleştirebilmenin ortamlarını yaratmamız gerekiyor.

Bir sonraki sorumu da cevapladınız ama belki eklemek

istediğiniz bir şey vardır diye soruyorum tekrar. Nasıl bir bilim anlayışı olmalı, bilim nedir?

Çok zor bir soru. Bilim gerçeği aramanın aracıdır ve bu gerçeklikte dediğimiz gibi zamana ve mekâna göre değişir. Her zamanda rastlantısallıklarla iç içedir. Bilimsel yöntem de bunun aracı olur her zaman. Dolayısıyla bilim araştırma teknikleri ve bilimsel yöntemi birbirine karıştırmadan yürümemiz gerekiyor. Bilimsel yöntemin insan bilimlerinde, doğal bilimlerde, toplum bilimlerinde benzer olduğunu, aynı olduğunu; ama onun içinden ürettiğimiz araştırma tekniklerinde farklılıklar taşıdığını da bilerek yolumuza devam etmemiz gerekiyor. Son dönemlerde moda olan veri toplama tekniklerini bile araştırma teknikleri, araştırma yöntemi olarak ifade etmenin rahatsızlığını yaşıyorum uzun zamandan beri. Bir tanımlayıcı çalışmayı alanlarını çok değişik modellerle özellikle sosyal bilim alanlarında geliştirdiler. Bunu sosyal bilim, tıp alanlarında da çok yaygın görüyoruz. Veri toplama tekniklerinin adı araştırma yöntemi diye lanse ediliyor. Ciddi anlamda bir kavram kargaşalığı var. 1960’lardan 90’lara doğru yükseldi ve 90’larda Amerikan Sosyoloji Derneği aracılığıyla bir egemenlik kazandı artık. Dediğim gibi veri toplama teknikleri araştırma yöntemleri diye ifade edilen bir ekolün işgali altında akademi ve zihinler.

Peki bunun sizce nasıl bir zararı var?

Bu yöntemi araçsallaştırıyor, affedersiniz yöntemi teknikleştiriyor. Halbuki teknikler, kullanılır yöntemdeki süreçte. Dolayısıyla bir ölçek sorunu yaratıyor ve herkes tarihi kendinden başlatıyor o zaman. Düşünün bir kişiyle derinlemesine görüşme yaparak veri topluyorsunuz. Bir kişiyi değil altı ya da on kişiyi bir araya getiriyorsun odak grup görüşmesi yapıyorsunuz yine veri topluyorsunuz. Ama siz bunu araştırma yöntemi diye ifade ediyorsunuz. Bir odak grup görüşmesi diye. Niteliksel araştırmalar niceliksel araştırmalar diye keskin ayrımlar konulmaya başlandı. Yine bunlar dikkat edin postmodernizmin ayak

sesiyle beraber akademi alanında görüşülen ve çok ciddi taraftar bulan yaklaşımlar oldu. Bu tabii ki röportajın konusu değil ama hani bu alanların tartışılması gerekiyor bilim camiası tarafından. Bunlar çünkü hepimizi bir şekilde sarmalayan ve görüş mesafemizi çok daraltan önemli müdahaleler olduğunu düşünüyorum alanımıza bizlere yönelik olarak.

Ekleme istediğiniz bir şey var mı?

Çok teşekkür ederim böyle bir konuya ilgi gösterdiğiniz için ve sahip çıktığınız için. Hem kendi adıma hem *Onurumuzu Savunuyoruz Hareketinin* çok değerli dostlarım adına teşekkür ederim size.

Çok teşekkür ederiz.

Müge Tuzcuoğlu:

“Bir araştırma yaparken, mutlaka dünya görüşümüz vardır ama asıl etik olan nasıl bakarsak bakalım gerçeği aramak ve göstermektir.”

Kendinizden biraz bahseder misiniz? Tutuklamaya konu teşkil eden çalışmanızdan biraz bahseder misiniz?

1983 doğumluyum. Artvin Hopalı'yım. Bunu neden özellikle belirttim; çünkü şu anda Diyarbakır Hapishanesi'nde PKK koğuşunda (yasal ismi de budur) tek Laz'ım. Bunun nedeni dört yıldır Diyarbakır'da alan çalışmaları yürütmem, makaleler-kitap yazma çalışmalarımıdır. Ankara Üniversitesi DTCF Antropoloji bölümü mezunuyum. Lise ve üniversite yıllarımda gazetecilik deneyimim oldu (*Evrensel* gazetesi, Ankara bürosunda). Gazeteciliğin üzerimde bıraktığı bir etki vardı; yazmanın yanı sıra günlük yaşama dokunacak çalışmalar da yapmak. Bilgi üretmek, bilim için uğraşmak çok önemli bir alan. Ben, üreticisi olmanın yanı sıra aktif sosyal çalışmacısı olmayı da tercih ettim. Bunun gibi nedenlerden kaynaklı; Viyana Üniversitesi'nde yüksek lisans girişimlerim varken birden karar değiştirip Diyarbakır'a gittim. Dicle Üniversitesi'nde Antropoloji bölümü kurmak için çalış-

malarımız oldu, en sonunda bölüm kuruldu. Şu anda kâğıt üzerinde bölüm var ancak, kadro verilmediği için hiçbir çalışma yürütülemiyor.

Bu arada Diyarbakır'da mahalleleri de tanımaya başlamıştım ve kenti tanıdıkça, ilgi alanları da gelişerek çalışmalarına üniversite dışında başladım. İsabetli de oldu belki, kim bilir! Çalıştığım kurumların, alanda tespit edilenler üzerinde çözüm için uğraşmamın bana ve bakışıma çok şey kattığını düşünüyorum.

Diyarbakır'da birkaç çalışmayı bir arada yürütüyordum. Yoksulluk ile ilgili hem bilimsel araştırma yapan hem de programlarla (gıda desteği, eğitim desteği...) sosyal çalışmalar yürüten Sarmaşık Derneği'nin yöneticisiydim. Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) ile *Süregelen Toplumsal Travma ile Baş Etme Yöntemleri* çalışmasının katılımcılarındanım. Yine TİHV ile hapisten çıkan TMK çocuklar ile sosyal destek programı yürütüyordum. Zorunlu göç mağduru çocuklar ile çalışan Göç Vakfı'nın danışma kurulundaydım. Ayrıca Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araş-

tırmalar Enstitüsü'nde ekonomi politik okumaları ve forumları düzenliyorduk. Bunlar dışında Mardin Müzesi'nde, bir yüzey araştırmasına katıldım ve iki ayrı çalışma (Mardin tarihi ve çocuk oyunları, oyuncakları üzerinden kentleşmeye bakış) yürüttüm.

Bütün bu çalışmaların sonunda ortaya **“Ben Bir Taşım”** isminde bir kitap çıktı. Bu kitapta, savaşın üçüncü kuşağı çocuklarla röportajlar yapmıştım. 13 çocukla derinlemesine mülakat da diyebileceğimiz görüşmeler ile çocuklar gözünden son 30 yıla ve bugün sokakta olan çocuklara bakmaya çalışmıştım.

Demem o ki, salt masa başı çalışma değil, “ayakları çamurlu bir şekilde” alanda olunca, üstelik “Buralar neden çamurlu?” diye sorunca çeşitli engellemelerle karşılaştık! Tutuklanma gerekçem, Siyaset Akademisi'nde “İlk Toplular” dersine katılmam. Çalışma ve ilgi alanımdan dolayı bu derse katıldığım için “örgüt üyeliği” ile suçlanıyorum!

Araştırmacı olarak tutuklanma sürecini nasıl deneyimlediniz? Neler yaşadınız, neler hissettiniz? Bu süreçte kadın olmanın zorlukları sizce nelerdi? Büşra Ersanlı, “Türk olduğum ve kadın olduğum, üstelik bu kimliğimle Kürt sorununa yakın durduğum için tutuklandım” diyor özetle. Acaba siz, tutuklanma sebebinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu konuda neler söyleyebilirsiniz?

8 Mart sabahı gözaltına alındım. Polise gözaltı gerekçesini bile sormadım. Emekçi Kadınlar Günü'ydü; “kadınlarla çalıştığım içindir,” diye düşünmüştüm. Çünkü öyle bir psikoloji hâkimdi. Diyarbakır ile İstanbul'da çalışmak arasında böyle bir fark var; siyasi çalışmalara katılmaya bile gerek yok; bu sorunun çözümü için bir şeyler yapıyorsan, bu, cezaevi gerekçesi oluyor. Sonra, polisin dağıttığı eşyalarımın arasından çocuklarımdan fotoğraflarını gördüm, bahsettiğim kurumlarda beraber çalıştığımız çocuklar. Onları düşündüm; yaşadıklarını, onların tutuklanma, gözaltı süreçlerini... O zaman polise sordum ve “Siyaset Akademisi” cevabını aldım. “Ne alaka?” diye düşündüm, puzzle'ı bir türlü tamamlayamamıştım. İnsan kendinden şüphe etmeye başlıyor, “Acaba ne yaptım? Arada bir yerde bir şey de mi yaptım?” diye diye geçti gözaltı. 28 yıllık hayatımın içinden, biriktirdiklerim arasından “suç delili” arıyorlardı. Çok aşağılayıcı bir duygu. “Hani silahlar, bombalar mı çıktı da beni terör örgütü üyesi diye gözaltına alıyorsunuz?” diye kızdığımı hatırlıyorum. Evde buldukları iktisat makalelerine, İngilizce antropoloji makalelerine alık alık bakıyorlar, doğru düzgün telaffuz edemedikleri kitapların isimlerini yasak mı değil mi diye telefonla merkezlerine soruyorlardı. Yani bilmiyor, tanımıyor ama tüm hayatımı didik didik etme

hakkını kendilerinde bulabiliyorlar.

Sonra bir beyaz minibüse bindirip (Büşra hocaya olduğu gibi, tanklarla tüfeklerle gelmemiştiler) TEM'e (Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü'ne) götürdüler. Yolda, kendi aralarında çatışmalı ortamdan kaynaklı öldürülmüş bir çocuktan –çocuğumdan– bahsetmeye başladılar. Gülerек. Bilinçli olarak! O zaman anladım. Bu, akademi değil, bu kadın sorgusu değil; bu, benim kararlarımın, tercihlerimin sorgulanması olacak!

Savcılıkta ve hâkimlikte de anlama, tanıma değil, suçlama çabası sürdü. Çalışmalarımı anlattım ve bunları hep beraber yapmamız gerektiğini, anlamaya ihtiyacımız olduğunu söyledim.

Anlamadılar!

Ama anlayan insanlar da vardı. Hapiste beni yalnız bırakmayan, kampanyalarla destek olan. Tanımadığım sosyal bilimciler, öğrenciler, hocalarım, beraber çalıştığımız çocuklar ve kadınlar...¹

“Bilim ve Araştırma Özgürlüğü” alanında yaşanan sorunlar sonrasında oluşan örgütlülük sürecini nasıl yorumluyorsunuz? Sizce daha fazla neler yapılabilir/ yapılırdı?

Bu çabalar çok değerli kuşkusuz. Kamuoyu yaratma, duyarlılık

oluşturma, haksızlığa uğrayan kişinin desteklendiğini bilmesi, onu yalnız bırakmamak açısından çok önemli. Ama bunu –izleyebildiğim kadarıyla– örgütlü bir çaba olarak yorumlayamayız. Yaratılan gündemler tutuklama, cezalar, görevden atma, çalışmaları engelleme... gibi durumlara refleksler geliyor. Bu refleksler, asıl şimdi bir örgütlülüğe dönüşmezse ileride zayıflayacaktır. Bu gibi haksızlıkların artarak süreceği aşikâr. Ee insanlardan, her seferinde aynı uyarıcılarla aynı tarzda refleks beklemek doğru değil, olmuyor yani.

Bu açıdan, bu camianın sendika dışında bir örgütlülüğe ihtiyacı var. Koşulları da var, artık doğabilir, hatta doğmalı.

Bence haksızlıklar yaşanmadan önce bu örgütlülüğün ve dayanışma ağının devreye girmesi gerekiyor. Gündemi bu çevrelerin üretmesi gerekiyor. Günceli yakalama konusunda ortak hareket etmek gerekiyor. Tartışmaların yürütüleceği, hangi konularda çalışmaların olduğuna hâkim olmak için, neler yapılması gerektiğine dair fikir edinmek için zeminler/ortamlar yaratılmalı. Ben Ankara'da bir şekilde bunu sağlıyordum ama Diyarbakır'da bu olamadı.

Bu yapının, ortaklaşmanın özellikle genç bilimcilere, çalışmacılara destek olması gerekiyor. Doktora tezi ya da konusu yüzünden kulla tartışan, tezini istemediği halde

1 “Bu röportaj vesilesiyle tüm hocalarıma ve öğrenci arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım” [M.T.’nin düştüğü dipnot].

değiştirmek zorunda kalan insanlar biliyorum. O süreçte, asıl desteğe ihtiyacı var. Bu süreci örmek, bu haksızlıkları da önleyecektir, arzu ettiğimiz özgürlüğü de kuracaktır.

Anayasa taslaklarını incelediğimizde “Bilim ve Araştırma Özgürlüğü”ne yeterince önem verilmediğini gözlemledik. Bazı taslaklarda “Bilim ve Araştırma Özgürlüğü” çeşitli ifadelerle “sınırlandırılıyordu”. Örneğin AKP’de, “millî güvenliğin, kamu düzeninin korunması, devlet sırrı olarak usûlünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması” gibi ifadeler yer alırken; DİSK’te ise, insanî ve demokratik kriterler bağlamında düşünülerek, “faşizm, ırkçılık, ayrımcılık, savaş kışkırtıcılığı, insanlığa karşı suçlar” gibi ifadelerin yer aldığını gözlemledik. Sizce anayasada “Araştırma Özgürlüğü” sınırlandırılmalı mı yoksa sınırlandırılmamalı mı? Neden?

Ben, yazılı alanda, akademik alanda her türlü düşüncenin tartışılmasından yanayım (Hatta bu tartışmaların, bu düşüncelerin sokağa yansıyan şiddetini azaltacağını düşünüyorum). Bir araştırma yaparken, mutlaka dünya görüşümüz vardır, ona göre konuyu seçer, ilgi alanlarımıza göre önceliklerimizi belirleriz. Asıl etik olan; ne seçersek, nasıl bakarsak bakalım gerçeği aramak ve göstermektir. Kendi dayattığımız gerçeği değil, alandaki gerçeği! O yüzden sınırlandırmaya gerek

yoktur. Bilimsel olan, zaten yapısı gereği ilerici ve etiktir.

Bilimi hiçbir şekilde alet etmemek gerekiyor. Hiçbir düşünce uğruna kullanılmamak gerekiyor. Bunun için sorduğumuz sorular çok önemli. Geçenlerde Dicle Üniversitesi’nin basına da yansıyan bir anket çalışması olmuştu. Kürtaj/sezaryen üzerine, öyle sorular sormuşlardı ki, “Kürtaj haklıdır” diye cevap verme şansın yok. O denli taraflı/yönlendirici sorulardı. Bu bilim değil, siyasettir.

Anayasada “Bilim ve Araştırma Özgürlüğü” teminat alınmalı mı alınmamalı mı, hukuktan mustarip biri olarak, bilemiyorum. Uygulama önemli. Bunun için üniversitelerin tamamen ‘erk’in, piyasanın, inançların ve ayrıca “erkeğin, yetişkinlerin, egemen kültürlerin” elinden kurtulması gerekiyor. Üniversitelerden sıyırılmamız gereken yapılar olduğu gibi açmamız gereken kadın, çocuk, farklı kimlikler gibi yapılar olduğuna inanıyorum. Özgür/özerk üniversitelerin kurulması ve bunun sağlanması bana daha önemli görünüyor.

Dünyadaki ve Türkiye’deki bilimin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Aslında yararına olması gereken halklardan, kitlelerden çok uzak olduğunu düşünüyorum. Tam tersi olması gerekirken, yani “devletlerden”, piyasadan ayrışması gerekirken; mahallelerden, sokak-

tan, alanlardan, kanayan/yanan yerlerden uzak bir bilim var. Sosyal bilimlerde özellikle bunu çok net görebiliyoruz. Fen bilimleri yükseltiliyor. “Eksantrik” buluşlar/keşifler haber olabiliyor. İnsanlara çok uzak, yaşamdan kopuk, ilginç bilgiler sunan bilim kurgu filmleri gibi uzak kalıyor.

Türkiye’de durum daha kötü. Gündem yaratan, güncele laf söyleyen, bilgi üreten, kapı aralayan, yol açan bir bilimimiz yok ne yazık ki! O kadar kürtaj/sezaryen tartışması oldu, bir tane üniversite çıkıp, “Sen ne diyorsun!” demedi/diyemedi!

Böyle gider mi?

Uzaklaştığı tespitini yaptığımız halkların hareketlenmesine de bağlı bir durum bu tabii. Oradaki dinamizm, üniversiteleri de zorlayacaktır.

Ayrıca çok değerli hocalarımız var, hem üniversite camiasında hem de dışında. Onlara çok görev yüklüyoruz ama... Desteklenen üniversitelerle, akademisyenlerle eşit koşullarda çalışmıyorlar tabii ama onların çabası bize bir yol açıtıysa, daha nice güzel yolları da biz hep beraber açabilmeliyiz.

Başka şansımız da yok!

Nasıl bir bilim anlayışı olmalı? Ve sizce bilim nedir, işlevi ne olmalıdır?

Bence dünya ve evren üzerindeki görebildiğimiz/göremediğimiz her türlü alandaki çalışmalar çok değerli. Bir karıncanın ayağındaki sıvının tıbbı katkısından, bir bali-

nanın kemiklerinin evrim teorisine etkisine, bir kabilenin yaşamından, yok olmak üzere olan bir dilin kelimelerindeki gizem... Hepsi bu evrenin ürünü ve insanlığın, doğanın zenginliği.

Bilim yeni bir şey söylemeli. Üretmeli. Katmalı. Ama mutlaka üretmeli. Bir yol açmalı. Ve ileri götürmeli.

Bugün savaşlara, milliyetçiliğe mi karşıyız; kadına şiddeti yanlış mı görüyoruz. Buna karşı takınacağımız bilimci kimlikli tavır, bu konulara ilişkin yapılacak çalışmaları güçlendirmeli, bu soruları çürütmeli, çözmeli; çözmek için güçlü araçlar kurmalı.

Ve bence her şeye rağmen öncelikleri olmalı. Tekrarlayayım, bilimsel her türlü çalışmayı çok değerli görüyorum ve destekliyorum. İnsanî hassasiyetler, vicdanî sorumluluklar gereği kimi alanlara öncelik tanıyabilmeliyiz. Gözümüzün önünde insanlar ölürken, acı çekerken, eşitsizlik içinde yaşarken, haksızlığa uğrarken, o kentlin kıyısında kurulmuş üniversite kampüslerinde, hiçbir şey olmamış/olmuyormuş gibi, “Ben bilim insanıyım” diyemeyiz.

Bedeli ne olursa olsun!

Teşekkürler...

...

Müge Tuzcuoğlu – BK 4, E Tipi Kapalı Cezaevi Bağlar/Diyarbakır (Ağustos 2012)

Aslı Odman*:

“Eleştirinin sınırları da araştırmacı özgürlüğünden beklentilerin sınırları da çok daha geniş olmalı... Devletten başka da baskı ve iktidar odakları var.”

Kendinizden biraz bahseder misiniz? Araştırma pratiğimize dair yaşadığınız sorunlar nelerdi? Bir akademisyen, üniversite mensubu ve araştırmacı olarak bu süreci nasıl deneyimlediniz?

Ben, ekonomi politik kökenli bir tarihçiyim, diyelim. Araştırmaya olan ilk adımım akademi dahilinde, akademiye ilk adımım da, devlet burslusunu olarak lisans ve yüksek lisans yaptığım yerde, Viyana Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak 1996'da çalışmaya başlamamdı. Daha sonra 2003'te, yani Türkiye'ye döndükten sonra sekiz sene boyunca, o zaman yeni kuruluş olan İstanbul Bilgi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalıştım. Türkiye'ye döner dönmez de tarih dalında doktora başladım. Bugün itibarıyla, iktisat, siyaset bilimi, tarih, sosyoloji, çalışma ekonomisi yani sosyal bilimlerin bütününe dair bir şey yapmak gerekliliği ile, araştırılan konuların

kendisinin açtığı yollarda farklı disiplinlerin farklı kurumları içinde gidip gelmiş buluyorum kendimi.

Sorunlardan önce imkânlardan bahsedeyim. Türkiye gibi dönüşümün hızlı yaşandığı toplumlarda, araştırmanızı 'ayaklarınızla', yani konu ne ise onun sahası ve özneliyle birleştirdiğiniz zaman inanılmaz bir canlı damara rastlıyorsunuz. Ben bunu İstanbul'da çok yoğun olarak deneyimledim. Esasında diğeri yapmak, yani 'kürsü, indeksli dergi veya sade masabaşı araştırmacılığı', bana yapılması, ciddi bir şekilde kişilik bölünmesine uğramadan yapması imkânsız bir mesai gibi geliyor. Ne zaman ki her türlü araştırmamın temelinde, yaşanan tarihle mekân ilişkisini çalışmaya başladım, İstanbul'da her türlü ilişkinin 'üretildiği mekânlarla', havzalarla, mahallelerle, işyerleriyle ilişkim oldu ve buradaki insanlık hallerinin esasında o tek başına kuru teorileri test

* İstanbul Bilgi Üniversitesi Eski Araştırma Görevlisi – İstanbul İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi Üyesi

etmek için, kavramları kullanım değerleriyle işler hale getirmek için, bazılarını yolda eleyip, yenilerini aramak için ne kadar önemli olduğunu gördüm. Özellikle Tuzla Tersaneler Bölgesi'nde 2006 senesinde, seri ölümlü iş kazalarının nedenini anlamak gibi acil bir amaç ile başladığımız kolektif çalışmalarının, adım adım beni götürdüğü konu, kurum, oluşum ve sorular, benim için araştırma deneyimi açısından çok önemli idi. Esasında belli bir tarz bilgisi, şöyle diyelim araştırmanın nesnesi, nesneleştiren araştırmacının nicesinin ve araştırmacının 'nedeninin' aynı anda eline alınabildiği müdahil bilgiyi üretmeye çalışırken, olduğum konumlarda, yani İstanbul'da ve Bilgi Üniversitesi'nde bir yurt bulabiliyordum. Bilgi, sosyal bilimler alanında araştırma özgürlüğü çerçevesini sağlayan bir üniversiteydi. Mesela şu ceberrut ölçütleri önüne koymuyordu; "Ancak fonunu bulduğun araştırmayı yapabilirsin, kırk beş saat üniversite ofisleri dahilinde çalışacaksın, sadece dar anlamda işini yapacaksın". Dar anlamda üniversitede vazifeni yaptığın sürece, bu gibi toplumsal fayda gördüğün ya da akut gördüğün araştırma konularına, kendi akademik kariyerini 'geciktirme' ve yavaşlatma pahasına, yöneleliyordun. Kurumsal hiyerarşinin en altındaki, yani araştırma görevlisi bir akademisyen olarak deneyimlediğim buydu.

Bu kurumsal imkân, son yıllar içinde tersine dönmeye başladı diyebiliriz. Bu şahsi durumu, tam da üniversitelerdeki genel dönüşümlerle ilgili. Bilgi Üniversitesi, kâr amaçlı bir üniversite şirketi (KAÜŞ) tarafından satın alındı; ismi Laureate Education, Inc. Bu üniversite şirketinin vizyonunda tabii ki araçsal mantık dahilinde ' faydalı' olmayan dalların ve biraz önce bahsettiğim 'müdahil bilgi, toplumsal fayda' vesaire gibi kavramların, tahmin edebileceğiniz gibi, pek yeri yok. Bu şirket 2007'ye kadar Wall Street Borsası'nda işlem görüyordu, şimdi bir avuç girişim sermayesi konsorsiyumu tarafından sahipleniliyor. Biraz önce bahsettiğim lügât, işte araştırma ontolojisi, toplumsal fayda, nesneleştiren araştırmacının nesneleştirilmesi, teori ve sahanın birbirini besleyerek büyümesi, öznelerle beraber, muhataplarla beraber bilgi üretimi vs. gibi şeylerin hissesenedi değerlerine, mali reyting şirketlerinin ölçütlerine sızdırılmasına imkân yok. Unutmayalım, piyasa otoriterliği diye bir şey var, piyasalarda ölçütler sayısal, doğrusal ve tek tip ve bir avuç aktör tarafından tanımlanmıştır. Orada çoğulculuğa, farklı fikirlere yer yok. Biz de hem Bilgi içindeki fiili dönüşümlerin gösterdiği yöne hem de KAÜŞ'lerin dünyada nasıl yapılar getirdiğine bakarak, endişelenerek ve endişemizi somut eyleme dönüştürerek, üniversitede eşitler

arasında bir örgütlenmeye gittik, daha doğrusu gitmek zorunda kaldık. Bu ‘deli işinin’ altına giren bir grup araştırmacı bilim insanı, üniversitede bizim için kıymetli olan şeyi korumak için yaptık bunu. ‘En kötü çalışma koşulları Bilgi’de değil, abartmamak lazım!”, “sanki eski yönetim zamanında herşey güllük gülistanlıktı, bu işleri eski yönetim kışkırtıyor” veya “iş başka, üniversite/araştırma başka şey, üniversite idaresin konusunda teknik kriterler getirilmeli” gibi üniversite idaresi sanki nötrmüş, iş güvencesi akademik özgürlükle ilgisi yokmuş gibi davranıp kendini sağlama alan, steril, “profesyonel” akademisyeni oynamadık, oynamadık. O zamana kadar bizim için tebellür etmiş pratik ve etik değerlerle uyumlu olduğunu düşündüğümüzü yapmayı denedik, en azından denedik, o ‘devir’ döneminde bizim ve çalışma arkadaşlarımızın yaşadığı sıkıntılara duyarsız kalmamayı o zamana kadar gereğine inandığımız entelektüel / etik değerlerin pratikteki devamı olarak da gördük. İnsan hakları hakkında, her türlü ayrımcılıklar, insan eliyle yaratılmış eşitsizlikler, yoksulluk, milliyetçilik, erillikler, iktidar yapıları hakkında, geçmişte de insanların haksızlıklara nasıl sessiz kalarak onları tahkim ettiği hakkında bunca bilgiye erişimi olup, dersler anlatıp, toplumsal cinsiyet deyip, hak deyip, emek deyip, bu öncelikleri kendi ‘hanemizde’,

üniversitemizde hayata geçirmeye çalışmamak, bize imkânsız geldi. Mesela temizlik, güvenlik ve teknik personelden 400 kadrolu arkadaşımız taşeronla verilmek istenirken, kampüste taşeron şirketler dolaşp, fiyatlar verirken, arkadaşlarımız bilgilendirilmeden o sıkıntıyı yaşarken buna ses çıkarmamak bize imkânsız geldi. Sendikalaşma sürecinin başlangıcındaydı bu olay ve bu sürecin sonunda da, çok uzatmayayım, herhangi bir sendikalaşılmaya çalışılan fabrikada olan oldu, ve işten çıkarıldık biz bir grup araştırma görevlisi, okutman, idari ve destek personel olarak, parça parça. Üniversite şirketinin, akademik maliyetlerden kısma önceliğinin içinde, hem ‘sendikası işyeri’ vardı, hem de öncelikli olarak örgütlenmede başı çekenlerin üniversiteden atılması.

Benim gördüğüm, bu ‘mesleki, siyasi ve insani tutarlılık’ konusunda genelde alt ve orta kadrolar çok daha duyarlı oluyorlar, daha az konformist oluyorlar. Esasında bizim daha çok kaybedeceğimiz şey var, her açıdan çok daha az güvencemiz var, hele böyle bir iktisadi ve siyasi dönemde. Düşünün, “daha akademik olarak merdivenleri tırmanmamışken” işini kaybetme tehdidi, 30 küsur yaşında iş piyasasına yeniden atılmak demek, artık şirketler açısından değerlendirilebilir bir bilgin de yokken. Klasik manada daha az kaybedecek şeyi olduğunu düşündüğünüz ‘etable olmuş’ entelektüel-

ler, profesörler, doçentler çok daha konformist olabiliyorlar. Burada düz mantık işlemiyor. Uyumsallaşma süreci, uysallaşma süreci, yukarıya tırmandıkça yaşanan ‘iktidar gözlüklerini takma’ ve mevcut elit üniversitelerdeki yüksek kadroların ekseriyetle ait olduğu sınıf ve sınıf habitüsü konuları çok daha farklı bir yapı yaratıyor. Bir de akademik araştırma camiasında, diğer tüm camialarda olduğu gibi yükseldikçe erillik ve elitizm oranı artıyor.

Peki anlattığınız, araştırmalarımızın üniversite dışına taşındığı dönemde neler yaşadınız, neler hissettiniz?

Araştırma yapabilmenin şartları tabii ki işten çıkarıldıktan sonra değişti. Bir yanda iyiye gitti bir yandan da kötüye gitti, diyelim. Yani fiziki şartlar açısından daha kötüye gitti tabii, daha zor bir hale geldi. En sonunda kâr amaçlı olmayan çalışmaların da bir şekilde finanse edilmesi gerekiyor. Mesela ürün vermeye çalıştığım kent endüstri tarihi, işçi sağlığı iş güvenliği, gemi inşa sanayi, emek tarihi, kâr amaçlı üniversite şirketleri gibi konular alanlar. Bunların bir kısmı uygulamalı alanlar olsalar da, ürünler araçsal ve işletmelerin işine yarayacak bilgiler teşkil etmiyorlar. Mesela mesleklerarası aktif üretimde bulunan bir İstanbul İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi kurduk, namı diğer Yangın Kulesi. Ama hâlâ ürettiğimiz uzun vadeli emek perspek-

tifinden bakan ve proaktif bilginin, minimal mali sürekliliğini sağlayacak bir yapı kuramadık. Bu konuda emek ve meslek örgütleri de, bazen devlet kurumları ve işletmeler kadar tutucu olabiliyor ve kurum bürokrasisini yeniden üretme önceliğine hasisçe sarılabiliyorlar. Kâr amaçlı üniversite şirketlerini, Türkiye’de üniversitelerin dönüşümüne dair Bilgi öncü bir örnek olduğu için, bu şirketler Yeni YÖK Yasası ile tanımlandığı ve sisteme gireceği için acil ve öncelikli olarak çalışmak durumunda kaldık. Bu çalışmalarını beraber yaptığım dostum da, artık Bilgi’de çalışmıyor. Ezcümle, kendine ‘toplumsal faydayı ve kaybı’ derdeden kolektif araştırmaları, kendi sair alandaki çabalarıyla finanse etmek durumundasın ve bir bakıyorsun Türkiye’de üniversite dışında bir kamusal araştırma finansmanı kurum yok esasında.

Fakat ürüne ve araştırma sürecine, konunun tebellür etmesi, kolektif çalışma süreci ve paylaşma sürecinin bütünselliğine, yarattığı ‘bütünsellik hissine’ baktığımda geçen sene kadar beni tatmin eden bir sene yaşamadığımı görüyorum. İnandığınız, güvendiğiniz, ‘deneyimleyen düşünceyi’ beraber yarattığınız insanlarla çalışıyorsunuz. Eş zamanlı olarak bilginin dokunduğu yerdeki muhataplara, mesela “çalışma acısı” çekenlere, şirketleşen üniversite mensuplarına, her manada emekçilere, emektarlara çok daha

rahat ulaşabiliyorsunuz. Yani araştırmanın ‘canı’ oluyor, araştırmaya ‘canlı emek’ yön veriyor giriyor. Araştırma konularını, toplumsal aciliyet ve bütünsel faydaya göre kerterizleyip, ‘dertlenip’ seçtiğiniz için genelde ‘boş’ alanlarda ilerleyip, daha kısa zamanlarda alternatif bir bilgi üretebilme imkânına kavuşuyorsunuz. Bu imkânı iyi bir şekilde değerlendirme sorumluluğu, heyecanlı ve kolektif bir iş ruhhali yaratıyor. Ve çok daha ciddi ve seri bir şekilde araştırmalarınıza geri dönüş, öneri, eleştiri alıyorsunuz. Böylesi masabaşından puan toplamak için, herhangi bir indeksli yayına mecburi makale yollama sürecine benzemiyor. Yani bu noktalarda çok daha özgür hissediyorum, üniversitenin dışına, tabiri caizse itildikten sonra. Bu açıdan ‘copy-left’ yayıncılık, ürünleri internet üzerinden sistematik olarak paylaşmak çok önemli geliyor bana. Bilginin kamusallaşması açısından. Bazı araştırmacı arkadaşlar, müthiş akademik bloglar da yapıyor ve bunu eşzamanlı olarak paylaşıyorlar.

Yani üniversite dışında olmak, çok daha fazla imkân yaratıyor ve kurumsallaşmanın araştırmaya getirdiği pek çok katılığı aşma potansiyeli taşıyor demek istiyorsunuz?

Sanmayın ki, tüm bu dediklerim üniversite kurumunun araştırma açısından önemsizliğine veya ikinci dereceden önemine işaret

etsin. Üniversite kurumunun bu haliyle bile eskiden kalma misyonu, hâlâ üzerine yapışıp kalmış olan vaatleri bana çok önemli geliyor. Her şeyden önce sistematik olarak ders verme ve yeni öğrenci nesilleriyle kurumsal bir ilişki kurma imkânı hâlâ üniversitelerin tekelinde. Türkiye’de tek tescilli aktarım alanı orası, ders verebiliyor olmak, genç insanlara sürekli iletişimin olması çok önemli çünkü belli hassasiyetlere bakış açılarını orada üretebiliyorsun, aktarabiliyorsun, ‘yeni zaman kaygılarını, seslerini’ orada öğrencilerden duyabiliyorsun. Hatırlarsın, bizler de birçok şeye eğitim sisteminde karşımıza çıkan bazı hocalardan etkilenerek yöneldik. Onun dışında, Türkiye’de üniversite dışında sürekliliği olan bağımsız araştırma kurumu neredeyse varolmadığı için bellek meselesi de çok önemli hale geliyor. Yani kim araştırmanın arşivini, belleğini tutacak? Kim bunu yayacak? Bu kurumun dışında olduğun zaman hassasiyetlerin, konuların unutulması ve silinmek çok daha kolay da olabilir.

Ve bir üçüncü nokta tabi ki fiziksel işe ve ibade meselesi. ‘Bağımsız araştırmacı’ statüsü Türkiye’de hangi iktisadi ve siyasi şartlarda ve kaç kişi için mümkün olabilir ki? Üniversite maaşı ve kurumsal aidiyetinin getirdiği statü dışında araştırmaları finanse etmeye çalışmak iktisadi olarak, hem de 700-800 öğrencinin hapisanede olduğu, ‘sıcak

konularda araştırma yapan' gazetecilerin, akademisyenlerin, yazarların kolayca hapse koyulabildiği, haklarında soruşturma açılabilirdiği, gerektiği zaman ortaya çıkarılan sicil dosyalarının bulunduğu bir iklimde siyasi olarak ne kadar sürdürebilir hayat projeleri? Bence ilke olarak, toplumsal araştırmalara kamusal finansmanının devam etmesi lazım. Ama 'kamu', 'devlet' dediğiniz şey kökten yeniden tanımlanıyor, radikal olarak dönüşüyor. Bu yüzden 'kamusal finansman' dediğinizi de tamamen baştan anlamak, tanımlamak ve talep etmek, yaratmak gerekecek. Fakat bu konuda işte "ne güzel ağ toplumunda bireysel araştırmalar yapılıyor, kurumlardan, atıl devletten özgürleştik" diyecek bir durum olduğunu düşünmüyorum. Zira kamusal finansman demek, sadece para demek değil, tescilli aktarım ve bellek meselesi demek aynı zamanda.

Bilim ve araştırma özgürlüğü alanında yaşanan sorunlar sonrasında oluşan örgütlülük sürecini nasıl yorumluyorsunuz? Daha fazla neler yapılabilir?

Akademik alanda, akademisyenlerin kendi hanelerindeki hak ihlalleri ile ilgilendikleri durumlar o kadar az ki! Halbuki bunların hepsi toplumun parçası olan akademi de de sistematik olarak yaşanıyor: ifade özgürlüğü ihalleri, akademi içindeki eril yapılar, sınıfsal, etnik ayrımcılıklar, mesela üniversite içe-

risinde idari ve destek kadrolar üzerindeki baskılar, eğitim üzerinden yeniden üretilen ve tahkim edilen eşitsizlikler, türkçe ve yabancı dil ve 'genel kültür' üzerinden kurulan sembolik şiddet, siyasi ve ekonomik çıkarlara hizmet eden egemen bilgi üretiminin yarattığı acılar, artan şirketleşmenin getirdiği piyasa otoriterliği, performans ve 'faydacı bilgi üretme' dayatmasının yarattığı tek tip yapılar... Tüm bunlar doğrudan araştırmacı özgürlüğü ile bire bir ilgili ve bunun sınırlarını belirliyorlar. Halbuki kendini muhalif ve siyasi olarak tanımlayan ve böyle tanımlanmak isteyen akademisyenlerin de, kendi hanelerindeki çelişkilerden çok, uzaktaki 'hak ihlallerine' uzakta kalmaları kaydıyla daha çok ses çıkardığını, daha rahat tepki imzası koyduğunu görüyoruz. Aslanın ininde, aslana aslan demek, haliyle çok daha zor ve ne yazık ki bu 'aslanların ve inlerinin' işleyişinin bilgisini üreten üniversitelerde de durum, bu durumların safi icracısı olan herhangi bir atölye, fabrika, plazadan farklı değil. Muhalif ve eleştirel metinler okumak, okutmak ve yazmak, tutarlı veya gündelik cesaretli olmayı doğrudan getirmiyor.

Akademi içinde göz göre göre yaratılan ihlaller ve acılar konusunda son dönemde benim şahit olduğum çabalar oldu. Eğitim-Sen Üniversiteler Şubesi, eksiği fazlası ve tüm sınırları ile, 1990'ların sosyal muhalefet geleneğini devam ettiri-

yor, görebildiğim kadarıyla. Farklı muhalif oluşumlar da, bu sendikal tanışıklıklar üzerinden dallanıp, budaklanıyor: Mesela aslen İzmir 9 Eylül Üniversitesi merkezli Halk Sağlıklı Onur Hamzaoğlu'na açılan soruşturmaları kovmaya çalışan "Onurumuzu Savunuyoruz Hareketi" gibi, "Akademi Susmayacak" gibi, "Öğretim Elemanları Derneği" gibi, Bilgi'deki ve Maltepe'deki örgütlenme ve hukuki süreçlerin deneyimlerinden sadır olan "Vakıf Üniversiteleri Emekçileri Dayanışma Ağı" (VÜEDA) gibi.

Bunun dışında mesela siyaset bilimci Büşra Hoca'nın alanındaki uzmanlığını, Türkiye'nin en asli sorunlarından biri olan Kürt Sorunu hakkında kullanması ve somut olarak yeni anayasa yazılması sırasında BDP'de angaje olması sürecinde, terör örgütü üyeliği suçu ile tutuklanması, sırf 'akademide hak ihlallerine' yoğunlaşan GIT Türkiye adlı bir oluşumu tetikledi. Bu oluşum, hayata geçer geçmez somut bir iş yaptı, benim bildiğim 'akademide', yani kendi hanesindeki hak ihlallerine dair ilk olan bir rapor yayınladı, Haziran 2012'de. Burada hem siyasi hem iktisadi temelli hak ihlalleri yer aldı. Bizim Bilgi Üniversitesi'nde el yordamıyla, hatalar yapa yapa ilerlediğimiz sendikalaşma sürecinde yapılan hak ihlalleri de bu raporun bir parçası oldu. Mesela bu GIT Türkiye oluşumuna katkıda bulunmak da, bu

"refleksif çaba" çok önemli geliyor bana. Şu anda bu işin emeğini veren arkadaşlar, ikinci bir hak ihlalleri raporu hakkında çalışıyorlar, bunları sade belgeleyebilmek bile bu aşamada çok önemli.

Biraz VÜEDA'dan bahsetmek gerekirse, şu anda daha çok vakıf üniversitesi mensuplarının yaşadıkları sair hak ihlallerine dair açtığı davaların bilgilerinin paylaşıldığı, tanımlanmamış idari hukuk ile özel hukuk, yani İş Hukuku arasındaki konumunu çalışanların lehine etkilemeye çalışan mütevazı bir platform diyebiliriz. Biz Bilgi'de toplu iş sözleşmesi yetkisi kazanamadık, yüzde kırklarda takıldık, ama oradaki örgütlenme deneyimimizde öğrendiklerimizin, bu ağa aktarıldığını görüyorum. Bu arada, Bilgi'de hâlâ içeride dayanabilenlerin, 'öldü' gözüyle bakılan örgütlenmeyi, sürekli yeniden yeniden canlandırdığını da görüyoruz. Bilgi'de dıştan gelen baskıyla, buna direnç gösteren bir muhalefetin görünür olması için bir altın denge olduğu bir kere daha ortaya çıktı. Tabii ki vakıf üniversiteleri içerisinde en kötü çalışma koşulları Bilgi'de değildi, VÜEDA'da dinlediğimiz hikâyelere bakılırsa, halen de değil. İşte tam da o yüzden Bilgi'de görünür bir muhalefet oluşabildi. Maltepe Üniversitesi'nde de buna benzer bir denge olduğunu gördük. Bu ağ şimdilik ayda bir buluşuyor. Daha 'biz vakıf üniversitesi çalışanları, veya eski çalışanları di-

yelim, neyiz, kimiz, özlük haklarımız nedir?” bunu bulmaya çalışıyoruz. VÜEDA'nın bir de mail grubu var. İsteyen vakıf üniversitelerinde çalışan veya çalışmış olan arkadaşlar bana şahsen mail atıp da üye olabilirler.

Anayasa taslaklarını incelediğimizde bilim ve araştırma özgürlüğüne yeterince önem verilmediğini gözlemledik. Bazı taslaklarda ise bilim ve araştırma özgürlüğü çeşitli ifadelerle sınırlandırılıyordu. Bazı taslaklarda “milli güvenliğin, kamu düzeninin korunması, devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması” gibi ifadelerle yapılırken, bazılarında faşizm, ırkçılık, ayrımcılık, savaş kışkırtıcılığı, insanlığa karşı suçlar gibi ifadelerle yapılıyor. Sizce anayasada araştırma özgürlüğü sınırlandırılmalı mı yoksa sınırlandırılmamalı mı? Neden?

Kulaktan dolma bildiğim konularda genel genel konuşmayı pek sevmiyorum, o yüzden kısaca geçelim burayı, olur mu? Genel olarak, bu araştırma özgürlüğünü meselesini, verili dönem şartları içerisindeki araştırma zaruretleri meselesinden pek bağımsız düşünemiyorum. Sanki bana bu mutlak araştırma özgürlüğü vurgusu, bir hayli öz eleştiriden ve alanımızın analizinden uzak, “araştırmacının performansının bireysel dehası ve hâlesinden” kaynaklanıyormuş gibi

formüle ediliyor gibi geliyor. Yani bu ‘hale o kadar kutsal ki, sonsuz özgür olmalı’ misali...Bunun bir versiyonu da, Bourdieu'nün müthiş bir şekilde analiz ettiği, ‘sanatçı dehası’ faraziyesi. O yüzden sınırlandırılmalı, sınırlandırılmamalı gibi bir hüküm vermeye dilim varmıyor. Tabi ki içinden geçtiğimiz dönemin temayüllerini referans alarak, ‘akademik özgürlüğün kriterleri akademik alanda mı, yoksa finans piyasaları ve anonim şirketler alanında mı belirlensin?’ diye sorarsan, çok uzun zamandan beri özerk bir alan kurmaya çalışmış, “peer review” denilen akran değerlendirmesinin şu veya bu şekilde ilke olduğu, gereklilik meselesinin, kalite meselesinin, amaca uygunluk meselesinin akranlar tarafından değerlendirildiği bir cemaat oluşturmuş olan akademi içini tercih ederim, ama her cemaatin olduğu gibi bu cemaatin de sınırları var bence.

Akademik özgürlük, anayasada şu şekilde bu şekilde kısıtlanmamalı ama bence bunun ötesinde daha da çok şey beklemeliyiz kendimizden ve alanımızdan, yani akademik entelektüel zaruretlere konusunu da, cemaatimizin sınırları dışını dikkate alarak tematize etmeliyiz. Kendinden menkul olmaktan akademiye ancak böyle çıkarabiliriz. Bilgi, bilim, araştırma faaliyetinin hayatiyetini de, onları manası kendinden menkul bir akademinin duvarlarına takılı kal-

maktan da ancak böyle özgürleştirmeyi deneyebiliriz kanımca. Eski bir kavram da var, artık çok fazla akademi bağlamında değinmediğimiz, o da entelektüel sorumluluk ve toplumsal sorunlara sahip çıkma. Ben hâlâ ‘sorumluluk’ kavramının, süreklilik ve bellek kadar, özgürlük kadar önemli olduğuna inanıyorum. Zira, biz değil miyiz, araştırmalarımızın çok yönlülüğü, çok katmanlılığı ve tarihsel derinliği ile toplumdaki ‘hayat galesi’ zamanını durdurup, ‘bu sorunun öncesi neydi, yüz yıl öncesi iki yüz yıl öncesi neydi, geleceği ne olabilir, bir de şuradan baksak ne olur, başka yerde, başka dilde nasıl oluyormuş?’ diye bakma lüksüne sahibiz. Bunu, toplumdaki marangoz, reklamcı, ev kadını, öğretmen ekseriyetle yapamıyor. Demek ki daha derine, daha ırağa, daha öteye bakabiliyor olmanın da kamusal olarak finanse edilmesi gerekiyor ve bu toplumun çok dar bir kesimi için geçerli. Bu bir sorumluluk bindiriyor bize. Yani günlük hayat galesi içerisinde bunlara bakma imkânı olmadan gündelik tüketilen söylemler içinde kaybolan insanlara bir ufuk sağlayabilme sorumluluğumuz var. Bu da bizim ekmeğimiz diye düşünüyorum.

O yüzden araştırmacının özgürlüğünün yanında, bir de araştırmacının zaruretlerinden bahsetmek gerekir diye düşünüyorum. Araştırma konuları, gündemleri konu-

sunda bir tartışma sürecinin yaşanması ve önceliklerinin konulması gerektiğini düşünüyorum. ‘Araştıran özneler’ ile ‘araştırılan toplum’ arasındaki mesafe ve sosyalsayimler camiasının araştırmaya kariyer, statü, kendi alanını yeniden üretme adına meylettiği konuların bazen ne kadar kendinden menkul olduğunu, ne kadar ‘havanda tavşanın suyunun suyunun suyunu dövdüğü’ veya ne kadar ‘deneyimlenen düşünceden’ uzak olduğunu görmek beni irkiltiyor. Bu alanına dair sıkıntıyı, derdi duyan, yani homo academicus analizini gündelik, siyasi ve entelektüel pratiği ile tutarlılık kaygısı ile kendine en çok uygulayanların, en isabetli şekilde akademik özgürlükleri savunacağını düşünüyorum. Akademinin kendi cemaatinde yeniden üretilen iktidarlara karşı en hassasların, her türlü diğer makro baskı odağına, özgürlükleri kısıtlayan odağa karşı da en etkin, kalıcı ve gerçek başkaldırıcıyı gerçekleştirdiğine inanıyorum. Yoksa yalnızca devleti veya devletin tezahürü olan anayasayı karşına koyup “işte ceberrut devlet akademiyi ve araştırma özgürlüğünü engelliyor” demek bana ikna edici gelmiyor. Eleştirinin sınırları da araştırmacı özgürlüğünden beklentilerin sınırları da çok daha geniş olmalı... Devletten başka da baskı ve iktidar odakları da var.

Dünyadaki ve Türkiye’deki bilimin geleceğin nasıl görüyor-

sunuz? Nasıl bir bilim anlayışı olmalı? Bilim nedir?

Bu iki soruyu beraber düşünmeye çalışayım. Araştırmaya başladım başlayalı, bir şekilde en yoğun olarak iki dünya savaşı arası dönemi çalışırken buluyorum kendimi. Bu iş, Nazi Almanyası'nın dünyayı savaşa götüren, ekonomi politiklerinden başlayıp, 1930'larda Meksika ve Türkiye'deki iktisadi milliyetçi yapıları çalışmaya, sonra Ford'un 1930'larda krize giren küresel üretim yapısını araştırmasına evrildi. İki savaş arası kriz döneminde üretmiş, teorisyenler, tarihçiler, siyasetçiler ve sanatçılardan ayrı bir etkilendim. Belki de bu 'mesleki deformasyon' yüzünden, içinden geçtiğimiz bu dönem bana 1930'ları hatırlatıyor. Bir şeyin bittiği, ama yeni bir yapının henüz doğmadığı, yani tam tabiriyle 'kriz' dönemi. Yani eski kavramların yetersiz kaldığı, o kavramlar temelinde kurulmuş yapıların geliştirmeyi ve savunmayı vaadettiği şeyleri esasında yuttuğu ve parçaladığı bir dönemdeymiş gibi geliyor.

Bunun üniversiteyle bağını katarsak, üniversite bana artık bilim, ilim, irfan yuvasıymış gibi gelmiyor, aynı sendikaların emek savusunun mahalleri gibi gelmediği gibi. Veya alalım devleti, uğruna nice canlar verilmiş, milliyetçilerin kan ve ırk üzerinden, ulusalcı solcuların kalkınma ve kamusalıktan üzerinden kutsadığı devlet, artık sizce uzun vadeli kolektif toplumsal ve doğanın çıkarla-

rının savunulduğu, 'kamusal faydanın' savunulduğu bir yer mi acaba? TOKİ'ler, üst kurullar, Kültür.A.Ş., İsparkı, Ağaç A.Ş.'si ile belediyeler? Hani nerede kaldı kamusal fayda? Zaten aile kurumunu çoktan gözden çıkarmıştık, şefkatin ve sevginin ocağı olarak ailenin, nasıl bir fiziksel ve sembolik şiddet mahali olduğu iyice ayyuka çıktı, kadın cinayetleri ile. Yani bütün bu bildiğimiz, içine doğduğumuz kurumlar, yani dört köşeyi tutmuş, sınırimızı belirleyen kurumlar diyelim; yani devlet, aile, sendika ve üniversite, bizi hayalkırıklığından hayalkırıklığına savurmakla meşguller. İlkesel bir tepinme halindeyiz 'devlet böyle olmamalı, sendika bunu yapmamalı, aile bu olamaz, üniversite bu değil'... Sürekli bir "dekadans" ve "Altın Çağ özlemi" terminolojisi, bir yetersiz idealist mantık kullanıyoruz bunu yaparken.

Kendi kısacık ekseriyetle araştırma faaliyeti ile geçmiş hayatıma baktığımda, bu süreci yoğun olarak yaşamış olduğumu farkediyorum. Hadi aileden özgürleştik, şefkat ve sevgiyi başka yerlerde erken bir zamanda aramaya başladık, hadi dönemimizin milliyetçilik karşıtı ikilimi içinde devlet inancı ile doğmadık, ama 'kamusal fayda'yı öne süren kamu kurumlarının sistematik riyakarlıklarını sindirmek kolay değildi: 'deprem, tarihi koruma, işçi sağlığı' adına nice şirketlere aktarılan kaynakları ve doğanın

ve insanın nasıl uzun vadeli ve geri döndürülemez zararlar gördüğüne şahit olduk. ‘Şirket formu, çıkar ve kâr formudur, burada özgür faaliyet olmaz’ diyerek, erken bir dönemde üniversitede olmayı seçiyorsunuz, üniversiteniz borsaya kote olmuş bir kâr amaçlı bir şirket tarafından devralınıyor. Üniversiteye bilimsel faaliyetlerde bulunmak için, sizin ile aynı saiklerle geldiğini düşündüğünüz meslektaşlarınızın ekseriyeti, en yakınındaki hak ihlallerine karşı çıkmakta ağır, atıl ve hesapçı kalıyorlar. Bunun üzerine sendikayı, eşitler arası yatay örgütlenmenin, insanı mutsuz eden koşulların dönüşümü için bir araya gelmenin bir vesilesi olarak görüyorsunuz, eril bürokratik ve araçsalçı duvarlara çarpıyorsunuz.

Ezcümle bilimin, bilme ihtiyacının, hayatın bilgisini üretme ve aktarma faaliyetinin geleceğini bu kurumların hiçbirinde ya da hiçbirinin ortasında göremiyorum. Ama bu kurumların vaatlerinden çok kurtarılacak kavram olduğuna ve bunların süreç içinde dönüşeceğine inanıyorum. Birincisi “kamusallık” kavramı. Birey merkezli, metodolojik bireyselci bir bilimin yapılabilmesi olduğuna inanmıyorum. Yani bireysel üretime, bireysel kazanca, bireysel faydaya, bireysel araştırmaya inanmıyorum. Bilginin üretimi de aktarımı da geri dönüşü de kolektif süreçler. Bence bu bütünsel sürecin, hem çalışma konuları olarak hem de ekip olarak çıkaracağı başka

yapılar olacak. Bilmem, ağ tipi mi yapılar olacak, meclis tipi mi, platform tipi mi, ama yakın gelecekte ‘bilimin yuvasının’ üniversite olarak kalacağına pek inanmıyorum.

Bilimin geleceğini nasıl mı görüyorum? Krizle, bilme ihtiyacının, bilimin organik bir ilişkisi olduğunu düşünüyorum, yine 1930’lardan çıkarım yaparak. Bu tarzda kavramların, krizi anlamlandıramadığı zamanlarda bilmeye olan, sormaya olan ihtiyaç daha da artıyor. Bana, hangi alana el atsanız, araştırma açısından boş geliyor. Nereye elinizi atsanız, şimdiye kadar gerçekten bilimsel yaklaşılmamış çok hayati alanlarla karşılaşıyoruz. İşçi sağlığı iş güvenliği olsun, mekânsal/kentsel dönüşüm dinamikleri olsun, toplumsal cinsiyet tahakkümünün kendini yeniden üretme dinamikleri olsun, KAÜŞ’ler olsun... Bu ‘boşluğun’ ve ‘ihtiyacın’ yarattığı gerilime, heyecana, coşkuya, meraka, ortaklıklara, Nietzsche’nin dediği gibi, “neşeli bilim”e inanıyorum ben. Yani işe yarayan, neşe yaratan, insanları bir araya getiren bilime inanıyorum. Bu söylediğim dört köşebentin dışında, ele avuca gelmez bir ‘neşeli bilime’. Bunun hepsinin içinden kamusalılık gibi, bilimsellik gibi, kolektiflik, diğerkâmlık gibi, sevgi, şefkat, neşe gibi kavramları koruyacak, ama yeneden başka bir zeminde oluşturacak bir yerde bilimin oluştuğunu...

Tutuklu Öğrenciler Özelinde Türkiye’de Özgürlükler Problemi

TUTUKLU ÖĞRENCİLERLE DAYANIŞMA İNİSİYATİFİ*1

Türkiye’de “tutuklu öğrenciler” meselesi, son birkaç yıldır –giderek artan bir biçimde– gündemi işgal eden ve üzerine söz söylenen bir konu olarak karşımızdadır. Bu konuda konuşulurken çoğunlukla ilk akla gelen soru, bu öğrencilerin niceliği ile ilgili olmaktadır. Her ne kadar Tutuklu Öğrencilerle Dayanışma İnisiyatifi (TÖDİ) olarak, başından beri bu meselenin nicelikten çok daha önemli boyutları olduğunu, sayılara odaklanmanın meselenin özünü kaçırmaya neden olabileceğini sürekli dile getirsek de sorunun boyutunu ve ciddiyetini kamuoyuna göstermesi, yansıtılmaya çalışıldığı gibi azımsanacak bir konu olmadığını ortaya koyması bakımından, rakamların bilinmesi önem taşımaktadır.

Bugün hâlâ yargılanan öğrenci sayısına dair kesin bir rakamdan söz etmek mümkün olmamakla birlikte, en azından sorunun boyutlarına ilişkin fikir verebilecek kimi verilerden söz edilebilir. Adalet Bakanı tarafından, Temmuz 2012’de bir soru önermesine verilen yanıtta ortaöğretim ve lise öğrencileri ile açıköğretim dahil üniversite öğrencileri içerisinde tutuklu

* Bu yazı, Tutuklu Öğrenciler Raporu’na dayanılarak, Tutuklu Öğrencilerle Dayanışma İnisiyatifi üyelerince kolektif olarak hazırlanmıştır.

olanların sayısı yaklaşık 10.000 olarak açıklanmıştır. TÖDİ olarak bu yıl içerisinde yayınladığımız Tutuklu Öğrenciler Raporu'na göre ise, yalnızca öğrencilerden gelen mektuplar, iddianamelerin incelenmesi, avukat görüşmeleri ve ailelerden gelen bilgiler sayesinde ulaşılabilen, Terörle Mücadele Kanunu (TMK) kapsamında tutuklu bulunan üniversite öğrencisi sayısı 800'e yakındır. Kuşkusuz gerçek rakam bundan çok daha fazladır. Ekim ayında Avrupa Birliği tarafından Türkiye'ye ilişkin olarak hazırlanan ilerleme raporunda 2800'den fazla öğrencinin tutuklu olduğu belirtilmektedir. Elbette rakamlar tek başına bir şey ifade etmemekte ve elbette tutuklu öğrenci meselesini sayılara indirgeyerek tartışmak yerine meselenin toplumsal, siyasal ve hukuksal boyutları üzerinde durmak gerekmektedir. Ancak yine de rakamlar, bize sorunun ne kadar ciddi boyutlarda olduğunun ipucunu vermek açısından anlamlıdır.

Peki neden öğrencilere bu kadar çok dava açılmaktadır? Bunu anlayabilmek için önce bu öğrencilere ne tür davalar açıldığı, bu davaların hangi eylemler üzerinden açıldığı ve yargılama süreçlerine ilişkin diğer unsurlar hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir.

Öğrenciler hakkındaki yargılamaların özellikleri, isnat edilen suçlar ve dosyalar kapsamında yer verilen deliller

Öğrencilere açılan davalarda en çok yöneltilen suçlamalar; örgüt üyesi olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme ve örgüt propagandasıdır. Bu suç tipinin kapsamı son derece geniş ve belirsizdir. Terörle Mücadele Kanunu'nda 2006 yılında yapılan değişikliklerle terör kavramının kapsamı alabildiğine genişletilmiştir. Bu değişikliklerle, zaten sınırı ve kapsamı belirsiz, esnetilmeye uygun bir şekilde tanımlanan terör kavramı çok daha tartışmalı bir hale getirilmiştir. Bunun yanı sıra yine aynı yasa değişikliği sonucu "propaganda" teşkil eden faaliyetlerin genişletilmesi ile, birçok eylem ve etkinlik doğrudan "illegal" olarak değerlendirilmekte, her türlü fiilin içine sokulabildiği bir suçlamalar silsilesiyle karşı karşıya kalınmaktadır. Bu maddelerle önlük giymek, slogan atmak, halay çekmek, şarkı söylemek, marş okumak gibi pek çok eylemin gerektirdiği doğal fiiller bile terör suçu haline getirilmektedir.

Uluslararası arenada dahi tanımı yapılamayan terör kavramı, TMK'da bütün belirsizlikleriyle yerini almıştır. Aslî unsurunu cebir ve şiddet kul-

lanımının oluşturduğu bu terör tanımı, uygulama söz konusu olduğunda, kendi aslı unsurunu göz ardı etmektedir. Tanımın bu esnek yapısı ve 2006 yılında yapılan değişikliklerle katılan “terör rejimi”, ihlallerin dozunu da arttırmaktadır. Bu durum, uygulamada isnat edilen eylemin açıkça nitelendirilmesi ve delillerle desteklenmesi zorunluluğunu ortadan kaldıran bir etki doğurmaktadır. Bu şekilde, öğrencilerin katıldığı her tür muhalif eylem suç olarak nitelendirilebilmektedir.

Öğrenciler hakkında hazırlanan iddianamelerde basın açıklamalarına, protesto eylemlerine katılmak, pankart açmak, anma ve toplantı gibi etkinliklere katılmak, parasız ve anadilde eğitim talep etmek, poşu takmak, mitinglere katılmak, slogan atmak gibi eylemlerin suç unsuru taşıdığı iddia edilebilmektedir. Suçlamalara dayanak olarak gösterilen deliller arasında gündelik yaşantımızın bir parçası olan ve “absürt” olarak tanımlanabilecek şeylerin de yer alabildiği gözlemlenmektedir. Deliller arasında kimi zaman ders notları, basılması ve satılması yasak olmayan kitap ve dergiler, atkı, çakmak, şemsiye gibi eşyalar bulunabilmektedir. Öğrencilerin arkadaşlarıyla geçirdikleri zaman dahilinde gerçekleştirdikleri her türlü gündelik etkinlik dahi iddianamelere girebilmektedir. Örneğin öğrencilerin yaptığı bir “çiğ köfte partisi”, bir iddianamede, örgüte yeni üye kazandırmak ve durum değerlendirmesi yapmak amacıyla düzenlenen örgütsel toplantı olarak geçebilmekte ve delil olarak sunulabilmektedir.

Öğrenciler genellikle üniversitelerin açılmasından sonraki ilk sınav dönemlerinde ya da üniversitelerin kapanmasından hemen önceki dönemde tutuklanmaktadır. Bu döngüsel tutuklamalar, görüşme yapılan birçok öğrenci tarafından dile getirilmektedir. Burada öğrencilerin eğitimlerinin sekteye uğratılması yönünde bir kasıt olduğu görülebilmektedir. Toplum vicdanını derinden yaralayan, öğrencilerin toplumsal ve siyasal eylemlerde devletin kolluk kuvvetlerince öldürülmesi, Roboski’de 34 köylünün katledilmesi gibi olaylara ilişkin anma etkinlikleri gerçekleştiren öğrencilere yönelik olarak birçok üniversitede aynı anda tutuklamalar gerçekleştirilmiştir. 2012 yılının son aylarında cezaevlerinde gerçekleştirilen açlık grevlerine ilişkin yapılan eylem ve etkinliklere, basın açıklamalarına katılan öğrencilere yönelik olarak da birçok üniversitede ard arda tutuklamalar olmuştur. Sadece açlık grevleri eylemlerinde, ekim-kasım ayları içerisinde 100’e yakın öğrenci tutuklanmıştır.

Aslında öğrencilerin yargılandıkları davalarda işledikleri iddia edilen suçların içini doldurmak adına gösterilen fiillerin de suç teşkil etmekten çok uzak olduğu görülebilmektedir. Örneğin başbakanın katıldığı roman açılımı toplantısında, “parasız eğitim” talebini içeren bir pankart açan Ferhat ve Berna isimli iki öğrenci 8 yıldan fazla hapis cezasına mahkûm edilmişlerdir. Mahkûmiyet kararından birkaç ay sonra ise başbakan, bu talebe yanıt verircesine, harçların kaldırıldığını ilan etmiştir. Bu öğrencilerin yaptıkları eylemin herhangi bir suç unsuru taşımadığını bilmek için böyle bir gelişmeye kuşkusuz ihtiyaç yoktur ama böylelikle artık hükümetin de parasız eğitim istediği için hüküm giyen öğrencilerle hemfikir olduğu anlaşılmıştır. Bu örnek de açıkça ortaya koymaktadır ki, çok sayıda öğrencinin, ifade ve örgütlenme özgürlüğünün sınırlarını aşmayan bir takım faaliyetlerinden dolayı tutuklanmasının, yargılanmasının, ardi ardına hüküm giymesinin başka bazı nedenleri vardır. Hemen hepsi “terör örgütleriyle” ilişkilendirilen bu öğrencilerin tümünün ortak noktası, farklı düzlem ve biçimlerde de olsa, mutlaka siyasi faaliyetler içerisinde olmalarıdır. Eleştiren, kendilerine dayatılmak istenen kalıpların dışına çıkmaktan çekinmeyen, tepki göstermekten geri durmayan, diğer bir ifadeyle “muhalif” olan ve bunu çoğu zaman belirli bir örgütlenme içerisinde hayata geçiren öğrenciler, sürekli olarak tutuklamalar ve yargılamalarla karşı karşıya bırakılmaktadır. Aslında tüm bu süreçlerle yapılmak istenen şeyin, öğrencileri siyasi hayatın dışına çıkarmak ve politik bilinci olmayan belli bir insan prototipi yetiştirmek olduğu ortadadır. Otoriter zihniyetin ürünü olan bu uygulamalardan, özgül bir toplumsal kategori olan öğrenciler de nasibini almaktadır. Bu bağlamda, istenilen modele uygun olmayan ve terbiye edilemeyeceği anlaşılan öğrenciler, özelde üniversitelerin, genelde de toplumun dışına itilmeye, bir anlamda tasfiye edilmeye çalışılmaktadır.

Üniversitelerde öğrencilere açılan disiplin soruşturmaları

Tutuklu yargılanan öğrenciler hakkında, özgürlüklerinin ellerinden alınması yetmezmiş gibi, bir de öğrencisi oldukları üniversitelerde disiplin soruşturmaları açılmaktadır. Disiplin soruşturması açılması için bazen öğrenci hakkında bir ceza soruşturmasının devam etmekte oluşu bile yeterli olmaktadır. Daha haklarında kamu davası açılıp açılmayacağı bile belli de-

ğilken öğrenciler disiplin soruşturmalarıyla karşı karşıya bırakılmaktadır. Yeni YÖK Disiplin Yönetmeliği ile artık öğrencinin üniversitedeki siyasi faaliyetleri için daha geniş bir alan tanınıyor‘muş gibi’ bir algı yaratılmak istense de, yeni yönetmelikte de bu düşünce yapısının değişmediği açıkça görülmektedir. Bunun en iyi örneğini yeni yönetmeliğin 9/a- maddesi oluşturmaktadır. Buna göre, “mahkeme kararıyla kesinleşmiş olmak kaydıyla, suç işlemek amacıyla örgüt kurmak, böyle bir örgütü yönetmek veya bu amaçla kurulan örgüte üye olmak, üye olmamakla birlikte örgüt adına faaliyette bulunmak veya yardım etmek”, yükseköğretimden çıkarma cezası gerektiren eylemler arasında düzenlenmiştir. Böylece, yeni yönetmelik ile, eskisinden daha vahim bir biçimde; ifade ve örgütlenme özgürlüğü kapsamındaki fiilleri örgüt faaliyeti kabul edilen öğrenciler, yapılan yargılamalar sonunda mahkûm oldukları takdirde, yükseköğretimden geri dönüşsüz olarak çıkarılacaklardır. Böylece tasfiye süreci kesin bir şekilde tamamlanmış olmaktadır.

Bununla birlikte yükseköğretimden çıkarılma cezasının iptali için Anayasa Mahkemesi’ne açılan bir dava sonucu, yükseköğretimden çıkarılma cezası, Anayasa Mahkemesi’nin 2011/69 sayılı ve 28.04.2011 tarihli kararı ile iptal edilmiştir. İptal edilmiş olmasına rağmen üniversite disiplin kurulları tarafından bu ceza halen uygulanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı’nın cevapladığı bir soru önergesinde, 2010 ve 2011 yıllarında 4600 üniversite öğrencisine uzaklaştırma cezası, 55 öğrenciye ise yükseköğretimden çıkarma cezası verildiği belirtilmektedir. Bu rakamlar öğrencilere üniversiteler tarafından verilen cezaların boyutlarını açıkça ortaya koymaktadır.

Öğrenciler hakkında başlatılan adli ve idari işlemler ile yargılama süreçlerinin sonuçlanması bir arada düşünüldüğünde, tutuklu öğrenci sorununun giderek daha da derinleştiği görülmektedir. Çünkü çok sayıda öğrenciye yargılandıkları davalarda çok ağır cezalar verilmeye, dolayısıyla da tutuklu öğrenci meselesi artık “hükümlü öğrenci” meselesine dönüşmeye başlamıştır. Terör örgütüyle ilişkilendirilmeleri nedeniyle bu öğrencilerin çok büyük bir kısmının YÖK Disiplin Yönetmeliği’nin ilgili hükmüne dayanılarak öğrencilikten de çıkarılacağını öngörmek pek de zor değildir. Kısacası bu gidişat aynen devam ettiği takdirde, ortada ne “tutukluluk” ne de “öğrencilik” kalacak, bu durumda da hayatî önem taşıyan bu sorun görünür olmaktan giderek uzaklaşacaktır.

Cezaevlerinde sağlık sorunları olan öğrenciler

Terör örgütü üyesi olmak ve terör örgütünün propagandasını yapmak şüphesiyle, çoğu üniversite öğrencisi 72 kişinin yargılandığı dava kapsamında, ağır derecede hasta olan iki öğrenci, Kayhan Tüney ve Bayram Yılmaz, 2 yıla yakın süredir tutuklu bulunmaktadır. Edirne F Tipi Cezaevi'nde tutuklu bulunan İstanbul Üniversitesi öğrencisi Kayhan Tüney hemipleji hastası ve tüm vücut fonksiyonlarında %68 kayıp söz konusu. Hakkında verilen sağlık kurulu raporuna göre, ancak kısa mesafeleri, düz zeminlerle sınırlı olmak koşuluyla, yardımsız ama güçlükle yürüyebilmektedir. Tıbben engelli kabul edilen Kayhan, düzenli fiziktedavi görmesi gerektiğine dair doktor raporu olmasına rağmen, cezaevi koşullarında tedavi görememekte; kaldığı hücredeki fiziki koşullar, tuvalet dâhil olmak üzere, en basit gündelik ihtiyaçlarını bile tek başına karşılamasına engel teşkil etmektedir. Tek başına tuvalete gitmesi, yardımsız merdiven çıkması, çamaşırlarını yıkaması dahi mümkün olmayan Kayhan, F tipi ortamında ihtiyaçlarını karşılayabilmek için sürekli olarak aynı hücreyi paylaştığı mahpusların yardımına muhtaç durumdadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin işkenceyi, insanlık dışı ve kötü muameleyi yasaklayan 3. maddesi, ciddi fiziksel hastalıkları olan veya fiziksel engelli mahpusların alıkoyuldukları yerlerin, onların tıbbî ve diğer tüm gereksinimlerine uygun şartlarda düzenlenmesini gerektirir. Kayhan Tüney'in durumunda olduğu gibi, cezaevi koşullarının ciddi sağlık sorunları veya engeli bulunan tutukluların ihtiyaçlarına uygun hale getirilmemesi insanlık dışı ve onur kırıcı muamele oluşturmaktadır.

Kandıra F tipi Cezaevi'nde 2 yıla yakın süredir tutuklu bulunan ve yine İstanbul Üniversitesi öğrencisi olan Bayram Yıldız ise, ağır romatizma hastasıdır ve cezaevine girdikten sonra kalp kapakçıklarından birinde başlayan küçülmenin devam etmesi nedeniyle düzenli olarak penisilin iğnesi olmak zorundadır. Zaman zaman el ve ayaklarında oluşan morarma ve şişmeler nedeniyle hareket etmesi zorlaşan Bayram'ın hastalığına uygun tedavi ve gözlemin eksiksiz yapılabileceği üniversite hastanesine sevki için hiçbir engel yokken, cezaevi tarafından ısrarla romatoloji uzmanının bulunmadığı Kocaeli Devlet Hastanesi'ne sevki yapılarak tedavi hakkı engellenmektedir. Kandıra Cezaevi'nde sadece haftanın 2 günü, yarım gün

boyunca doktor bulunması nedeniyle, Bayram penisilin iğnelerini düzenli yaptıramamaktadır. Öte yandan, kimi zaman kendileri hakkında verilen doktor raporlarından nüsha almaları bile cezaevi yönetimlerince zorlaştırılan hasta tutuklu öğrencilerin devlet hastanelerine sevkleri yapılırken, cezaevi personeli ve doktorlarınca dosyalarına ayrımcı ifadelerle notlar düşüldüğü şikâyetleri de dile getirilmektedir. Zorlayıcı cezaevi koşullarında ağır rahatsızlıklarla boğuşan ve tedavi ihmalleri nedeniyle hastalıklarının daha da ilerlemesi riskiyle karşı karşıya olan öğrencilerin, tedavi ve uygun koşullarda bakım görme haklarının ihlal edilmemesi için tutuksuz yargılanmaları esas olmalıdır.

Erzurum H tipi Kapalı Cezaevi'nde tutuklu bulunan Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencisi Edip Arvas ise epilepsi (sara) hastasıdır. Sürekli ve düzenli olarak belli bir ilacı kullanması gereken Emin Arvas'a kimi dönem ilaçları verilmediği için sara nöbeti geçirmektedir. İzmir Kırıklar 1 No'lu F tipi Cezaevi'nde tutuklu bulunan Muğla Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisi Ahmet Dündar Eren böbrek hastasıdır. Aynı cezaevinde kalan Muğla Üniversitesi Fen Bilgisi Öğretmenliği 4. sınıf öğrencisi İsmail Polat gastrit hastasıdır. Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğrencisi Zülfikar Genç'er'in ise ağız bölgesinde birkaç yıldır çeşitli aralıklarla yaralar oluşmaktadır. Genç'er'e verilen bazı ilaçlar hiç etki etmezken bazıları geçici olarak tedavi sağlamaktadır ve konuşma zorluğu çekmektedir.

Ağır rahatsızlıkları bulunan öğrencilerin yanı sıra, genel olarak F tipi cezaevi koşulları nedeniyle pek çok öğrenci romatizma, fiziksel hareketsizlik kaynaklı çeşitli rahatsızlıklar, beslenme bozukluğu, gastrit gibi mide rahatsızlıkları ve görme bozuklukları yaşamaktadır. Cezaevlerinde yaşanan süresiz-dönüşsüz açlık grevlerine katılan öğrencilerde de çeşitli sağlık sorunları ortaya çıkmış olduğu bilinmekle birlikte, Türk Tabipler Birliği bu durumla ilgili henüz bir rapor yayınlamadığından, elde kesin bir veri bulunmamaktadır.

Eğitim hakkı ihlalleri

Tutuklu yargılanan öğrenciler yalnızca özgürlüklerinden mahrum bırakılmamakta, aynı zamanda öğrenimlerine devam etme hakları da

ellerinden alınmaktadır. Üniversite yönetimlerinin birbirinden tümüyle farklı uygulamaları nedeniyle tutuklu öğrenciler kayıt yenileme, sınavlara girme, yüksek harç ödeme gibi konularda ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Bazı üniversite yönetimleri, devam zorunluluğunu bahane göstererek tutuklu öğrencilerin kaydını yenilemezken, bazıları ise yıllarca sürebilen tutukluluk süreleri boyunca öğrencilerin sınavlara girme taleplerini reddetmektedir. Anayasa'nın "Kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz" hükmünü içeren 42. maddesine atıf yapan, Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümler Hakkında 46/1 sayılı ve 2007 tarihli Genelge'nin Yüksek Öğretim Çalışmaları başlıklı F- (1) maddesi; yüksek öğretime devam ederken tutuklanan veya hüküm giyen öğrencilerin ara, yılsonu, bütünlüme ve mazeret sınavlarına girme hakkını tümüyle üniversite yönetimlerinin takdirine bırakmaktadır. 2011 yılının nisan ayında İstanbul Üniversitesi Yönetim Kurulu'nun tutuklu öğrencilerin sınavlarına girebileceği yönünde aldığı karara rağmen, bu sene tüm ekonomik güçlüklerle karşılaştıkları sınav haklarını kaybetmemek için kayıtlarını yenileyen ve destek alarak harçlarını ödeyebilen farklı fakültelerden öğrencilerin sınavlarına girme talepleri reddedilmiştir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı öğrencisi Mustafa Polat'ın sınavlara girme talebi fakülte yönetimi tarafından bütünüyle keyfi bir biçimde reddedilmiştir. Aynı şekilde ODTÜ Yönetim Kurulu'nun, tutuklu öğrencilerin üniversite binalarında sınavlara girebileceği yönündeki olumlu kararı sonrasında geçen sene aldığı 7 dersin tamamından başarılı olarak 4. sınıfa geçen İnşaat Fakültesi öğrencisi İlhan Kaya'nın bu sene yaptığı kaydını yenileme başvurusu reddedilmiştir. Tutuklu öğrencilerin sınavlara girmesinin bu şekilde keyfi ret kararlarıyla engellenmesi, öğrenimlerini uzatarak okuldan kopmalarına sebep olmakta ve anayasal eğitim haklarını ihlal etmektedir. Öğrencilerin tutuklanmalarının üzerinden aylar, hatta bazen yıllar geçtikten sonra, tahliye edildiklerinde, aradan geçen kaybedilmiş zamanı telafi etmeleri çok zor olabilmektedir.

Sınavlara giriş talepleri kabul edilen öğrencileri ise başka sorunlar beklemektedir. Yukarıda anılan genelge doğrultusunda cezaevi yönetimlerinin sınavlara giriş için gerekli olan yol ve sevk masraflarını öğrencilere yüklemesi nedeniyle anayasal bir insan hakkı fiilen kullanılamaz hale

gelmektedir. Örneğin yakın zamanda sınava giriş talebi kabul edilen İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi öğrencisi Mesut Tanrıku, Silivri Cezaevi'ne sevki için, gireceği her bir sınav başına kendisinden 300 TL talep edilmesi nedeniyle, sınavlarına girmekten vazgeçmek zorunda kalmıştır. Aynı şekilde İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi öğrencisi Eren Yurt'tan, sınav dönemi boyunca kalacağı Silivri Cezaevi'ne sevki için 1000 TL alınmıştır. Bu ve buna benzer pek çok örneğin gösterdiği gibi öğrencilerden sınavlara girebilmeleri için talep edilen sevk ücretleri arasındaki orantısızlık da, yine kararların keyfi niteliğini yansıtmaktadır. Buradaki en önemli hususlardan biri, zaten tutuklu yargılanarak özgürlük ve eğitim hakkından yoksun bırakılan öğrencilerin, bir de eğitimlerine devam edebilmeleri için bu masrafları yüklenmek zorunda bırakılmalarıdır. Eğitim hakkının bir parçası niteliğindeki sınavlara giriş hakkının kullanımının zaten cezaevi koşullarında ciddi ekonomik zorluklar yaşayan öğrencilerin omuzlarına yüklenmesi kabul edilemez bir uygulamadır. Öte yandan, her ne kadar yukarıda anılan Genelge'nin D-2 maddesinde "(...) kayıt ve sınav harçlarını, yol masraflarını ödeyemeyecek durumdaki hükümlü ve tutukluların, bu tür masraflarının karşılanması için, il veya ilçe sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfından, gönüllü kurum ve kuruluşlardan yardım istenecektir. Gerekirse yol masrafları eğitim kurulu kararıyla emanet para faizi hesabından veya kurum olanaklarıyla karşılanacak, hükümlü ve tutuklu öğrenciler maddî nedenlerle mağdur edilmeyecektir" hükmü getirilmiş olsa da bu yolun işletilebilmesi için çok önceden talepte bulunma ihtiyacı ve kurumun vereceği cevabın sınavların başlayacağı tarihe yetişmeme riski karşısında, düzenlemenin etkili bir güvence sağladığı tartışmalıdır. Ayrıca bu hakkın sadece yol masraflarını 'ödeyemeyecek' durumdaki tutuklu ve hükümlü öğrencilere tanınmış olması, cezaevi yönetimlerince belirlenen yüksek tutardaki yol masrafları da düşünüldüğünde, eğitim hakkından yararlanmak isteyen diğer öğrencilere orantısız ve haksız bir külfet yüklemektedir. Son olarak, maddi imkânsızlığın kim tarafından ve hangi ölçütlere göre değerlendirileceği bu denli belirsizken, bu hükmün uygulamasının açacağı keyfi sonuçları öngörmek pek de zor olmayacaktır. Sınavlara girme hakkı, ayırım gözetmeksizin tüm tutuklu ve hükümlü öğrenciler için karşılıksız ve koşulsuz olarak güvence altına alınmalıdır.

Soruna yaklaşım bakımından altı çizilmesi gereken noktalar

Tutuklu öğrenci meselesini değerlendirirken önemli birkaç noktanın altını çizmek elzem görünmektedir. Öncelikle yargılanan, tutuklanan, hüküm giyen ve bunlarla bağlantılı olarak disiplin cezası alan öğrencileri bir arada değerlendirme zorunluluğu bulunmaktadır. Çünkü bunlar hem birbiriyle doğrudan bağlantılıdır, hem de hepsi aynı uygulamaların, aynı sürecin ve stratejinin birer parçasıdır.

Öğrencilerin, toplumun diğer bileşenlerine göre sosyal, ekonomik ve hukuki açıdan daha kaygan bir zeminde yer almaları ve bu nedenle de daha savunmasız olmaları nedeniyle özel bir ilgiye muhtaç oldukları; geleceğin şekillenmesinde kilit rol oynadıkları için de ayrıca bir hassasiyeti hakettikleri yadsınamaz bir gerçektir. Ancak tutuklu öğrenciler meselesinin, ülke genelinde toplumun bütün kesimlerine dayatılan baskı ve şiddet rejiminden bağımsız bir konu olmadığını unutmamak, öğrencileri ve onların tutukluluk sorununu Türkiye'deki özgürlükler problemi bağlamından koparmadan resmin bütününe görmeye çalışmak gerekmektedir.